

34703, D, C, 9, 20

POVESTI

slovenskemu ljudstvu
v pouk in zabavo.

Zoril in uredil

ANDREJ KALAN

urednik »Domoljuba«.

Ponatisla iz »Domoljuba«.

VIII. zvezek. — Cena 20 kr.

v Ljubljani, 1894.

Založilo »Tiskovno društvo«.

Tisek »Katoliške Tiskarne«.

Dobiva se v »Katoliški Bukvarni«.

I.

Železnični čuvaj.

Spisal G. P. Danilevskij.

Pri neki ruski železnici je živel kot čuvaj stari dosluženec Emilijan. Prostor njegove službe je bilo železnično ogibališče na konci večjega mesta. Stanoval pa je v bližni stražni hiši z ženo Avrino in sinčkom Vasilijem, ki je bil vesel in živ fant. Emilijan se je bil oženil pred sedmimi leti z mlado seljanko in živel je redno. Poprej je bil vdan žganju, pa ko se je oženil in je dobil dobro mesto pri železnici, se je poboljšal. Precej časa je ostal mož beseda, pa pred kratkim je zopet začel pijančevati, — toda le na skrivnem, ne morda iz žalosti ali da bi se mu bila vrnila prejšnja navada kot železna srajca, temveč le kakor je rekel, da bi okusil nekaj veselih trenutkov in radi družbe.

Prestrašena žena ga je prosila in opominjala. — Ne bodi tako! — dejala mu je, ko se je zopet spozabil, — glej, plačo zapijaš, zdravje podkopuješ, če bo tako šlo, zapiješ kmalu vse — tudi lastno vest.

»Kaj te to briga, — zadril se je nanjo Emilijan, — Bog mi je dal sina, pa kakšnega! Vzraste in preživi tebe in mene.«

»Pa Bog ne daj, da bi ti zmešal v pijanosti železnična znamenja! Velika nesreča bi se zgodila . . . koliko nedolžnih ljudi bi uničil!«

»Ne bodi nespametna!« — odvrnil je mož: —
 »Pijan veš, da se ne bom silil na železnico.«

Žena se je kar tresla strahu. Emilijan je govoril včasih, ko je bil globljeje pogledal v kozarec, v spanju čudne reči: tu je videl v stražni hiši množico kač in krastač, kakor bi lezle po tleh in po oknih; tu se mu je zopet sanjalo, da ga gledajo gnjusne hudobe z rožički iz vseh kotov, iz zapečja. Prebudivši se je pljuval in lovil take fantastične slike z roko, kakor muhe. Včasih se je Emilijan zopet spametval. Obiskaval je pridno cerkev, ogibal se krčme in bral življenje svetnikov.

Vasilij je dopolnil šest let. Bil je lep dečko. Vsi so ga občudovali. Avrina je hodila v mesto na delo, prala je v bogatih hišah perilo. Iz svojega zaslužka je kupila Vasiliju kapico in čevlje na visokih opetnicah. Emilijanu se je za malo zdelo, da ga je žena prehitela — in je kupil svojemu jedinčku rudečo volneno srajco in baržunaste hlače; fant se je oblekel, bil je kakor naslikan.

Pred praznikom Vnebohoda ni imel službe paznik Emilijan. Pri krčmi je zagledal botra, železničnega nadzornika, pogostil ga in sam se je zopet spozabil. Vnelo se je v njem zopet hrepenenje po žganju, zdelo se mu je, da bi ga celo morje izpil; pa premagal se je. Zvečer je prišel domov, žena je kuhala. Nabasal je pipo, izpuščal cele oblake smrdečega dima in se začel nositi nad ženo.

»Moj sin!« dejal je, »poglej ga! bi ne bil tak, ko bi ga jaz ne izrejal. Ti nič nisi vredna. Škoda, da sem te vzela...« Tako je šlo naprej, kakor večkrat gre po hišah pri prepirih, in konec je bil, da je paznik začel ženo poditi od hiše.

Emilijan se je razsrdil. V očeh se mu je zaiskrilo. »Torej ne boš molčala!« zavpil je razkačeno: »ti se povzdiguješ nad mene? Ven iz moje hiše! Jaz ti pokažem, ti!«

»Ali zakaj, Emilijan? To je nepošteno!«

»Zato . . . Jaz sem glava vsega, jaz! Ukazal sem — pa zdaj se poberi!«

»Kam pa hočem iti, zdaj po noči, pomisli vendar?«

»Kamor hočeš, zgubi se mi, sicer —.«

Avrina se je začela jokati.

»Pri policijski ravnateljici smo zadnjič že vse oprale; pri lekarnikovi se bo pralo še-le pojutrašnjem: kam hočem iti v taki temi?«

»Ven pravim, ne ugovarjaj!« zapeketal je z nogami, »ne pojdeš li sama, spodim te s polenom!«

Avrina je še britkeje zaplakala; videla je, da s trdovratnežem nič ne opravi. Obrisala si je solze, spravila nekaj obleke v zavozljaj, zaprla peč, vzela košček kruha, prekrižala na zapečju spečega Vasilija ter odšla v mesto.

»Da bi jo —!« kričal je Emilijan skoz vrata za ženo, ter nadaljeval: Sedaj se hoče še povzdigovati! Vzel sem jo nehvaležnico v cunjah, zdaj bi rada hodila le v svili, ukazovala, opominjala in zmerjala bi rada. Bil je že čas, da gre, sina si sam vzgojim po svoje.

Napočila je noč . . . Pijanost ga je še bolj premagovala. V temi so ropotali mimo njega dolgi tovorni vlaki, dimniki od velikih parostrojov so puhali ognjene iskre v črno noč; ostro, ušesa boleče piskanje ga je hotelo oglušiti. Kadil je, gledal v daljavo, zatisnil je oči . . . V njegovi domišljiji so se mu prikazale zopet

razne prikazni. Prikazal se mu je neki suh, častitljiv starček z dolgo sivo brado, o katerem je bral pred kratkem v življenju svetnikov. Spomnil se je, kako se je tisti bogoljubni mučenik rešil v arabski puščavi in kako je prišel nekdo k njegovi skalni votlini proseč ga, da odvali kamen od vhoda. »Odpri«, prosil je jokajoč glas: »Pusti, pusti me noter, starec, lev dere za menoj, hoče me raztrgati; brez obleke sem, mraz mi je, pa že tretji dan sem brez jedi.« — Starček je prižgal in odvalil kamen: vstopila je žena nepopisne lepote. Pa starček je zažgal grmovje ter položil roko na ogenj; koža se mu je pekla, kri je kapljala v ogenj, smrad je napolnil skalno pečino; — pa starček-puščavnik je vedno molil, vedno klical Boga na pomoč: »O Bog! ne vpelji me v skušnjava; temveč reši me hudega —.« Naenkrat se mu je prikazal v megli angelj, belolas, kakor lilija, odpeljal hudega gosta, krasotico — ki je bil sam zlodej, in rešil starčka.

Emilijan se je prebudil: »Kakor mene, kakor mene! Tudi mene zlodej skuša... Ne grem, ne bom več pil!...«

Prekrižal se je.

»Ko Vasilij vzraste«, premišljeval je dalje, »naučim ga pisati in brati in boter ga pošlje na upravne stroške v železniško šolo. Oj, Vasilij bo gospod! Da, neumni ženski se ne more izročiti taka stvar, samo nam, ker nam je vsled zaslug naklonjeno predstojništvo. Vasilij bo ključavničar, kurjač in naposled strojevodja, bo vodil vlak in iz hvaležnosti bo skrbel zame do konca dnij. Pa kaj mati? Naučila je sina le moliti... Molitev je sicer dobra stvar, pa ne živi nikogar...«

Emilijan je vzdihnil.

»Pa vendar je res, da se je fant od nje naučil lepo moliti; vse mogoče molitvice zna: za odvrnitev nesreče, težke in nagle smrti . . . Naučila je sina — pa vendar nazivlje moža pijanca, ne spoštuje ga, nesramnica . . . Ali sem pijanec? Od vseh slug prvi in glavni sluga! Pa zdaj, če me bo kdo skušal, ne bom več, ne bom pil . . . Raje sežgem roko na ognju, kakor oni svetnik, več je ne pokusim pijače, nikdar več . . .«

Emilijan je vstal, da se poda v stražno hišo. Pogleda proti mestu. V daljavi za železničnim nasipom je žarelo kakor rudeče oko okno mestne krčme.

»Hm, je še prezgodaj; pri krčmarju so še gostje, gotovo moji znanci«, preudarjal je — moram pogledati, pa le tako, naj se jezi in huđuje, nalašč bom šel, pa le pogledat. Naj se joka, vrazja baba! Dolžila me je, — človek ne sme zastonj trpeti!«

Emilijan je šel zopet v krčmo. Našel je pri mizi vse znance — mazača vagonov, soseda čuvaja, prejšnjega mornarja in čuvaja drv. Izpil je jedno četrtinko in drugo, naposled imel je Emilijan toliko pijače v sebi, da ni vedel, kako je prišel domov. Zopet se mu je sanjalo o krastačah, kačah in arabski skalni pečini. V strahu je iskal besed, da bi molil, pa ni mogel.

Zjutraj ga je zbudil Vasilij.

»Oče, oče!« ponavljal je fant — »nadzornik je vas že večkrat klical!«

Emilijan je vstal. Danilo se je ravno. Umil je Vasilija, oblekel in nasitil z včerajšnjo kašo. Pa pri tem se je gibal tako nevkretno, polil mu je srajčico z vodo. s česalnikom mu je pa pulil mehke kodre tako kruto,

da se je ubogi Vasilij kar jokal — pa vendar je bil zadovoljen, da ga je oblekel.

»No, tako, bo že šlo i brez ženskega jezika!« Nato je opomnil sina, da moli.

Vasilij je zmolil »Oče naš« pa »Češčena si Marija« in prosil, da bi smel z drugimi vaškimi otroci v bližnji brezov gozd.

»Kaj pa imate tam?«

»Mlade kavke, oče, na brezi, celo gnezdo jih je!«

»Zakaj pa greste tako zgodaj?«

»Fantje pravijo, da so zdaj same v gnezdju, — stare kavke so se razletele po živež. Pusti me, kavke so bile prej majhne in gole, zdaj so pa že večje ter imajo perje.«

»No pojdi, Bog te spremljaj!« rekel je Emilijan, »na drevo pa nikar ne lazi, da ne strgaš obleke.«

»Ne bom, ne bom« klical je Vasilij in bežal v božjo naravo. — Emilijanu pa se je zdelo, da čuje neko piskanje kakor pri vlaku, zato je hitel k čuvajnici.

Na desni se je belil oblak dima, počasi se je bližal iz nasipa tovorni vlak. Ravno nasproti ogibališču, na drugi strani železničnega tira gnali so gonjači goved; za njo so drobile ovce, še dalje po stezah so drdrali tovorni vozovi in korakali posamezni pešci.

»Zakaj se žene vse k železnici?« mrmral je Emilijan držeč v jedni roki trobento, z drugo tiščeč znamenje. — Lokomotiva zagrmi, in vas vse razpodi naš rednik — brzovlak!

Za železničnim tirom nad brezami je vzletel roj kričečih kavk. Emilijan se je spomnil na Vasilija.

»Ni prav, da sem mu dovolil. No, vsaj ga koj pokličem, brž ko oddrda tovorni vlak.«

Od leve strani pa v tem trenutju zasliši nepričakovano drugo, močnejše piskanje. Emilijan se začudi, da se že bliža od mesta kurirni brzovlak.

»Zaspal sem, presneti maček!«

V daljavi v megli so se glasile piščalke čuvajev, ki so bili bližje mestu; zatrobil je tudi Emilijan v znamenje, da je prosta pot, in sam bistro gledal na levo proti najbližjemu mostu. Kurirni vlak je bil že na mostu.

Toda zopet gotovo brez vzroka se je ponavljalo tam od leve piskanje. Emilijan je prijel zopet za znamenje, po katerem se vlaki na ogibališčih predstavljajo iz enega tira na drugi.

»Oho, razumem!« mislil je: »strojevodja méni, da sem pijan! Motiš se, ti grdoba ti, pa se ti nalašč ne zmotim. Vidim vse dobro kakor na dlani; tamle od desne prihaja tovorni vlak s premogom; ima le jedno pot, ti pa drugo . . .«

Pa svarilno piskanje ni jenjalo. Vlak iz leve strani je letel po nasipu kakor veter naprej.

»Zakaj to piskanje? Kaj pa je?« Emilijan je bil ves zmeden; — zakaj vedno piska, zakaj se ne ustavi, če je kaj nevarnega?

Pogleda doli na železničen nasip, pa ostrmi. — Tovorni vlak se je tudi valil proti brezam. Tam za ogibališčem, na koncu brezovega gozda, kamor se je tudi tovorni vlak od nasproti bližal, je zagledal strojevodja kurirnega brzovlaka na železničnem tiru nekaj živega; ni vedel, kaj je to in zato je dajal svarilno znamenje.

»Kaj je to? Moj Bog, moj Bog!« — zavpil je ustrašeni Emilijan.

Na železničnem nasipu mej dvema vlakoma je zagledal nekaj rudečega, gibalo se je mej šinami. Emilijan spozna z nepopisno grozo rudečo srajco svojega sina Vasilija.

»Skoči na stran!« hotel je zavpiti, pa ni mogel. — Ne, on bi se vstrašil, spodtaknil pa padel pod kolesa! — ta misel je spreletela kakor iskra Emilijanovo dušo: — pa kako bi ga rešil, kako?

Le jedino sredstvo, — obrniti znamenja, da bode kurirni vlak speljal na iste šine, kjer se vozi tovorni vlak. — Ne, potem bosta skupaj zadela; nastala bi grozna nesreča, velik greh bi imel jaz na vesti! — pa kaj, ako tega ne storim, povožen, razmlinčen je moj sin . . . In ali ni vse dovoljeno, da rešim sina? . . .

Manjkalo je še nekaj sekund . . . Emilijan se je vprl že z nogo ob znamenje, kurirni vlak je ropotal iz leve strani, nekaj sto korakov odtod, drdraje čez kamenit most, za katerim je stal Emilijan. Dim od tovornega vlaka, ki se je blizal od desne strani, padel je na breze in šine, v sredi katerih je še vedno migljala rudeča Vasilijeva srajca. Otrok je nazadnje sam spoznal pretečo mu nevarnost. Za trenotje se je ustavil, skočil na desno, skočil na levo in spodtaknivši se padel na obraz ravno med šine.

»Oče nebeški, presveta božja Porodnica! . . . Avrina! — kje si? Odpusti mi, moja draga, prosi Boga!« — zašepetal je v smrtni bolesti Emilijan.

Še jedna sekunda . . .

Bled kakor stena postavil se je po koncu in šepetal:

— Zgodi se karkoli . . . Vasilij je v božjih rokah, znamenja ne smem spremeniti, preveč bi bilo ljudij nesrečnih. Kurirni vlak je dirjal mimo tovornega. Grozovito vpitje iz obeh parostrojov se je razlegalo v daljavo. Vrsta železničnih vozov je prevozila z gromovitim ropotom kraj, kjer je ležal mali Vasilij.

Oba vlaka sta se ustavila. Emilijan je bežal brez oddiha naprej proti brezam. Ni imel časa premišljati, zakaj so se ustavili vagoni, zakaj so se nakopičili kondukterji in kurjači pri železniškem tiru.

»Kje je, za Kristusove rane, kje?« kričal je ubogi Emilijan: — »pustite me, dragi ljudje; naj ga pogledam . . . Mora biti razdrobljen na koščke! . . . Avrina! nočem več živeti . . . Pijanec nima druge poti, kakor — grob!«

Emilijan je hitel po progi naprej, padel je večkrat, naposled je prišel vendar do zbrane množice. Kje je moj Vasilij? Ali je živ ali mrtev? . . . Tam v sredi je pa sedel z mlado kavko v roki, jokaje in debelo gledaje, njegov sin Vasilij.

»Živ, živ!« zavpil je radosti Emilijan in ga je vzdignil: — sinček moj, ljubček moj, ti si živ, ti si živ!«

Emilijan je vzdigoval sina, ogledoval ga ter padel na kolena. Začel je moliti in hvaliti Boga. Vasilij je bil popolnoma zdrav. Padel je srečno ravno mej šine. Vlak je prevozil nad njim, ne da bi ga bil kaj poškodoval. Kolesa so mu odtrgala na čevlju jedino peto. Vsi so se čudili.

Oba vlaka sta zopet zapiskala in oddrdrala. Dolgo časa se ni mogel srečni oče spametovati. Gledal je strmo, prekrizaval sebe in sina in molil, molil vroče molitve, v zahvalo za čudežno rešitev.

»Ona je tebe rešila!« je rekel in vzel sina za roko.

»Kdo, oče?« vprašal je Vasilij ihteč.

»Mati! Nihče drug . . . Zdaj pa bodeva šla k materi v mesto.«

»Ne, oče, mene je vrgla na tla neka bela, sveta podoba, katera se je pa kakor dim zopet izgubila . . .«

Emilijan se je napotil v mesto. Vasilij je bežal z njim držaje še vedno v roki vjeto kavko.

»Vasilij! to ni lepo«, dejal je srečni oče, — »zakaj mučiš božjo stvarco? — Spusti jo, naj zleti prosto in se veseli sreče, kakor se je midva veseliva.«

Vasilij je pogledal začudeno očeta in spustil kavko, katera je koj veselo odletela v grmovje.

Mater sta našla z drugimi pericami pri vodi. Emilijan je šel naravnost k ženi.

»Odpusti mi, Avrina«, rekel je proseč jo pred vsemi zvedavimi ženskami: — »bil je na svetu stari pijanec, potepal se in ni živel, kakor zahteva Bog, pojdiva v cerkev, — ti si rešila s svojimi molitvami sina, ti si rešila tudi mene.« — Nato je povedal, kaj se je zgodilo s sinom.

Vsi so priznali, da se je zgodil z Vasilijem čudež. Toda zgodil se je še drug. Odsihdob Emilijan več ne pijančuje, marveč zvesto služi Bogu, v prijaznosti živi s svojo ženo in skupno izrejata svojega sina v strahu božjem.

II.

Ubogo srce!

I.

Nekoliko oddaljena od prijazne gorske vasi stala je na griču majhna, vendar jako ukusno zidana hišica učiteljeve vdove. Dvoje oken gledalo je proti severu v vas, iz dveh videlo se je pa ravno na Vrtnikovo hišico konec gozda, kjer je prebival stari Vrtnik s svojim sinom Konradom, ki je bil gozdarski pristav.

Konrad ni bil le veselje svojega očeta, ampak tudi ponos cele vasi; med njimi je namreč zrasel in že v domači šoli kazal je veliko nadarjenost; zaradi tega dal ga je graščak v mesto v šolo, kjer se je v gozdarski šoli izučil za gozdnega pristava in po posebni naklonjenosti graščakovi bil je postavljen v svojem domačem kraju tako, da je lahko z očetom pod isto streho prebival.

V mali hišici na holmu pa je stanovala vdova po učitelju Prevcu s svojo jedino hčerko Roziko. Poleg lepe hčerke zapustil ji je mož tudi nekaj denarja, s katerim si je sezidala hišico na griču. Ko je namreč po smrti njenega moža prišel novi učitelj, morala se je seliti iz šole in zapustiti prostore, kjer je dvajset let srečno živela. Kupila pa si je hišico tudi zaradi tega na tem holmu, da je lahko videla v vas in na pokopališče, kjer počiva njen mož. Že od nekdanj bila je ona varčna in pridna in sedaj je šivala in pletla za druge ljudi; in ker je imela polega tega tudi majhno pokojnino, ni bilo treba njej in hčerki trpeti pomanjkanja. Njena Rozika ji je bila sedaj vse na svetu; bila je lepa in

vaški mladeniči so trdili, da je ni lepše daleč na okrog; ali ona se ni prav nič zmenila za tako prilizovanje in vsakega je pognala, kdor ji je pričel razlagati svojo ljubezen. To je toliko časa trpelo, dokler ni prišel Vrtnikov Konrad v hišo; tedaj je pa tudi Roziki odbilo.

Ko se je Konrad vrnil domov, obiskal je najprvo Prevčeve, kajti hodil je šest let k Prevcu v šolo in vrh tega bili so si najbližji sosedje. Tu je videl, kako čvrsta je Rozika zrasla in prepričal se je tudi, kako pametno dekle da je ona. Zahajal je pogosto k učiteljevim in naposled prišel je vsak večer, ko ni imel več v gozdu opraviti in se je veselil v družbi učiteljice in Rozike.

II.

Bilo je okoli Božiča. Mati in hčerka delali sta vsak večer pozno v noč, kajti v predpustu imela je biti poroka Konrada in Rozike, zato bilo je veliko dela. Prevelik trud pa je jako škodoval že tako precej slabotni materi in lotila se je je huda mrzlica in jo vrgla na posteljo; Rozika v teh dneh skoro nobenega družega ni videla, kakor Konrada, ki je vestno vsak večer prihajal in ji pomagal čuti pri materi. Ko je nekega večera zopet prišel, tožil je, da ga glava boli in da so mu vsi udje tako težki ko svinec; čez nekaj časa bil je ves rudeč v obraz in nato jel ga je mraz tresti.

»Konrad, ti imaš mrzlico«, reče prestrašena deklica, »pojdi domov in se vlezi, sicer mi še ti zbolíš«; in pri teh besedah peljala ga je k vratom.

Drugi dan ni prišel Konrad; in ko ga tudi tretji in četrti dan ni bilo, ni si mogla Rozika kaj, da ne bi šla poizvedet, kaj je s Konradom.

Ko je nekoč mati malo zadremala, zapustila je Rozika urno sobo in stekla po griču čez travnik k Vrtnikovim; ali kako se začudi, ko najde vrata zaprta in okna bila so zagrnjena. Ko je nekaj časa trkala, odpró okno in ob njem se pokaže stari Vrtnik, ki ji je dal z roko znamenje, naj se ne bliža.

»Za božjo voljo, Rozika, ostani zunaj; Konrad dobil je koze in ti ne smeš k njemu, jaz sam sem pri njem in mu strežem. Pojdi vendar takoj domov!« reče oče. Jeden trenotek je postala, ni vedela kaj ji je storiti; nato pa je zastokala, kakor bi jo bila še-le zdaj bolečina zadela in skočila je proti vratom, ali zaman; bila so trdno zaklenjena in v hiši bilo je vse tiho.

Nato se je spomnila zopet na mater in s tresočimi nogami hitela je domov. Mati se je bila med tem zbudila in je takoj spoznala strah in boleost na hčerinem obrazu.

»Kaj pa ti je, Rozika, da si tako prepadena?« vpraša hčerko. Rozika hotela je že pasti na kolena in materi vse potožiti, kar ji je tako srce težilo; ali v tem se spomni zdravnikovih besedij, da materi vsaka razburjenost škoduje in zato se je skušala materi približati z bolj mirnim obrazom. Poljubila jo je na čelo in rekla: »Draga mati, to bi vendar ne bilo lepo od mene, ko bi bila takrat vesela, kadar vidim vas trpeti.«

»Draga moja«, reče mati, »le vesela bodi, meni je ljubše tako.«

In Rozika se je skušala smejati; ko pa je bila v kuhinji, vrgla se je na kolena in jela plakati zaradi nadlog, ki so prišle nad njo in ki jih ni mogla, niti smela potožiti nikomur. Zunaj pa je medlo s snegom celo noč.

III.

Ko se je drugo jutro mati zbudila, prosila je Roziko, naj ji okno odpre. Rozika je bila takoj pripravljena jo ubogati; ali kako se prestraši, ko ga ne more odpreti; nato hotela je vrata odpreti, ali tudi teh ni mogla; videla je, da ste zameteni; zlezla je na posteljo in odprla malo vetrno okence. V tem zasliši od daleč zvonček; vedela je, da gredó obhajati in spomnila se je na Konrada. Bila bi kmalu zavpila od žalosti, ali še o pravem času spomnila se je na ukaz zdravnikov.

»Ali si že odprla okno?« vpraša mati.

»Samo malo okence, ker danes je jako mrzlo«, odvrne Rozika.

»Ti si preveč skrbna; pojdi sem, Rozika, zdi se mi, kakor bi sedaj lažje dihala. Ali mi hočeš pogreti nekoliko mleka?«

Hčerki je bilo to všeč, kajti mati že dva dni ni nič zavžila. Šla je takoj pogledat, za koliko časa da sta preskrbljeni z živežem. Drvâ bilo je k sreči dovolj za precej časa, ne pa tako živeža. Mleka bilo je malo in Rozika sama se ga ni dotaknila; našla je tudi nekaj jajec, katere je tudi za mater namenila. Kruha in suhega mesa bilo je sicer dovolj, a to ni bilo nič za bolnico.

»Konrad nas je čisto pozabil«, reče mati čez nekoliko časa; »nič več ga ni k nam!«

Roziki hotelo je počiti srce; obrnila se je v stran, da bi zakrila solze in rekla: »Najbrže je zadržan, sicer bi gotovo prišel.«

»Ti bi morala kaj o njem zvedeti, morebiti je tudi on bolan.«

»Mati, jaz pojdem tja, kakor hitro mi bode to mogoče; ali želite še nekoliko mleka?« reče Rozika, da bi obrnila pogovor na druge stvari; in mati je res popila še nekoliko mleka.

Čez nekaj časa zopet spregovori bolnica: »Zdravnik pride tudi danes!«

Hčerka se ji ni upala odgovoriti. Šla je in ji brala nekaj iz molitvene kujižice za bolnike in prišla sta do mesta, kjer Jezus pravi, da njegov Oče gotovo usliši, ako ga dva v Njegovem imenu prosita. Roziki je bilo tako čudno pri srcu, nič se ni upala materi reči in morala je sama prositi za pomoč. Vsak poskus narediti gaz bil je za šibko deklico zastoj. Šla je v kuhinjo, povzdignila roke k nebu in prosila: »Mili Jezus, moli Ti z menoj; jaz in Ti sva dva in Tvoj Oče naju gotovo usliši in mi pomaga v stiski. Od vsega sveta smo zaprti in ako kmalu ne bo pomoči, grozi moji ubogi materi in meni smrt od lakote. In kaj še-le potem, ako moja mati poželi sv. popotnico; dobrotljivi Bog, Ti si dal to zadnjo tolažbo danes mojemu zaročencu; gotovo tudi moje matere ne zapustiš; o ko bi ne bil Konrad bolan, on bi nas gotovo rešil. Dvoje ljubljenih bitij na smrtni postelji, smrt od lakote pred očmi — ne; to je preveč za ubogo srce! Toda, nebeški Oče, tvoj Sin prosi z menoj in Ti me gotovo ne pozabiš!«

Pri teh besedah bilo ji je lažje. Ko se je vrnila v sobo, rekla ji je mati: »Zapoj mi ono pesem, katere te je naučil ranjki oče.« Roziki stopile so solze v oči, vendar se je premagala in zapela.

Tretji dan zasliši neke glasove; zdelo se ji je, da so to človeški glasovi. Prihajalo je vedno bližje in kmalu

zaslišalo se je kopanje z lopatami. Rozika jela je upati. Črez dobro uro slišala je govorjenje že prav pred vrati in nekaj trenutkov za tem odpró se vrata in v sobo stopi zdravnik, za njim pa nekaj móž z lopatami.

»No, kako se vam godi?« reče zdravnik.

»Hvala«, reče bolnica, »danes se čutim mnogo boljše.«

»To me prav veseli, jaz sem mislil, da vas bom pol mrtvo našel od strahu«, odvrne zdravnik.

»O ne, zakaj vendar?« začudi se bolnica.

»Zaradi snega.«

»Kaj je tako zelo snežilo, meni pa tega Rozika ni nič povedala.«

»Ali si ti vedela, da ste zamedeni?«

»Da, toda mati niso smeli nič vedeti o tem.«

»Dobro, dobro!«

»In kaj pa Konrad?« vpraša s strahom pogledujoča zdravnika.

»Upam, da mu ohranim življenje. Obrnilo se mu je na bolje.«

»Kaj je Konrad bolan?« vpraša začudena mati, »in ti si tudi to vedela?«

Mati potegnila je hčerko k sebi in jo goreče poljubila.

* * *

Z ženitnino ni bilo nič oni predpust, kajti mati je še ležala nekaj časa in Konrad je bil tudi slaboten.

Ko pa je bilo maja meseca zopet vse v cvetju, praznovali so veselo ženitnino pri Vrtnikovih. Bil je vesel dan za mater, ki je popolnoma okrevala in se

veselila hčerine sreče. Sedaj so molili vsi skupaj večkrat, spominjajoč se besedij: Kjer sta dva ali trije v mojem imenu zbrani, sem jaz med njimi.

III.

Vojak.

Božična slika iz Napoleonovih vojskâ.

Bližali smo se Kijevu. Naš oddelek je šel počasi naprej, kakor so dovoljevale ozke, gorske steze.

Mraz je bil vsak dan hujši. V začetku smo ga čutili samo v roke, čim višje pa smo stopali, tem bolj nas je mučil. Število bolnikov se je večalo, kajti začela je mej nami razgrajati vročinska bolezen. Jaz sem vodil tudi pododdelek bolnikov, ki se je množil dan za dnevom, da nam nazadnje ni bilo mogoče naprej.

Primorani smo bili se ustaviti ter poslati vsaj del bolnikov v bolnišnice bližnjega mesta. Pa tudi to je bilo težavno. Vse je bilo zasneženo in vozov nobenih. Taborili smo že drugi dan na nekem griču. Ves kraj je bil ogrnen s sneženo odejo. Nobene zelene bilke, vse zarito v gosto dušečo meglo, zrak pa tako mrzel, da nam je kar rezal v srce.

Takih razmer človek ne more dolgo prenašati, zato smo bili vže vsi potrti in vnemarni; skoro brez strahu in skrbi smo gledali bližnji smrti v obraz.

Število mrtvih je rastlo z vsakim dnevom. Tudi mojega služabnika je pokosila grenka smrt. Poiskal sem družega.

Neko jutro, ko sem se po burni in mrzli noči grel v svojem šotoru, je vstopil k meni vojak.

Bil je še mlad, skoro otrok še, bledega, bolehnega obraza. Pri vходу je obstal. Njegov obraz mi ni bil neznan. Videl sem ga bil že nekje, morda v sanjah — morda tudi v resnici. Njegove modre oči, mladeniška, priprosta, zelo ljubka postava se mi je zelo prikupila. Spominjal me je na lastno mladost.

»Kako pa ti pravijo?« vprašam ga prijazno.

»Kajetan«, odgovoril je po vojaško pozdravljuje.

Od tega dne mi je zvesto, vdano služil. Dvojno službo je opravljal — pri meni in na prvih stražah. Vselej, kedarkoli je moral na stražo, je obrnil še nazadnje svoje žalostne oči name. Nerad me je zapuščal. Največjo srečo je občutil, če mi je mogel streči. Tako se mi je trudil zahvaliti za kratek čas, katerega sem mu jaz napravljaj, ko sem se pogovarjal ž njim.

Konečno mi je postal neobhodno potreben. Ljubil sem ga iz celega srca; bil je blaga duša, zame bi bil dal življenje, če bi bilo treba. Posebno vesel je bil, če sem mu skuhal čašo čaja in mu jo podal, ko se je ves zmrzel vrnil iz prednje straže.

Približal se je sveti večer. O, koliko lepega ima v sebi ta večer! Koliko radosti povsodi! V meni tudi vzbuja še posebne spomine! . . . Sam sem razpostavljal posamezne straže. Kajetan je imel tudi službo.

Mráz je bil neznosen. Veter je bil celi dan — po noči se je pa spremenil v pravo burjo.

Ves zmrzel, z rokami v žepih sem se vračal od straž. Ves vznemirjen sem bil . . . Vedno mi je bila pred očmi podoba bolehnega vojaka, kako stiska puško

na svoje prsi, kako se zavija v strgan plašč, kako skriva roke v široke rokave . . . Kako mu izvablja ostra burja iz očes bolestne solze . . .

Tolažilo me je vsaj, da se bo lahko naslonil na skalovje in skril pred burnim vetrom, ki me je hotel vsak čas prekucniti. No, dve uri morda prestane! Dve uri? Ne, to je preveč, — čez eno uro ga dam zameniti z drugim. Kamenje, skalovje se ne more upirati temu ostremu viharju. Zakaj bi moral biti vojaški red trši kakor ono skalovje?

V šotoru sem sedel ter premišljeval skrivnost Izveličarjevega rojstva. Mili Odrešitelj je moral koj pri svojem rojstvu trpeti, v hlevu, v mrazu. On Vladar in Stvarnik! . . . Pa zopet sem mislil na svojega ljubljene- nega vojaka. Neki strah me je prešinil. Nisem se mogel več zdržati, neka nepremagljiva roka me je silila, da grem pogledat. Burja se je nekoliko pomirila. Na temnem nebu so zamigljale zvezdice. Odmev mojih korakov je donel daleč. Vse je bilo nekako skrivnostno, vsa narava je šepetala: »Mir ljudem na zemlji, ki so dobre volje . . .«

Ondi za skalovjem, ki je bilo debelo s snegom pokrito, sem zagledal temno stvar. Bil je moj vojak na mestu. Pa on se ni zganil, če prav me je mogel že videti. Primem ga za glavo, a njegovo lice je bilo pokrito s smrtno bledostjo, ustnice zamodrele, puška na tleh. — Zmrznil je . . .

Groze ostrmim; v tem trenutju sem bil bolj mrtvemu kakor živemu podoben; sklical sem ljudi, da so ga takoj prenesli pred šotor in ga oživljali. Ves potrtn sem se vrnil v šotor. Mej tem pa sem jaz zapazil v šotoru

Kajetanov kožuh! Revež, s svojim kožuhom je zadelal luknjo, ki se je bila naredila v šotoru ravno blizu moje postelje. Svoje življenje je dal zame . . .

Toda Dete božje ga mu je zopet vrnilo . . . Ravno zadnji čas je bil, da smo ga našli. Posrečilo se nam je, da smo ga oživili. In ko je spregledal, dejal sem mu :

»Prijatelj, zakaj greš brez kožuha na stražo?«

»Bal sem se za vas in zato sem zadelal okno, da ne bi burja pihala presilno na Vas . . .«

O kolika ljubezen! . . . O sveti večer, kako radostne, pomenljive spomine vzbujáš v mojem srcu. Kako neskončno lepo se ljubezen božjega Deteta kaže v ljubezni priprostega vojaka . . . Da bi se pač kazala povsod bolj in bolj . . .

IV.

Jetnikova povest.

L

Daleč za nama že leži mesto Pontorson, katero mejí Bretagno in Normandijo; pred nama se prostira tiho, veličastno morje in jutranji solnčni žarki se leskečejo na mirnih valovih. Ob morju se dviga črna, mogočna gora, gora sv. Mihaela.

»Kmalu sva tam«, pravim svojemu vodniku.

»Zdi se, kakor bi imela samo še par korakov, pa nama je vendar treba še dobre ure . . . Zato hitiva!«

In vzpodbodeva konje.

Razločno se vidi na visoki gori velika, temna jetnišnica, katera je bila nekdanj samostan; poleg te kipi v nebo mogočna cerkev, na vznožju pa počiva malo, tiho mesto. Še predaleč sva, da bi bilo mogoče natančno razločiti vse obrise samostana, zidanega v gotiškem slogu.

Vedno otožneje mi je pri srcu, kolikor bližje prihajam. Kje so dnevi, ko je svetli angel prostiral nad samostanom svoje zlate peroti, ko so molili pobožni menihi v tihih celicah? Tisti dnevi so izginili, v celicah pa stočejo nesrečni jetniki. Ko stopam po črnem skalovji, se mi zdi, kakor bi čul vzdih, togovanje in stokanje — pa to so le valovi, ki šumé ob obrežji. Po strmi stezi prideva najprvo na široko, obokano hodišče, potem pa skozi velika vrata, katera varuje stolp na vsaki strani, naravnost v jetnišnico.

Najprvo se odpravim v cerkev. Poslopje je veličastno in posebno notranji del je zares mojstersko delo in ima obliko križa. Srce me zaboli, ko vidim staro cerkev tako zapuščeno. Prestvarili so jo v delalnico, in le majhen prostor je odmenjen svetim opravilom.

Sédem in površno rišem s svinčnikom stvari, ki se mi zdé najlepše. Kar stopi predme velik, mlad jetnik, lepega, bledega obraza, in sede poleg mene. Ko vidi, da se mi neka črta nikakor neče posrečiti, pravi vljudno: »Gospod, ako dovolite, Vam pokažem, kako najbolje zadenete ozadje.«

»Tedaj znate risati?« začudim se jaz in mu podam papir. »Da, gospod . . . imel sem talent in veselje. Oh, te lepe umetnosti! Vseh so me hoteli naučiti . . . Ali ker jih je samo to skrbelo . . . zato sem tukaj.«

Zarudí od sramote in si otare solzo raz lice.

V srce se mi smili, ko vidim njegov plemeniti, žalostni obraz. Tako mlad in izobražen! Kako-li je prišel tu sem? Rad bi vedel njegovo povest, toda prej bi si upal izpraševati kralja na prestolu, kakor nesrečnika o njegovi bedi.

Zato molčim, in tudi jetnik ne govori več. V kratkih potezah dovrši črtico in mi jo vrne. Gotovo mu je bilo tesno v prsih, kajti težko je dihal. Morebiti bi mi rad odkril svojo zgodbo, pa ga je bilo sram. Ko rišem stransko kapelico, pravi: »To je moja delalnica«. — »Kaj pa delate?« vprašam ga. — »Preprosto sukno tkem, táko, kakoršno vidite na meni; mislim, da ni premalo raskavo. Nekdaj sem se zeló brigal za svojo obleko . . ., zdaj pa je prišlo ravno tako: tkem si jo sam.«

Nasmehne se, toda tako žalostno, da me zaskeli v dušo.

»Kaj Vam ne pusté, da delate, kar Vam je bolj primerno? Kaj Vam na priliko ne pusté risati?

»Samo, kadar je počitek; tedaj sédem v kak kot, da rišem. Seveda, to bi jetnišnici prav nič ne koristilo, sukno se pa lahko proda. V prvem času, ko še nisem znal tkati, risal sem včasih na travniku pred cerkvijo. Risal sem nemirne morske valove in lepo obrežje, kamor ne stopi nikdar več moja noga . . . Oni dan gleda mi tujec čez ramo, ravno ko dovršujem neko črtico. Narisal sem ograjen prostor, na katerem se dvigajo gomile v senci temnih cipres. Na sredi pa stoji velik, črn križ. V ozadju se potaplja solnce v morje, in zadnji žarki bledijo na valovih. Pod sliko sem zapisal: »Kdaj po-čijem tu!«

Bilo je pokopališče.

Tujec hoče sliko kupiti.

»Ne prodajam je, ker je že oddana«, pravim mu.

»Slika je bila zánjo!«

»Za Vašo mater?«

»Ne za mojo mater . . . ta je umrla od žalosti, ker sem tukaj«, odgovori z udušenim glasom.

Nato pravi mirneje: »Bila je za drugo žensko, katero imam ravno tako rad, da, še rajši. Ona vé, kaj sem hotel s tistimi besedami, vé, kako hrepenim umreti. Vendar zahteva, da živim, in gospod, kakor vidite, sem jo slušal, akoravno je bilo tako težko.«

»Tudi vera Vam zapoveduje živeti.«

»Vera! Prav imate; vera uči, da potrpi v žalostnih dnéh. Vera zapoveduje, da grešnik obžaluje in nesrečnik upa; ali ko sem prišel tu sèm, bil sem brezveren človek in obupaval sem. O, da bi me vzgojili drugače, nikdar bi ne bil na tem sramotnem kraju!«

Stok se mu izvije iz prsij, meni pa se krči srce od sočutja. Obrnem se k njemu. Obraz si zakriva z rokama, izmed prstov pa mu kapljajo solze.

Položim mu roko na ramo in rečem sočutno: »Povejte mi svojo povest; morebiti Vam bo potem lažje pri srcu.«

Vzdigne glavo.

»Da, povem Vam jo; zdaj imamo ravno jedno uro počitka. Velik greh me je spravil tu sem, naglo, nepremišljeno dejanje, h kateremu me je gnala strast! — Kadar umrjem, lahko razglasite mojo zgodbo v sva-rilen izgled.

II.

Jedinec sem bogatih starišev. Moj oče je bil mlajši sin bogate rodbine. Potruditi se mu je bilo, da dobi dobro službo, ker so prišla vsa posestva v roke njegovemu starejšemu bratu. Ravno tedaj podeduje po bogatem stricu precejšnjo svoto in začne z denarjem tako srečno tržiti, da je kmalu jeden najtrdnjših bankirjev v vsem mestu Havru.

Ker sem vzrastel v obilnosti, izpolnila se mi je vselej vsaka želja. Moj oče je bil brezverec in prostozidar in je visoko cenil Voltaire-ja in Rousseau-a. Pošten je bil, ker je bil ponosen in dobro se mu je zdelo, da so ga spoštovali meščani.

Čast in zlato, to sta bila njegova bogova. Moja mati pa, blaga, pohlevna ženska, ni hotela, da bi bil kakor moj oče, in skrivno me je podučevala v veri, kajti Bog ne daj, da bi vedel za to moj oče. Razhudil bi se že, ko bi me videl storiti znamenje sv. križa.

Ko sem dorastel, vzgojil me je popolnoma po svojih pogubnih načelih. Pripravil mi je spretnih, pa brezverskih učiteljev, in svobodomiselnih knjig sem bral, kolikor sem hotel. Govoril je o veri, kako da je budalasta, ki ne pristoji izobraženim mladim ljudem. Uboga moja mati pa je poskušala zaman prepričati nasledke tej vzgoji, kajti nisem je slušal. Kako tudi ne? Mojim strastem so bolj prijali nauki očetovi, posebno ko mi je dovolil vse in mi je dal popolno svobodo. Opominjal me je le, da ne pozabim nikdar posvetne časti. Ker sem bil zelo nadarjen, potrudil se je, da sem se lahko popolnoma izobrazil. Risal in slikal sem dobro, zanimala me je

glasba, imel sem lep glas, prijetno postavo, védel sem se olikano in kar je bilo največ vredno — moja mošnja je bila zmirom polna. Ni torej čudo, da sem bil povsod priljubljen in da sem imel celo kôpo prijateljev.

Kar prideta na zimo pred dvema letoma italijanska gospa in njena hči v mesto. Že davno prej se je govorilo, da mati izvrstno igra na klavir, hči pa izvanredno lepo poje. Kmalu nato ju čujem v koncertu. Posebno mlada pevka je navdušila vse poslušalce. Nikdar ne pozabim tistega večera, ko sem Lucijo vprvič ugledal. Nisem še videl do tedaj tako nežne, lepe deklice. Nastopila je preprosto in boječe, in obseval jo je čar nedolžnosti, čar, kateri vpliva celo na ljudi, ki ne verujejo ne v Boga, ne v čednosti.

Na kratko, gospod — zagledal sem se vanjo in mogočna strast je zavladala v mojem srcu . . . Njena mati ni bila tako prikupljiva. Imela je kakih štirideset let in videlo se je, da je že veliko izkusila. Igrala je sicer izvrstno, a njen značaj mi ni ugajal; zdela se mi je neodkritosrčna in spletkarska.

Veliko imenitnih rodbin ju je vabilo na svoj dom. in tudi moj oče se je hotel ž njima natančneje seznaniti.

Izmed vseh umetnostij me je glasba najbolj zanimala in povsod so hvalili mojo nadarjenost in moj lepi glas. Moj oče je bil nato ponosen in sam me je predstavil gospej in njeni hčeri. Zvita ženska je takoj videla, da ljubim njeno hčer, in njen račun je bil kmalu gotov. Seveda — sin bogatega bankirja, to ni kar tako! Vsprejela me je kolikor mogoče ljubeznivo in pustila je zelo rada, da sva z Lucijo pela in igrala. S tem sem bil ne-

izrečeno zadovoljen, moj oče pa tudi, ker je upal, da tako najboljše izobrazim svojo nadarjenost.

Gospa je svoj odhod dan za dnem odlašala, jaz pa sem bil pri Luciji vsak večer. Najina ljubezen se je razvila zelo hitro, ker je ni nič oviralo. Začetkom se je deklica sicer nekako boječe vêdla vpričo mene, toda kmalu je bilo drugače, ko je videla moje pošteno obnašanje. Svojih brezverskih nazorov ji seveda nisem odkril, ker so jo vzgojili v samostanu in je bila pobožna. Pred tremi leti jo je oče vzel domu, da se še bolj izobrazí v glashi. Nato pa oče umrje in ženskama ni ostalo družega, kakor da si sami služite svoj kruh. Lucija je bila nedolžna in plemenita, sploh, vsa drugačna, kakor njena mati, od katere ni imela družega, kakor italijansko živahnost. Moja ljubezen je rastla od dné do dné, posebno, ker sem bil ljubosumen. Kajti za Lucijo je lazilo mnogo bogatih mladeničev, in čeravno ta ni marala zanje — bili so vendar ljubi njeni materi.

Mojemu očetu se je gotovo že davno zdelo, kako je, ker svoje ljubezni nisem skrival, kar pa mi tudi ni bilo mogoče. Vendar pa mi ni prav nič branil zahajati k Italijankama; še nagovarjal me je, naj le pridno izobrazujem svoj talent; mene pa ta že davno ni več brigal.

Takoj, ko razvidim, da me tudi Lucija ljubi, sklenem očetu vse odkriti in prositi ga dovoljenja, da se poročim.

Kako pa me strašno iznenadi, ko reče odločno, da tega ne stori nikdar in nikoli. Bilo mi je, kakor bi pal iz nebes.

»Bodi vendar pameten!« pravi nekoliko mileje. »Kaj ti je treba uboge Italijanke, ki mora po svetu srečo loviti; vsak dan se lahko bogato oženiš!«

»A jaz jo ljubim«, vzkliknem razburjen. »Kje do-
bite lepše, plemenitejše bitje, kakor je Lucija? Nikdar
se ne poročim z drugo!«

»Res, gospica Lucija je zeló ljubezniva deklica,
izvrstna pevka«, odgovori oče, »toda zate ni, kajti na-
menil sem ti vse kaj družega.«

V meni pa vzkipí.

»In ti si dovolil, da sem z njo občeval, da je vzknila
in rastle ljubezen v mojem srcu?«

»I, kaj pa sem hotel tvoji mladostni budalosti?
Človek je samó jedenkrat mlad, in kakor veš, sem ti
zmirom pustil, da si delal, kar si hotel. Kdo bi pri tem
mislil na poroko? Izbij si to neumnost iz glave, kajti
mene ne preprosiš nikdar.«

Izreče in odide.

Moj oče je bil jeden tistih ljudij, ki svojim otrokom
pridigujejo, pa jih sami v nevarnost vodijo . . . Kaj naj
počnem? Nisem se mogel odtrgati od očeta in se po-
ročiti, ker sem bil popolnoma nanj navezan, kar se tiče
denarja. Da bi pa zapustil Lucijo, mi ni bilo mogoče,
ker sem jo preveč miloval. Ljubezen pa se ne dá vreči
raz sebe, kakor obleka, in tega moj oče ni vedel. Pustil
je, da je naraščala kakor deroča reka moja strast, dokler
je ni bilo več mogoče ustaviti. Samo vera jo lahko
zmore, in vere nisem poznal.

Ko povem Luciji, kako je, ne more se zdržati
solzâ, kajti tudi zanjo je bila sreča jedino v najini po-
roki. Ko sem videl njeno žalost, mi je bilo še toliko
bolj hudo. Tedaj pa stopi njena mati v sobo. Ko izvé,
zakaj sva tako žalostna, pravi navidezno z velikim so-
čutjem: »Ubogi otroci, kako mi je težko pri srcu ob

vajini ljubezni in nesreči. Ali, gospod René, saj ste vendar polnoletni! Kaj bi se ne mogli z Lucijo skrivaj poročiti, kje na tujem?»

Strmél sem neodločno pred se.

»Ne rečem sicer, da bi se moja hči drugače ne mogla omožiti. Tako na priliko pride zvečer baron de Corcy, s katerim smo se v Parizu seznanili, in njemu sem že skoro obljubila Lucijino roko . . . Ali kakor vidim, dete moje, ga ti ne ljubiš in ti je ljubši gospod pl. René . . . Sicer bi želela, da vzameš mladega barona . . . izvrsten človek« . . .

»O, mati, umrla bi od žalosti!«

»In jaz se dam prej usmrtiti, kakor da se Lucija poroči s kom drugim!« vzkliknem.

»Otroka moja, jaz vama želim samo srečo; ali nekaj nam je skleniti. Jutri zapustim s hčerjo Havre, da se otresem barona Corcy-ja. Namenila sem se v London. Vi, gospod René, si oskrbite potrebne stvari in nekaj več denarja, potem pa pridite v nekaterih dneh za nama. Tam se prav lahko poročita. Potem pa vsi odpotujemo v krasne Benetke, v najino domovino. Od tam sporočite svojemu očetu, kako in kaj, prosite ga oproščenja in blagoslova, in oprostí Vam gotovo, kadar vidi, da ni več pomoči. Ali si lahko pripravite kaj več denarja?« dostavi lokavo.

»Lahko«.

Ta besedica je odločila mojo usodo. Zgodilo se je vse, kakor je rekla gospa. Dan pred njenim odhodom prosim očeta denarja.

»Kaj ti bo tako velika svota?« praša me. Ostro me pogleda, jaz pa zarudim. Nato pa malomarno

opomnim, da bi se po toliki žalosti rad nekoliko razvedril in hočem za nekaj dnij v Pariz. Gotovo se mu je kaj zdelo, kajti odgovoril je, da ravno sedaj ne more pogrešati toliko denarja. Vedel sem pa, da ga je še tisti dan veliko prejel od raznih krajev.

Kipelo je v moji duši. Strast je prevladala, in ni me več brigala čast, ne zdrava pamet, ne pokorščina do očeta, ne žalost materina. Molčé zapustim očeta . . . in storim . . . zaradi česar sem tukaj . . .«

Jetnik prestane. Ne upam se, pogledati ga. Kaj neki je storil? . . . To mu je težko, pripovedovati svojo sramoto! . . .

III.

Jetnik nadaljuje mirneje:

•Nisem Vam še odkril svojega greha . . . Bog mi bo milostljivejši, če se ponižam ljudem . . . Ponaredil sem listino z očetovim podpisom. Še tisti večer odputujem skrivaj in v Londonu mi izplačajo denar na listino. Menjico je bilo rešiti v štirih tednih, in upal sem, da se oče do tedaj potolaži; tako bi mi bilo mogoče vso stvar na tihem poravnati.

V Londonu preskrbim takoj vse, kar je bilo treba, da se poročiva. A to ni bilo tako lahko, kakor sem se nadejal, in prešli so celi trije tedni, predno je bilo vse v redu. In v tem času nisem mogel biti vesel. Bilo mi je, kakor da mi grozi nekaj strašnega. Lucija niti slutila ni, kaj mi teži dušo, in mislila je, da sem zato tako pøtrt, ker se tako počasi bliža zaželeni čas poroke. Naposled naju poroči duhovnik v mali kapelici londonskega predmestja. To je bilo tako-le proti koncu svečana. Srečen sem bil samo nekaj trenutij. Potem pa mi je

zopet stisnila srce težka slutnja. Takoj, da dobim toliko časa, hotel sem očetu pisati. Dan poprej mi je pisal; ne vem, kdo mu je povedal moj naslov. Rotil me je, naj se vendar spametim in se vrnem. Da, vrniti se hočem — a ne sam. Odpustiti mi mora in me rešiti. Kaj nisem njegov jedinec, njegov nekdanji dedič? Še teden — pa zapade menjica; do tedaj je še vse lahko v redu . . . Vse to sem premišljeval, ko smo se peljali od poroke in sem sedel poleg svoje mlade, nedolžne soproge . . .

Čez pol ure pa pride policijski komisar in ž njim dva stražnika, in odpeljejo me. Nesrečen slučaj je nanesel, da so oddali menjico pred časom, in spoznali so, da ni prava. Nečem Vam popisovati Lucijine žalosti. Ni dvomila, da sem nedolžen; mislila je le, da naju je hotel moj oče na tak način ločiti. Pustil sem ji to misel. Ném in uničen iztrgam se iz rók svoji soprogi in se opotekam za stražniki.

Silen obup mi napolni dušo, ko me obsodijo in odvedejo v ječo. Proti večeru pa zaškripljejo vrata in Lucija vstopi, smrtno-bleda, toda mirna in ljubezniva, kakor vselej.

Nasloni svojo glavo na moje prsi in globoko ginjena me tolaži: »Ubogi, nesrečni moj René, kako hudo te Bog izkuša. Ali če te vsi zapusté, jaz ti ostanem zvesta.«

»In kadar me odpeljejo odtod, kaj bo s teboj?«

Odgovori mi z glasom, polnim ljubezni: »Nastanim se blizu tebe in obiščem te, kadar mi bo mogoče.«

»Čuj, Lucija, jutri moram tja med največje zločince, ali ni to več, kakor morem prenesti? . . . Daj, obljubi mi . . . ne, zahtevam v dokaz tvoje ljubezni . . .«

»Kaj, dragi moj?«

»Dovolili ti bodo, da me jutri v slovó še jedenkrat obiščeš . . .«

»Gotovo, gotovo.«

»Tedaj mi pomози, da se oprostim.«

»Kako bi bilo to mogoče?«

»Prinesi mi nekaj sabo . . . prinesi strup, ki brzo umori, da si končam to nesrečno življenje.«

Prestrašena odskoči.

»Nikdar!« zakliče tako odločno, kakor ne bi pričakoval.

In s solzami v očeh nadaljuje: »Kako moreš misliti, da ti pomorem v tak zločin! O, René, ti si grešil iz lahkomiselnosti, in gotovo te Bog ne sodi tako hudo, kakor te sodijo ljudje. Odpusti ti, ako se kesaš odkritosrčno; toda, ko bi storil strašno dejanje, o katerem si govoril, bil bi na večno nesrečen. Odženi grozno skušnjavo!«

»Skušnjava! Nekdanji junaki so bolj ljubili smrt, kakor sramoto«, odgovorim trpko.

»Da, pagani, ki niso poznali Boga. René, rotim te, nikar mi ne napravi te žalosti.«

Lucija poklekne prédme s sklenjenimi rokami. »Glej, zaradi tebe sem zapustila vse: mater, prijatelje, domovino; odpiralo se mi je — umetnici — lepo življenje, pa nisem marala zanj — zaradi tebe . . . ako me ljubiš, ne odreci mi jedine tolažbe . . .«

»Kakšno tolažbo misliš?«

»Da se snideva v nebesih, akoravno naju ločijo na zemlji.«

»Jaz ne poznam vere.«

»Spoznaš jo, in tedaj boš tudi upal, obžaloval in ljubil. Slednji dan molim, da ti podeli Bog to milost.«

Ganejo me besede moje pobožne žene, pomirim se in ji obljubim, da pozabim na svojo črno misel. Drugo jutro zašepče pri slovesu še jedenkrat: »Spominjaj se, kaj si obljubil!«

Potem pa se lahko izvije iz mojih rók.

»Odpusti, Lucija, odpusti, da sem te storil tako nesrečno!« zakličem v divji bolesti.

»Odpustiti morava jeden drugemu.«

»Kdaj te zopet vidim?«

»Kmalu, ako je božja volja.«

»Ko so me uklepali, videl sem jo še pri vratih jetnišnice. Potem pa stopim k drugim zločincem. Predno odidemo, ozrem se še jedenkrat in vidim, da se zgrudi nezavestna. Hočem k nji; toda v tistem hipu dadó znamenje za odhod, in stražniki me neusmiljeno odtirajo.

IV.

Na vsem potu videl sem samó Lucijo, kako leži bleda in nezavestna na dvorišču jetnišnice. Kaj se je zgodilo potem? Kdo se je je usmilil?

Moji sopotniki so bili najbolj zavrženi ljudje, ki so bili celó ponosni na svoje zločine. Naposled pridemo tu sem, in dan za dnem sem pričakoval svojo soprogo ali pa vsaj poročila o nji. Ali minil je teden za tednom in Lucije le ni bilo. Lahko si mislite, kakšna muka je bila to zame. Nekega dné pa pridejo novi jetniki iz Havra, in povedó mi, da leži moja žena v bolnišnici nevarno bolna. Morebiti je blizu smrti, jaz pa ne morem do nje, ne morem ji pomóci. Težko da bi razumeli, gospod,

kako strašno mi je bilo takrat to visoko zidovje, te železne ključavnice.

Naš izvrstni duhovnik je videl bolelost na mojem obrazu in hotel me je večkrat ljubeznivo tolažiti; a osorno sem se vselej obrnil od njega. Niso mi segle v srce njegove pobožne besede. »Če je Bog usmiljen, zakaj pusti, da tako trpim?« govoril sem pregrešno sam pri sebi. Dostikrat me je obšla skušnjava, da bi skočil v morje in tako končal svoje nesrečno življenje — a vselej se mi je zazdelo, da čujem svojo Lucijo, kako me presrčno prosi, naj ji ne storim te žalosti . . . In živel sem in trpel.

Ali Bog je bil z menoj bolj usmiljen, kakor sem zaslužil. Čez dva meseca mi pravi ječar nekega dne: »Pojdite, nekdo Vas čaka.«

Srce mi je burno bilo, in poln upa in strahú hitim v stanovanje vratarjevo. Morebiti mi sporočé njeno smrt . . . njen poslednji pozdrav! Skoro si ne upam odpreti; kdor toliko pretrpi, boji se vendar še nove nesreče. Naposled odprem — in pred menoj stoji ona, katero ljubim tisočkrat bolj, kakor samega sebe. Da, bila je ona. Ne tista Lucija, katero sem prvokrat videl v pevski dvorani, pokrito s cveticami in biseri, krasna slika veselja. To je bila mlada gospa, v temni preprosti obleki, bledega, ozkega obraza, na katerem so se še poznali sledovi težke bolezni.

»Lucija, vendar se zopet vidiva!« zakličem in jo objamem.

V tem trenutku pozabim vso svojo nesrečo, vse, kar sem pretrpel.

»Nisem mogla prej priti, ubogi moj René; bila sem skoro na smrt bolna.« In pripoveduje mi, kako jo je našla ječarjeva žena na dvorišču, kako dobrosrčno jo je sprejela v svoje stanovanje in ji stregla. A drugi dan se je čutila tako slabo, da je prosila, naj jo pošljejo v bolnišnico, kjer strežejo bolnikom usmiljene sestre. Napadla jo je huda mrzlica in nekaj tednov je ležala nezavestna med življenjem in smrtjo. Ko se zavé, prejme sv. zakramente, in bilo ji je takoj bolje. Bolezen je hitro pojenjavala, a ko se čuti dovolj močno, da odpotuje k meni, pa dobi pismo od moje matere, naj jo obišče. Pisala ji je tudi, da njen mož še vedno potuje . . .

»Uboga moja mati«, sežem ji v besedo, »kako malo sem mislil nanjo! Ali si govorila ž njo, Lucija?«

»Da, takoj sem hitela k nji. Bila je zelo bolna in je silno skrbela za-te.«

»Tudi njo sem storil nesrečno, o, da ne bi nikdar živel!« vzkliknem bolestno.

»Nikar tako ne govôri! Odpustila ti je iz vsega srca. Bila je tako ljubezniva še celo z menoj, ki sem vzrok tvoje nesreče.«

»O Lucija, Bog ve, ali bi ne pal še bolj globoko, da bi tebe ne poznal«, odgovorim ji.

»Prinašam ti od tvoje matere pozdrave, oproščenje in poslednji blagoslov.«

»Poslednji blagoslov? . . . kako to?«

»Da je pri Bogu, ljubi moj René, da je jenjala trpeti.«

»In jaz sem ji zadal poslednji udarec!« zakličem v solzah.

»O, gotovo ne bi obžaloval njene smrti, da si videl, kako rada je umrla. Zadnjih dvajset let, odkar je njen mož zavrgel vero in stopil v zavezo prostozidarjev, živela je v vednem trpljenju.«

»Niti ob njeni smrtni postelji ni bilo tega brezsrčneža.«

»In to je bilo dobro, kajti samo tako je mogel k nji katolišk duhovnik, da jo je previdel s sv. zakramenti in je umrla s tolažbo v srcu. Njena poslednja molitev je bila zate, René. Vedno je upala, da se spreobrneš k Bogu in obljubila sem ji, da pomorem v to, kolikor bo mogoče. Umirajoča mati ne sme upati zastonj!«

Globoko ganjen stisnem roko svoji soprogi.

»Kje si dobiš stanovanje?« vprašam jo.

»Blizu tebe, v Pontarsonu, je samostan usmiljenih sestrah, ki strežejo bolnikom, kakor v Havru. Tam se mislim nastaniti.«

»Kako boš tam žalostno živela, uboga moja Lucija!« — »Samo jedno je potrebno, ljubi moj, da človek reši svojo dušo. In veruj, da mi bo to v samostanu lažje, kakor v šumu sveta. Komur je bila smrt blizu, zdi se mu življenje čisto drugačno, kakor prej. Nekdaj sem bila brezskrben, neizkušen otrok, in da mi Bog ni poslal nezgod, odvrnila bi se lahko od prave poti. In življenje v samostanu ni tako žalostno, kakor misliš. Kdor živi za Boga, je srečen.«

»Kako se preživiš, ko nimaš denarja?«

»O, to naj te nikar ne skrbi, tvoja mati je pred svojo smrtjo mislila náme. Ali zdaj še dvomiš, da Bog skrbi za one, kateri zaupajo vanj? V tvojo tolažbo mi je Bog ohranil življenje, da sem ti prinesla materino

oprosčenje in blagoslov. Pomore ti tudi, da voljno pretrpiš svojo nesrečo. Môli: »Zgôdi se Tvoja volja«, mili moj René, ponižno se podvrzi kazni, in trpljenje ti bo lažje.«

Dolgo je še tako govorila z menoj, in pri njenih tolažilnih besedah tajal se je led okrog mojega srca.

Od tedaj se nisem več ogibal našega duhovnika. Podučeval me je in spravil z Bogom. Pokazal mi je pot do obžalovanja in udanosti v voljo božjo, kajti pokoro zahteva vsak greh. In kadar se zatemni moj duh v tem žalostnem življenju, in kadar upada moj pogum, hitim k svojemu očetu, da dobim tolažbe svojemu srcu v njegovih naukih.

Jetnik umolkne.

»Ali niste ničesar več čuli o svojem očetu?« vprašam ga po kratkem prestanku.

»Šel je v Ameriko, ker sem onečastil v domovini njegovo ime.«

»Ali vidite večkrat svojo soprogo?«

»Zvesta je svoji obljubi«, odgovori z žarečim očesom. »Kadar more, pride k meni. Njo imam zahvaliti, da morem govoriti mirno, da ne polni več obup mojega srca. Ona mi je pokazala pot v nebesa, zaradi nje trpim voljno svojo nesrečo.«

Pogleda me s temnimi otožnimi očmi.

»Ne, dragi gospod«, odgovori mi resno, »nikdar več ne morem biti vesel. Onečastil sem dobro ime stare, poštene rodbine, položil sem v grob svojo mater, zagrenil sem življenje svoji plemeniti ženi, vse to so spomini, ki me moré.«

Ne vem mu kaj odgovoriti, in nekako lažje mi je bilo, ko pristopi moj vodnik in opomni, da je čas oditi. Z nekaterimi sočutnimi, tolažilnimi besedami podam jetniku roko v slovo. Njegov otožni obraz spreleti za hip zarek veselja.

»Podajate mi roko, gospod, ko ste čuli mojo povest«, pravi ganjen. »Iz vsega srca Vas zahvalim za sočutje, s katerim ste me poslušali. Kako dobro to stori bolni duši; Bog Vam povrni!«

»Kdor stoji, naj gleda, da ne pade. Vsi smo grešniki in jedino upanje naše je božje usmiljenje.«

Spremi me do cerkvenih vrat. Tam postanem nekoliko hipov in gledam na neizmerno morje, katero se blišči v žarkih zahajajočega solnca.

»Podoba večnosti«, govorim ganjen, »kjer se spremeni žalost v veselje.«

Še jedenkrat mu stisnem roko in odidem.

V.

Dve leti potem sem bil pri neki rodbini blizu Pontorsona.

»Nocoj dobimo v svoj krog še prav prijaznega družabnika«, pravi mi gospodar. »Našega župnika obišče njegov stari, duhoviti prijatelj, dušni pastir na gori svetega Mihaela.«

Gora sv. Mihaela! V hipu mi stopi pred oči blede obraz ubozega jetnika . . . Zvečer dobim priložnost in poprašam zanj.

»To pomlad smo ga spremili k večnemu počitku«, pripoveduje duhovnik. »Vedno bolj se ga je prijemale nevarna prsna bolezen, da ga je naposled položila v grob.«

»Ubogi človek! Še tako mlad, pa —. Nikdar me ni kaka stvar tako pretresla, kakor takrat njegova povest«.

»Škoda je bilo zanj«, povzame duhovnik resno. René pl. Ramon je bil jeden najbolj nadarjenih ljudi kar sem jih poznal, in odlično izobražen v znanstvih in umetnostih. Koliko dobrega bi bil lahko storil, da ga ne bi vzgojili brez vere. Več so grešili na njem, kakor on sam . . . Tak človek ni mogel dolgo živeti v ječi; oprostila ga je smrt . . . Spoznal je resnico o pravem času in ni se pogubil. Umrl je lahko in mirno, Bog mu bodi milosten . . .«

Vsi molčimo zamišljeni.

Po dolgem prestanku vprašam: »In uboga Lucija, njegova soproga?«

»Stregla mu je v zadnjih trenutkih, in mu naposled zatisnila oči . . . Nisem še videl tako nežnega, vdanega bitja. Dasi se je nji sami poznalo silno trpljenje na bledem obrazu, lila je v njegovo srce tolažbo z mirnimi, ljubeznivimi besedami. Prosila ga je revica oproščenja, da je postal nesrečen zaradi nje — in nase ni mislila. Po njegovi smrti je ostala v samostanu Pontorsonskem, angelj med angelji krščanske ljubezni — sestra usmiljenka . . .«

Vsem so bila srca polna, vsi smo spoznali v žalostni zgodbi čudovito moč vere. V nji je tolažba ubogemu človeškemu srcu.

v.

Sultanovi sužnji.

Carigrajska slika iz 17. stol.

1. Prihod janičarjev.

Med vsemi cesarskimi gradovi pač nima nobeden lepše lege na svetu kakor sultanov grad, serajil v Carjemgradu. Na onem kosu zemlje, ki leži med Bosporom in onim čudovitim zalivom, imenovanim zaliv zlatega roga, stojé mnogoštevilne palače, vojašnice, stolpi in druga postranska poslopja raznih vrst. Vsa poslopja pa obdajajo krasni vrtovi. Na obeh straneh obliva morje zunanje zidovje, z vrha zidovja pa ima oko krasen razgled tu na sinje valovje marmarskega morja, tam na Bospor in azijsko obrežje, tam zopet gleda živahno gibanje in neštete jambore v zalivu zlatega roga, od suhe zemlje sèm pa žaré naproti kupole in minareti, dvigajoči se izmed poslopij širnega Štambula.

Soliman II. je sezidal sredi 16. stoletja serajil. V njem je stanoval sultan, in z njim vred gotovo 4000 sužnjev. Tisoč sužnjev je bilo vrtnarjev, drugi so bili v službi v palači in pri osebi vladarjevi.

Tako je bil serajil ob jednom najveličastnejše in najžalostnejše bivališče. Koliko bēde so sijajne sobane in temne ječe zrle v teku treh stoletij! Bog jedini vé. Žalostno osodo teh tisoč in tisoč sužnjev moramo pa tem bolj obžalovati, ker so bili do našega stoletja večinoma vporabljeni krščanski otroci. Nobeden Turek ni postal suženj v serajilu, le nekaj zamorcev so privajali iz Afrike, drugi so bili po večjem iz Grškega. Pa

tudi na obrežju italijanskem, francoskem, španskem so ugrabili turški pomorski roparji marsikatero ubogo krščansko dete ter je vlekli v Carigrad, vojaške tolpe pa, ki so prodirale zaporedoma do Dunaja, pripeljevale so s seboj cele čete otrok z Ogerskega, Moravskega, Sedmograškega in Avstrije, sultanu kot zaželen vojskin plen v dar.

Iz teh žalostnih časov pokažem mladim prijateljem sliko.

Bilo je nekega popoldne v majniku leta 1681. Klicarji so bili oznanili, da bode imel hrabri Kara Hasan Oglu, načelnik janičarjev, kateremu je podelil bog zmago nad krščanskimi psi, slovesen vhod in prinesel svojemu gospodu bogat plen. Že so odmevali pri adrijanopeljskih vratih divji napevi turške vojne godbe in klic: »Prihajajo, že prihajajo!« je šel od ust do ust.

Pred glavnim vhodom v serajil se je postavila dvorna straža ter z divjim krikom odganjala radovedno množico. Na vrhu serajilskega ozidja in pri oknih starosti očrnjenega stolpa pa so se tiščali glava pri glavi pazniki nad sužnji.

»Tu sem, brate Ali!« klical je Kapu-Agasi, t. j. prvi nadzornik vseh belih sužnjev, Kislar-Agasiju, t. j. prvemu nadzorniku nad vsemi črnimi sužnji, ter vabil starega zamorca k svojemu oknu, ki je bilo ravno nad glavnim vhodom. »Sem brate! Od tukaj jih bomo videli, kakor bi jih kdo ponujal na krožniku. Hvaljen bodi Alah, ki je pripustil, da so se moje stare oči že tolikokrat pasle nad zajetimi psi krščanskimi!«

»Naj se razveseljujejo oči mojega Abdulah nad tem se tolikrat, kolikor las šteje brada prerokova, katerega

blagoslôvi Alah!« odvrnil je Ali svojemu tovarišu. »In naj ti prinese Kara Hasan iz zahodnih krščanskih dežel dosti plavolasih in črnookih dečkov. Naš gospod Mehemet senca božja, kateremu naj podeli Alah toliko let, kolikor mu daruje sužnjev, ljubi rdečelične dečke krščanske od zgornje Donave bolj kot blede ujetnike, katere mu prinašajo pomorski roparji iz Italije in Španije, da, celó bolj kot črne otroke mojega rodu, kateri so po mojih mislih lepši, kot vsi beli neverniki na svetu.«

»Tvoja sreča, da si izvzel pravoverne otroke prerokove, o preljubi Ali,« režal se je Abdulah. »Ker pa že tako razsvetljeno sodiš o lepoti, pomagaj mi izbrati one, ki so vredni, da jih privedem pred obličje padiša, presvetlega naslednika prerokovega. Sedaj odpri svoje oči in poišči mi pravih ljudij; zakaj, glej, sprevod se je zavl na trg!«

Res se je pokazala konec ozke ulice med veliko cerkvijo sv. Modrosti in serajliskim trgom godba; omanen, hreščoč glas bobnov, trobent, kotlov se je združil s krikom pozdravljajoče množice in tulenjem stotin cestnih psov brez gospodarjev. Pričela je takoj igrati tudi dvorna godba, in stari Abdulah si je pri groznem kriku tiščal ušesa, v tem ko je črni Ali samega veselja z drugimi vred tulil.

Gotovo dva polka sta se postavila na desni in levi, ko je prišla prtljaga z mnogimi, s plenom obloženimi vozovi in četami v spono okovanih jetnikov. Vozove so postavili v dve vrsti, jetnike pa gnali v sredo. Bili so po večjem krepki, mladi ljudje iz avstrijskih mejnih deželâ, katere so divji turški vojaki odvedli iz drage domovine, ko so jo nepričakovano napadli. Trudni, po dva

in dva skupaj vkovana, so stali mladeniči in možje, nemo udani v žalostno osodo, kateri ujiti je nemogoče. Ko so pa začuli glasen stok deklet in ženâ, katere so vlačili surovi vojaki med smehom in zasramovanjem iz pokritih voz, stopila je v marsikaterega brata ali očeta gorka solza v oko, in marsikatera pest se je krčila v onemoglem srdu. Naposled dvignejo nekateri janičarji še iz poslednjega voza četo cvetočih otrok, dečkov in deklic od 4 do 12 let starih. Plašni so zrli otroci divjanje vojakov ter pričeli tudi oni glasno jokati. A surovi paznik z divjim pogledom je zavihtel bič nad njih glavami in zakričal nad njimi: »Hej, ali ne bode nehala neverna zalega teh krščanskih psov tuliti in kričati? Kdor potoči le jedno solzo še, zapoje mu moj bič na hrbtu, in kako to diši, poskusili ste že vsi!«

»Bodi tiho, Marija, za Božjo voljo!« šepetal je dvanajstletni deček svoji majhni sestrici, ki se je zastonj trudila, da bi ustavila jok. »Bodi tiho, hud mož te sicer zopet udari z bičem.«

»O Valter, saj ne morem drugače. Le glej, gospe tudi plakajo. In sedaj naju bodo gotovo še ločili, kakor so naju ločili od očeta in matere. Oj, oj, in potem sem čisto sama in bodem žalosti in joku umrla!«

»Ne, Marija, ne bodo naju popolnoma ločili; saj bodeva oba v isti hiši in se bova gotovo včasih lahko videla in pogovorila,« tolažil je deček, ki je imel seveda le slab pojem o tem, kako je velika ona »hiša«, v kateri stanuje sultan, in kako strogo so ločena bivališča za ženske od drugih delov turške hiše. Potem je odkrito pogledal v črne oči svoje sestrice, pogladil ji lahko plave laske ter pristavil: »Vsekako pa ostane pri tebi sveti

angelček varuh, dokler boš molila in bodeš pridna, pa ljuba Mamka Božja te bo tolažila in varovala. Tudi obupati nečeva, da nas kedaj odkupijo, morebiti se nama kdaj tudi posreči pobegniti. Ali vidiš tam ona visoka drevesa in kole s toliko vrvmi? To so gotovo jambore ladij, in o. Beno mi je nekdam pravil, da pridejo včasih tudi krščanske ladije v turško glavno mesto, — in glej, — ako bi se nama kdaj posrečilo, pobegniti na tako krščansko ladijo, peljala bi se po Dunavi ali po kakem drugem potu proti domu. Torej le vesela in srčna bodi, pa da ostaneš pridna deklica!«

»Da, Valter,« odvrnila je sestra otroško, po teh besedah že do cela potolažena, ter s predpasnikovim robom posušila poslednjo solzo z nedolžnega otroškega očesa. »Gotovo bom molila k angelčku varuhu in Materi Božji. In kakor hitro ugledaš tako krščansko ladijo, poveš mi, in po noči, ko bode prav tema, izmuzneva se po prstih iz hiše, in Lucijo in Nežiko in Jerico in vse druge krščanske deklice vzameva s seboj in tudi Martina in Jurija in ubogega krivega Konrada. Kaj ne, Valter, vsem bodeva pomagala od todi?«

»Kajpada, ljuba Mârica, kolikor jih moreva s seboj vzeti. Bodi tedaj sedaj trdna in srčna; glej, sedaj nas odvedejo v grad.«

2. Pred sultanom.

Med tem pogovorom je prišla tudi zadnja straža janičarjev kričeč na trg ter zaprla še zadnjo odprto stran s svojimi raznovrstno oboroženimi četami. Nato je prijezdil od vhodnih dverij med čete véliki vezir Kara Mustafa ter v imenu svojega gospoda sultana Mehe-

meta IV. pozdravil poveljnika in njegove častnike. V plačilo bode njim in hrabrim vojščakom, ki so v toliko slavo polumesecu, po najmilostnejem ukazu najvišjega gospoda velik del plena. Tako je govoril véliki vezir, in čete so pozdravile njegove besede z divjim, zmagoslavnim krikom. »Predno pa pričnemo razdeljevati«, nadaljeval je véliki vezir, »bode se mogočni sultan toliko ponižal, da si bode plen sam ogledal ter razsvetljeval premilostno s solncem svojega obraza hrabre voditelje svoje vojske.«

»Dobro, da smo najboljši del že pospravili«, mislil si je pri teh besedah vélikega vezirja Kara Hasan Oglu in marsikateri njegovih častnikov. »Oj gorjé!« mrmral je marsikateri vojak, »sultanu bode toliko všeč, da bode nam malo ostalo.« Toda vsi so klanjali glave in kričali: »Alah blagoslovi našega gospoda in pomnoži njegove dneve, njegovo bogastvo in njegovo slavo!«

Namignil je véliki vezir in pristopili so sužnji k vozovom, jemali uplenjene reči z vozov ter je v sprevodu nesli mimo sultana. Najlepši in najdragocenejši predmeti so bili ugrabljeni iz katoliških cerkvâ in samostanov: srebrni in zlati kelih, monštrance, z dragimi kameni okrašeni postavki za svetinje, svetilnice, svečniki in druge cerkvene priprave. Razven tega so bile iz mnogih gradov težke, umetalno izdelane čaše, sklede, krožniki in druga srebrna oprava, beneška ogledala v zlatih okvirih, kupe iz češkega kristala in končno polni zaboji tolarjev in goldinarjev, katere je roparska druhal pobrala v marsikaterem mestecu za odkupnino. V tem, ko so se sužnji obkladali s temi uplenjenimi stvarmi, približala sta se tudi nadzornika sužnje, katera smo

videli prej pri oknu v stolpu, da jima janičarji izročé ujetnike. Grdi zamorec Ali je postavljajl žene in dekleta na jedno stran, na drugo stran pa je razstavljajl Abdulah mladeniče in dečke.

Ko je zamorec zgrabil Márico, da bi jo odtrgal od brata, zaihtelo je ubogo dekletce glasno. A zastonj je proseče dvigalo svoje ročice in se plašno oklepalo bratca. Le zaničljivo režanje so vzbujale njene solze. »No, mala, nič ne pomaga«, smejal se je zamorec, »z menoj moraš in z dekleti. Pa le mólči, saj nisem tak strah, kakor misliš, in še lepa svilnata oblačila boš dobila in najboljše sladkarije. Le svojih lepih očesec ne smeš s temi grdimi solzami kaziti.«

Dete sicer ni umelo turških besed, pa bi je bile tudi malo utešile, ako bi je bila umela. A brat ji je zašepetal: »Pojdi v božjem imenu z zamorcem in drugimi deklicami. Tvoj sveti angel te bode varoval!« Pri teh besedah je poljubil sestrico, oddal jo Aliju in moško stopil med dečke, katere je razvrščeval Abdulah.

Kapu-Agasi je bil dobre volje; zakaj njegovo vajeno oko je opazilo med ujetniki že marsikaterega lepo raščenega dečka, kakoršne je imel sultan rad za svojih 60 strežajev. Ko pa je ugledal našega Valterja, vskliknil je: »Ta je najlepši med vsemi! Kako pač more pravični bog — bodi visoko česčen! — tem krščanskim psom dati dečke s takimi očmi in kodri, tako lepega lica in tako polne rasti! Pa seveda, le zato jih jim daje, da morejo njegovi verniki vgrabiti si izmed njih najlepše sužnje. Postavi se tu sem na konec vrste, kakor dajemo na koncu obeda najsočneje sadje. — A, kaka dragocena stvarica je pa to? Pri bradi prerokovi, tako nežne po-

kveke še ni imel serajil! Tisoč mabubov (turški zlati denar, tedaj okoli 3 gold.) je palček vreden. Hej, brate Ali, pridite sem in oglejte si tega krasnega možička!«

Pri teh besedah je potegnil Abdulah dečka, kate-rega je imenovala Marica »krivega Konrada«, izmed nesrečnih tovarišev. Bil je v resnici čudno vzraščena stvar. Tanki, zelo zaviti nožici sta nosili prav tako ustvarjeno telo, na katerem je skoro brez vratu med visokima ramama sedela neprimerna velika glava. Tudi obraz s širokimi ustmi bi bil zopern, ako bi nežne rjave oči vtisa ne blažile.

»No, Ali, kako se vam zdi to preljubeznivo dete?« vprašal je Abdulah ter se od smeha držal za trebuh.

»Ni slabo blago«, odvrnil je zamorec. »Ta presega še onega majhnega žida iz Dalmacije. Sultanka in njene gospe bodo vesele te nove zabave, ako ga ne vzame sultan sam med svoje dvorne norce. Precej vidimo; vezir že daje znamenje, da je visoki gospod pripravljen.«

»Naprej torej!« ukazuje Abdulah. »In ti, mala pokveka, idi v vrsti s tem krasnim dečkom. Najbolj je tako videti, kako je oni lep in ti grd.«

V tem je postavil Kapu-Agasi krivega Konrada k Valterju, ki je takoj jel tolažiti svojega žalostnega tovariša in ga med sprevedom navduševal. »Hvala ti, Valter«, odgovoril je mali deček. »Ti in tvoja sestrice, vidva sta bila vedno dobra z menoj in me nista nikdar zasramovala, v tem ko so se mi vsi smijali. Vem, da je moje telo grdo; toda moja duša je vendar lepša, kakor duše vseh teh Turkov.«

»Gotovo, Konrad; zakaj pri sv. krstu je bila okrašena z nebesko lepoto, kakor nas je učil o. Beno. Naj

se neumneži le smejejo; jedenkrat se bode pokazalo, kdo je večno lep in kdo večno grd. Sedaj pa bodi, ostaneva si vedno dobra prijatelja.*

Med glasno godbo so sedaj slavili Kara Hasan Oglu in njegovi častniki svoj obhod skozi vrsto dvorne straže na dvor. Za njimi so šli sužnji z uplenjenimi dragocenostmi, konec spreveda pa so bili ujetniki, spremljani od straže in prvih dveh nadzornikov.

Kako je strmel Valter, ko je stopal po krasnem vrtu skozi vrsto nešteti sužnjev, katerih obleka je bila tem lepša, čim bližji so bili sultanovemu kijosku! Kako je še-le strmel, ko je stopil v biserni kijosk sam. Take krasote bi si ne bil deček domišljeval niti v sanjah. Stene in strop v dvorani so se blisketale v najraznejših barvah perzijskih preprog in prebogato pozlačenih rezljarij. Iz kupole, ki se je vzdigala v sredi dvorane, je visel bliščeč kristalni svetilnik. Kakor ogledalo gladke mramorne plošče na tleh so bile ob straneh z dragocenimi preprogami in širokimi, nizkimi počivalniki pokrite, v sredi pa je umetalen studenec dajal iz premnogih cevij prijetnega hladila. Najlepši pa je bil razgled na suho in na morje, ki so ga ponujala velika odprta okna.

V tej dvorani torej je bival pol ležeč na vzvišenem blazinastem prestolu sultan, okrog njega pa prvi njegovi služabniki na dvoru. Povabil je vélikega vezirja na svojo desno, poveljnika janičarjev na levo, poslednjega tudi kratko pohvalil. Njegovo osorno oko je gledalo dragocenosti, ki so mu jih sužnji na kolenih kazali in potem na njegov migljaj ali zakladniku oddajali ali pa na pregrinjalo blizo njega pokladali. Nato so pripeljali ujetnike. Vestno je pregledoval vladar vsakega posebej. Najkrep-

kejsa može in mladeniče je odločil za svoje brodarje, druge za vrtnarske pomočnike ali za sužnje po svojih konjakih, nekatere tudi za strežaje v palači. Izmed dečkov si je izbral najlepše in najkrepkejše. Hotel jih je za svoje strežnike, najnadarjenejši izmed njih so lahko tudi upali, da pridejo do najvišjih državnih dostojanstev, ako zatajé krščansko vero.

Tudi Valter je bil med onim malim številom izvoljencev, katere si je izbral sultan za svojo lastno postrežbo. Proti svoji navadi nagovoril je celó cvetočega dečka ter si dal po tolmaču razložiti, da je sin nemškega plemenitnika, ki je imel svoj dom blizo * * *, a so mu janičarji grad zažgali in otroka za plen s seboj vzeli.

»Tako je bilo pisano v zvezdah!« dejal je Mehemet dečku. »Alah ti je dober. Pripeljal te je iz borne hiše v palačo; napraviti te hoče iz nevernega psa služabnika prerokovega, in ako sprejmeš našo vero, bodeš moj najljubši suženj in ob svojem času knez na mojem dvoru ali pa poveljnik moje vojske.«

Tolmač Ahmet-Efendi je prevel te besede; Valter se je skromno zahvalil za vladarjevo naklonjenost, a srčno obstal, da ne bode nikdar izdal svoje vere in da raje umre, nego postane Turek. Sultan, ki je bral dečku z obraza, kaj trdi, pogladil si je sivo brado, ki se je usipala po kaftanu, z zlatom obšitem, otresel z glavo, da so se zablisketali demanti na zelenem turbanu, in izpregovoril: »Da je deček tako srčen ter ne zataji na mojo prvo besedo svoje vere, mi je prav všeč. Izročite ga z drugimi dečki mojemu dvornemu muftiju. Moja nepreklicna volja je, da vsprejme on in vsi njegovi tovariši v jednom letu našo vero.«

Namignil je sultan in odvedli so sužnje.

3. Pred razlagalcem turških sv. bukev.

Oskrbnik je nato opravil dečka v krasno obleko. Tako oblečeni so bili dečki res lepi in stari Abdulah jih je gledal z zadovoljnostjo.

»Tako, lepi golobiči, mladi, zlati fazani«, govoril je, »sedaj ste vredni, da stopite pred oči najmilostnejšemu sultanu, solncu pravovernikov, kateremu naj dovoli Alah še dolgo sijati. Kdaj ste bili tako krasno oblečeni? Ali sedaj spoznavate milost, ki vam jo je izkazal gospod, ko vas je izpeljal iz teme onih dežel, katerim še ni prisvetila luč vere, ki jo je prinesel iz nebes visokočeščeni prerok? Prisvetila bo kmalu tudi vašemu duhu, kakor je prisvetila že večini vaših tovarišev, h katerim vas sedaj povedem.«

Po teh besedah je spremil Abdulah te tri nove v dvorano, ki so jo imeli sultanovi strežaji za stanovanje. Posebne pozornosti niso vzbudili s svojim prihodom; zakaj slednji teden je prišel kak nov suženj. Vendar so nove tovariše prijazno pozdravili, našega mladega prijatelja Valterja najmanj; zakaj i Oger i Poljak sta dobila rojake, s katerimi sta se lahko menila v maternem jeziku, le Valter je bil sam. Mislimo si lahko, kako zapuščenega se je čutil med tovariši, ker se je mogel z njimi le po znamenjih in posameznih pretrganih besedah pomenkovati. Prinesli so kmalu večerjo in vsi so počenili okrog nizkih miz, prej pa si še po vzhodni navadi umili roke. Valter še ni bil vajen s tako podvitimi nogami na tleh sedeti in s prsti zajemati jedila. Toda njegova soseda, živahen Lah in okreten Grk, sta mu pokazala s svojim vzgledom in vzpodbujanjem, kako se mu je vesti. Kmalu

je delal, kakor drugi: vzel je z velikega krožnika kos kuhane bravine, pomočil jo v tolsto, dobro opoprano polivko ter jo raztrgal s svojimi zdravimi zobmi. Za prikuho so dobili riž in nekoliko kolača. Že med jedjo je zvedel imena svojih sosedov: Lahu je bilo ime Anton, Grku Jurij, Abdulah je bil ta dan posebno dobre volje, po kosilu pa je celo podaril vsakemu dečku po jedno jabelko. Ko je Valter razdelil svoje darilo med svoja soseda, pridobil si je njuno prijateljstvo. Smejaje in svoje bele zobe kazaje potrkal ga je živahni Lah na rame ter s takim poudarkom ponavljal besede »caro« in »amico«, da Nmec ni mogel napačno razumeti pomena besedij »ljubi prijatelj«. Tudi Grk je pravil nekaj, kar je zvenelo kakor »Adolf« in je že moralo taisto pomeniti.

Po jedi so si zopet umili roke, kar je bilo vsekakor zelo potrebno. Nekaj zamorcev je nato odneslo mize, in strežniki so kmalu poplegli k počitku po blazinah, ki so bile ob stenah v sobani. Valter je še prej klečé opravil kratko večerno molitev. Spomnil se je pri tem svojih daljnih starišev, za katere nití vedel ni, ali živé, ali so jih umorili, mislil na ljubo sestrico, ki je gotovo zelo žalostna, ker biva med samimi ptujci v palači za ženske in priporočil sebe in vse svoje drage varstvu Matere Božje in svetih angelov. Ko je tako mislil na svoje drage, silile so mu pač zopet solze v oko. A možko je zmagal domotožje, in kmalu je zdravi spanec zatisnil trudne oči, spanec, kakor ga ima le mladina in nedolžnost.

O ljubi sestrici pa je sicer dobil Valter kmalu veselih poročil. Krivi Konrad namreč, katerega so odbrali za dvor cesaričin, moral se je vdeleževati pouka za strežnike ter je tako lahko prenašal medsebojne pozdrave

med Marijco in Valterjem. V malo povračilo se je Valter krepko potezal, da niso tovariši dražili ubógega sključnega dečka.

Okrepčan je vstal drugo jutro deček s svojega ležišča, in pričelo se je sedaj zanj življenje, kakoršno so imeli sultanovi strežniki, grenka osoda to življenje v primeri s srečnimi dnevi mladostnimi, zavida vredna osoda v primeri s trpljenjem drugih sužnjev, katere so porabljali za navadne hišne posle ali celo po hlevih. Najprej so novince poučili, kako se imajo vesti, kadar strežejo sultanu. Pokazali so jim, kako se imajo vreči na tla in čelo v prah upogniti, kolikorkrat se prikažejo pred obličje sultana; kako mu naj podajejo jedila, ponujajo hladilno pijačo, kako pripravljena bodi vedno pipa na vodo, kako naj ga hladé z velikimi pahljačami iz pavovih in nojevih peres in vsa druga manjša dela opravljajo. Učili so jih tudi, kako imajo govoriti pred sultanom, učili vseh onih čezmernih češčenj, s katerimi pozdravljajo vzhodna ljudstva svoje kneze. »Nikdar«, opominjal jih je Abdulah, »ne smete reči: ‚storil bodem‘, temveč vedno ‚jaz tvoj suženj‘; ‚jaz, tvoj psiček‘, ali še bolje: ‚jaz, bolha tvojega psička‘. ‚Ti si solnce, jaz prašek, ki se trese ob tvojih žarkih. Ti si senca boga, nad vse usmiljenega; ti, vladar vladarjev, pred katerim se v prah klanjajo knezi vernikov in nevernikov.« Tako in jednako je poučeval Abdulah dečke.

Nato so morali iti k pouku s svojimi tovariši. Učili se nadarjenejše, h katerim so prištevali tudi našega mladega prijatelja, ne le turškega, marveč tudi arabskega in perzijskega jezika; zakaj vzgajali so jih za čitatelje, pisarje in tolmače sultanove. Poučevali so jih tudi v

godbi in petju. Vsaki dan so morali k muftiju ali razlagalcu korana, ki jim je oznanjeval islam, vero lažnivega preroka Mohameda, ter jim je jedno ali drugo poglavje iz korana prebral in razložil.

Prve tedne se je vdeleževal Valter tega pouka, ne da bi umel, za kaj se gre. Ko pa se je polagoma pripričal, da ga uče turske vere, začel je pomišljati, ali ni njegova dolžnost, raje vsako kazen pretrpeti, kakor poslušati muftijevo besedo. A mali Italijan Anton, s katerim se je mogel že do dobra razumeti in kateremu je zaupal svoje pomisleke, povedal mu je, da bi mu upiranje nič ne pomagalo, marveč bi ga ostro kaznovali in s silo zopet privedli k muftiju. Nekega mladega Španca da so preteklo leto skoro do smrti bičali, ker muftija ni hotel poslušati, naposled pa da se je moral vendar udati. Kaj pa škoduje, ako posluša smešne nauke Mohamedove? Saj so tako nespametni, da pač krščanska vera ni v nevarnosti pred njimi, prej še jo potrjujejo.

»Da ti to dokažem, povem ti, kaj nas je zadnjič mufti iz korana učil o naši zemlji«, dejal je Anton. »Zakaj, ako si je predrznil o zemlji, katero moremo videti, tako debelo lagati, sklepamo lahko iz tega, koliko naj verjamemo njegovim bajkam o nebesih. Čuj torej! »Zemlja je tako dolga, da bi bilo treba 500 let potovati od jednega konca do drugega; toliko tudi široka in debela. 200 takih potov pripada morju, 200 neobljudeni puščavi in le majhen je oni del zemlje, kjer bivajo ljudje. Središče je Meka. Onostran morja dela pogorje Kaf, ki obstoji iz jednega kot zlato bliščečega se dragega kamena, visok nasip okrog vse zemlje. In vendar so se, kakor so mi pravili oče, že pred več kot 100 leti pogumni

mornarji prepeljali krog cele zemlje in so za to vožnjo potrebovali komaj 3 leta in niso nikjer zadeli ob to pogorje iz dragega kamna, o katerem je čenčal Mohamed. A še lepši nauki! Pod našo zemljo je še 6 drugih svetov, jednako širokih in debelih, kakor je naš, pot od jednega do drugega je po 500 let dolga. Na naši zemlji stanujejo ljudje, živali in duhovi; na drugi imajo svoj dom zadušljivi vetrovi; na tretji leže pereči peklenski kameni; po četrti se plazijo peklenske kače; na šesti škorpijoni, tako veliki kakor krti, z repovi kot sulice; na sedmi naposled kraljuje iblis ali satan sam in njegovi pomagači. Na kaj je teh sedem svetov oprtih in kako stojé, je velika uganjka. Izprva so se majali; tedaj pa je ustvaril Bog orjaškega angela z velikansko močjo in mu ukazal, naj stopi pod najnižje ležeči svet in ga zadene na svoja ramena. Sedaj drži s svojimi rokami svetove na vzhodu in zahodu. A sedaj ni bilo nobene opore, kamor bi zastavil angel svoje noge! Tedaj je ustvaril Bog skalo iz rubina s 7000 luknjami, in iz vsake je privrelo po jedno morje. Sedaj pa ni bilo podstave za skalo! Tedaj je ustvaril Bog bika s 4000 očmi, ušesi, nosovi, gobci, jeziki, ki so vsak 500 letnih potov drug od drugega oddaljeni — tako velik je bik. Sedaj pa . . .«

»Molči, Anton, sicer smehu počim«, zaklical je Valter, kateremu so tekle kar solze po rdečih licih. »Nehaj, ako so taki prerokovi nauki, potem jih lahko poslušamo brez nevarnosti za svojo vero.«

»Najboljše še pride«, nadaljeval je živahni Italijan. »Bik torej ni imel trdnih tal, na katerih bi mogel stati. Tedaj mu ustvari Bog za oporo velikansko ribo, z imenom Behemot. Ta je tako velika, da bi bilo ravno toliko, ako

bi vsa morja v njeno jedno nosnico izlil, kakor ako bi položil gorčično zrno v neizmerno puščavo. Pod ribo je razprostrl Bog vodo in pod vodo temo in pod temo je postavil drugega nad drugim 7 peklovih obokov; nad čim pa ti stoje, je človeku neznan. Tako, sedaj veš!

Še dolgo sta se dečka smejala nad tem nespametnim naukom o svetu, in Valter se ni več bal pouka v koranu. Res ni prav nič škodoval njegovi veri. Bolj ga je skrbelo obiskovanje mošeje, (turške cerkve) kamor so spremljali strežniki sultana vsaki petek. Pretekli so pa že meseci, ko je prvič dobil Valter ukaz, naj spremlja sultana; Antonu se je posrečilo, da je pregovoril svojega prijatelja, češ da se ne bode udeležil niti daritve niti službe božje, zakaj Turki tako nimajo ne prvega ne drugega. Popolnoma pokojen Valter vsekako tudi po tem odgovoru ni bil. Pa uklonil se je vzgledu svojih tovarišev in se tako izpostavil nevarnosti, da postane polagoma Turek, kar se je z ugrabljenimi krščanskimi otroki navadno zgodilo. Toda sveti angel varuh in ljuba Mati Božja, h katerima je vsaki dan molil, nista prepustila, in Bog je naklonil, da je bil prisiljen očitno spoznati svojo vero ali pa jo zatajiti.

4. Zvestoba in nezvestoba.

Poletje je minilo in nastopila je zima. Celó v Carjemgradu je postalo vreme neprijetno. Lepi vrtovi serajlski, v katerih je sultan večinoma bival sedaj v tem, sedaj v onem oddelku, ali v senci veličastnih platan poleg hladnih vodometov, bili so sedaj zapuščeni. Vrtarji so krasne cvetne livade pospravili v velike steklene hiše v zavetje, v tem, ko so zimski viharji vzburljali

sicer tako lepo Marmorno morje in podili črne deževne oblake nad skutarskimi hribi. Sultan je bival sedaj v manjših in gorkejših sobah svoje zimske palače, v katerih so bile stene pokrite z debelimi pregrinjali. Ob posebno neprijaznih dneh je dal celó ogenj netiti na marmornem ognjišču.

Neki zimski dan je bil tudi Valter v službi sultanovi. Čepel je s svojim prijateljem Antonom, Grkom Jurijem, Ogrom Janošom in Poljakom Stankom tiho v prednji sobi, veliki vezir pa je bil pri sultanu. Naenkrat ga pokličejo z Ogrom in Poljakom vred pred sultanovo obličje. Dečki vstopijo ter se plašni vržejo, kakor navadno, na svoje obraze pred sultanom. Mehemet jih je nepotrpežljivo bližje k sebi povabil. Velik zemljevid je ležal razprostrt pred njegovimi nogami. Na prvi pogled je spoznal Valter reko Donavo ter mesti Dunaj in Budimpešto. Sultan jih ogovori:

»Hej, zvedeti hočem, kje je stala hiša vaših starišev. Pokažite mi na tem zemljevidu svojo domovino.«

Poljak je prvi pristopil ter dolgo zaman iskal; naposled vendar najde karpatsko pogorje in pove, da leži njegov dom še daleč severno od teh gorá in ga ni na zemljevidu. Sultan mu je namignil, da odide. Oger je prišel sedaj na vrsto; pokazal je na Blatno jezero: »Tu na bregu, premilostni gospod, je stala kočá tvojega sužnja.«

»In poznaš-li pot od tega jezera do tega mesta?« vprašal je sultan ter z zlato paličico, ki jo je imel v roki, pokazal pot od Blatnega jezera do Dunaja.

»Le do Raba, kjer stanuje neki stric tvojega sužnja,« odvrne Janoš.

»In ti, plavolasek,« ogovori sedaj sultan našega malega prijatelja, »kje je tvoja domovina?«

»Domovina tvojega sužnja je Dunaj,« odgovori Valter, »in ondi stanujejo moji stariši. Rojen pa sem tukaj, kjer je imel oče na bregu Nitre lepo posestvo, dokler ga niso tvoji janičarji porušili.« Deček je v tem kazal na trdnjavo Novi Zamki med Budimpešto in Dunajem.

»Prav dobro,« dejal je sultan ter pokimal velikemu vezirju. »Torej gotovo znaš pot od Novih Zamkov na Dunaj?«

»Tvoj suženj jo je pogosto napravil. Zakaj na Dunaju sem hodil v šolo, le o počitnicah sem bil na domu ob Nitri.«

Pri teh besedah je vskliknil padišah: »Torej bodeš spremljal Karo Mustafa na potu proti Dunaju!«

Deček je obledel. Že pri prvem sultanovem vprašanju mu je prišla misel, da jih hoté prisiliti za izdajalce; zakaj, da nameravata sultan in veliki vezir kako vojno, uganil je na prvi pogled, ko ju je videl pri teh velikih zemljevidih. Sedaj je čul, da hoče sultan celo na Dunaj ter zahteva, naj pripomore tudi on, da se posreči priboriti si Dunaj.

»Raje umreti!« dejal je sam pri sebi; nato je s krepkim glasom odgovoril svojemu gospodu: »O mogočni knez: Naj Te blagoslovi Bog in Ti pripravi po dolgem vladanju na zemlji večno kraljestvo v nebesih! Kri in življenje svojega hlapca imaš v rokah; a ne zahtevaj od mene, da bi pomagal tudi le z jedno besedo preplaviti drago domovino svojo z vojsko in pogubo. Ako bi pal sin katerega izmed Tvojih knezov v cesarjeve roke, kakor

sem jaz v Tvoje, in bi zahteval od njega cesar, naj mu pomore osvojiti Carigrad — kaj bi si Ti mislil o jetniku, ki bi se udal takemu izdajstvu?»

Strmé je gledal sultan dečka, ki je govoril te besede plemenito in dostojno. Ni navadno slišal takega odgovora, najmanj mu je doslej suženj tako govoril; toliko plemenit je pa vendar še bil, da je cenil pogum in zvestobo.

»Kara Mustafa«, obrnil se je sultan na velikega vezirja, »kaj zasluži suženj, ki tako drzno naravnost odreče pokorščino svojemu gospodu?»

»Vsaj bič, ako ne vrvi.«

»Sedaj slišiš«, pravi sultan dečku. »In slučajja, ki ju primerjaš, sta si nasproti kakor noč in dan. Zakaj Alahova volja je, da z mečem podvržemo ves svet, ki ga nam je dal po preroku, čegar naslednik sem jaz. Vsakterega dolžnost je torej pripomoči k tej zmagi, tebi pa, ki si moj suženj, ukazuje dvojna dolžnost, da izpolniš mojo voljo, ki je volja Alahova. Vrh tega boš po knežje obdarovan.«

»O gospod, kako more tvoja modrost mene ubogega dečka zapeljevati, da postanem nezvest svojemu cesarju in Odrešeniku?« odgovori Valter. »Kako bi mogel meni, svojemu sužnju, kdaj zaupati, ako bi postal izdajalec? Ali bi ne mislil po pravici, da bi prav tako lahko tudi tebe izdal?«

»Pri preroku! deček ima prav«, vsklikne sultan velikemu vezirju; »dokler je kristjan, mu ni zaupati takega dejanja, mislil bi, da je res izdajstvo. Mufti ga mora spreobrniti in prepričati, da je krščanstvo laž in resnica edino pri Turkih. Veliki vezir, naznani naš ukaz

Vanni-effendiju! Tedaj pa, kadar deček ne bo pri muftiju, naj bode vedno pri meni — odslej bode moj sluga. povej to Abdulahu, vezir! Mehemet tako plačuje srčnost in zvestobo, ne z bičem. A gorje ti, deček, ako se ti vgnjezdi v srcu trma ter se ti zapre uho svetim pre-rokovim naukom!*

Valter se je razveselil, ker ga je gospod tako odlikoval. Pal je predenj ter ga iskreno zahvalil. Milostno je namignil Mehemet ter odpustil dečke.

Ko so bili mali sužnji sami med seboj, sukal se se jim je govor seveda o Valterjevi sreči. Bil je tudi sultanov oproda prvi med strežniki, zakaj nosil je svojemu gospodu meč. Antonio je privoščil svojemu prijatelju izredno čast, zavist pa je razjedala malega Grka Jurija, ki bi bil rad sam sultanov oproda. Valter je pogovarjal tovariša. »Ne bodi huđ. Še sanjalo se mi ni nikdar, da postanem kdaj sultanov oproda. Prej bi bil pričakoval smrti z mečem.«

»Saj si pa to častno mesto tudi pošteno zaslužil,« doda Antonio. »Pravi tovariš ti ga ne bo nikdar zavidal.«

»Jaz da bi mu bil nevoščljiv,« brani se lokavi Grk ter skriva jezo, »za Boga ne! Presladko ni, vedno čepeti poleg sultana. Marsikaterega oprodo so že zadavili na gospodov miglje.«

»Žal, da utegne biti res,« pravi Antonio, »a angel varuh te bode čuval. Boj bodeš imel pač huđ z muftijem in sultanom. Za nas se gospod ne meni toliko. Suženj pa, kateri je sultanu kaj na srcu, mora se poturčiti ali umreti.«

»Molite torej zame, da me zadene smrt,« prosi blagi deček.

»Nespameten si pa tudi dosti bil,« pripomni Janoš. »Ako bi jaz slutil, za kaj se gre, stopil bi bil pred sultana in mu rekel: Meni je znana pot od Blatnega jezera do Dunaja ter jo rad pokažem. Kdo mi pa ubrani, da ne zapeljem vezirja in vojske v močvirje, od koder je ne odnese ni jeden. Sebi bi pa že o pravem času pomagal.«

»Ako bi se že prej po vsej pravici ne zvijal kot izdajica na kakem kolcu!« pomaga mu Stanko v besedi naprej. »Jaz bi bil ravnal, kakor Valter.«

»A meni bolj ugaja ravnanje Ogrovo,« pravi Grk, »le ponudimo se vezirju v službo. Da pa me ne zgrabijo, za to že poskrbim. Kaj pa je, če na videz sprejemem turško vero. Tudi Janoš jo bode, potem nama bo Kara Mustafa zaupal. Natvezeva mu na to, da sultanu nisva povedala resnice, marveč da dobro poznaš ti pot na Dunaj, in tudi meni ni neznana.«

»Jurij«, plašno vsklikne Valter, »pa se norčuješ? Vero da bi zatajil, tudi le na videz — to bi bil grozen smrtni greh!«

»A kaj! Da le Turčinom pomagamo pod nož — kaj greh! Naj bi tudi bilo greh, naš pop me kaj rad odveže. Kaj ne Janoš, da se združiva?«

»Ne bi bilo napačno«, odgovarja mladi Oger. »Da bi ne bilo treba poturčiti se! Prej ali slej bi se bilo tako treba. Zastonj se bodeš tudi ti upiral, Valter. Rajši se sedaj poturčim le na videz; tako imam upanje, da bodem kdaj prost, potem se izpovem duhovniku, ako je res greh; tukaj pa ne pridem sploh nikdar do izpovednika. Velja Jurij!«

Zastonj je bilo vse prigovarjanje Valterjevo, Stankovo. Zaman ju je opominjal Antonio lepega vzgleda,

ki ga je dal kristjanom sužnjem njegov rojak Nikola Janaki, ki je položil rajši glavo pod rabeljnov meč, kakor bi se odpovedal Kristusu. In poveljnik janičarjev ga je hotel celo posiniti ter mu prepustiti vse imetje!

V tem pride iz sultanove sobe veliki vezir. Stopil je pred dečke, ki so se priklonili in prekrizali roke na prsih, ter rekel: »Pri bradi prerokovi! Sultan je predober z mladimi krščanskimi psi. Mladi mlečnik je menda našega gospoda, kateremu Allah daj zmago nad vsemi sovražniki, kar očaral. Pojdi k njemu, sultan te kliče!«

»Gospod«, izpregovori Grk ter se preponižno približa velikemu vezirju, »odpusti svojemu hlapcu, da govori s teboj. Moj gospod hoče pričeti nove zmagovite vojske. Bodi mi milosten, dovoli, da se bojujem pod tvojo zastavo. Glej me, nisem več majhen deček; v kratkem izpolni tvoj hlapec 16. pomlad.«

»Noben krščanski suženj ne sme se bojevati pod polmescem,« zavrne Grka Kara Mustafa ter ga presunljivo meri z očmi.

»O gospod«, odgovori Grk, »tvoj hlapec ni zaman že leta poslušal razsvetljenega muftija in nauke božjega korana; pripravljen je sprejeti prerokovo vero, ako mu dovoliš stopiti pod tvojo zastavo.«

»Nesramnež!« vsklikne Antonio.

»Kaj laja krščanski pes?« osorno zakliče vezir ter se ozre na Italijana.

»Gospod«, prosi Grk, »ne jezi se nad mojim prijateljem, kateremu Allah še ni dal milosti razsvetljenja! Tudi ta bo sčasoma blagoslavljal Mohameda, kakor ga z menoj že danes ta moj brat. Zakaj tudi on je pripravljen prejeti islam. Ako ga vzameš v svojo službo,

koristil ti bode mnogo, dasi je še slabotna njegova roka ; kazal ti bode pot proti Dunaju.«

»Allah bodi zahvaljen, ki je tebe in Ogra razsvetlil!« pravi vezir. »Še danes govorim z muftijem in sultanom. A povem vama: pazil bodem na vaju, ali niso vajini nameni izdajski. Prišežem vama pri bradi prerokovi strašno maščevanje, ako vaju zalotim. Allah mi odpusti! A odpadniku ne zaupam pol toliko, kakor onemu plavolasemu dečku, ki je tako stanoviten. Pojdita z menoj v mojo palačo!«

»Ubogi Janoš, ki se je dal zapeljati od nesramnega Grka, ki je že zdavnej kazal, da bode odpadel od krščanstva!«

»Moliva zanju«, odgovoril je Stanko, »pa tudi za Valterja in zase, da ostanemo Kristusu zvesti.«

5. V sreči.

Malo Marijco so bili izročili jedni sultanovih žená. S početka je dete potočilo mnogo solzá in grenko plakalo po stariših v daljni domovini in po ljubem bratcu, s katerim deklica ni smela nikdar občevati, katerega pa je včasih z višine videla v drugem koncu vrta; skoro vsak dan ji je prinesel tudi hromi Konrad pozdrav od Valterja in tolažilne besede, ubožec jo je pa tudi še sam po svojih močeh tolažil. Tako se je polagoma Marijca privadila svoji usodi. Vendar pa niso hudo ravnali z njo. Fatima, njena gospa, ni bila zlobna ženska. Navadno je počivala na razkošnih svilnatih blazinah, ali se je sprehajala po veličastnih vrtih, obiskovala je tudi druge sultanove žene. Ako je počivala, morala je Marijca ali kaka druga sužnja poleg nje ždeti in s pahljačo iz pavovih

peres preganjati jej vročino. Pripravljeno je morala imeti sladko hladilno pijačo ter jo klečé podati gospej, ako jo je poželega. Na vrtu pa ali pri obiskih morale so nositi deklice za svojo gospodovalko pahljače, solnčnike in neobhodno potrebno pipo na vodo, iz katere turške žene navado ves dan pušijo.

Razven tega se je učila Marijca plesati, peti in brenkati; zakaj poseben dar je kazala za godbo ter imela tudi lep glas. Kadar je prišel sultan v palačo, kjer so bivale kneginje, morala je Marijca z drugimi sužnjami vred pred njimi plesati in peti. Prebiral je deklica strune in nekdan pred Mehemetom tako krasno pela neko Marijino pesem, da ji je dovolil sultan, da si izprosi kakeršno koli milost. Marijca pade na kolena in prosi, naj sme enkrat govoriti z bratom.

Dolgo ni razumel sultan, kateri suženj je brat male pevke. Ko je naposled čul, da je strežnik, ki nosi pred njim meč, pogladil si je brado in rekel:

»A na Juzufa misliš? Pa, saj bi bil že lahko vedel! Kako enake oči imata! — Pričakoval sem, da si izprosiš kakor druge deklice, kako lepo obleko ali sicer kako dragotino. Ker pa prosiš, da smeš govoriti z bratom, bodi ti! Vsaki petek med četrto in peto molitvijo smeta se videti v mojem rožnem vrtu. Črni Ali naj te tje in nazaj spremlja. Podarim ti tudi te uhane.«

Kdo je bil srečnejši kot Marijca? Bolj še se je veselila prihodnjega petka, kakor bliščečega lišpa, ki ji ga je podaril sultan.

Prišel je končno zaželeni petek, lep pomladanski dan, katere v Carigradu že svečan prinese, ko pri nas še vse sneg in led pokriva. Komaj je klicar s premnogih

carigrajskih minaretov oznanil čas četrte molitve, prišel je že črni Ali po Marijco ter jo po skritih potih odvedel v sultanov rožni vrt. V prosti naravi sicer še niso vsevele cvetlice, a vrtnarji so razpostavili ob potih posode z rožami, ki so se razcvetle v rastlinjakih. V gredeh pa so se že ponosno dvigali tulipani, hiacinte in narcize. Toda deklici ves ta kras ni bil mar. Njeno oko je iskalo Valterja, pa zaman. Tu zadoni iz neke jazminove lope tako zaželeni glas bratčev:

»Marijca, draga sestrice!«

»Valter, Valter, tu si!« klicala je deklica, od veselja vsa iz sebe, in v hipu pohitela bratcu v naročje.

»Stopi sem notri v lopo,« vabil jo je Valter.

»Tukaj naju nikdo ne moti, meniva se lahko, kar in kolikor se nama ljubi, dokler ne zaide solnce in klicarji z mestnih stolpov zopet ne prepojo svojega dolgočasnega speva: ‚Le jeden Alah je in Mohamed je njegov prerok‘.«

Deček in deklica sta v lopo sedla. Vpraševanja in pripovedovanja ni bilo ne konca ne kraja.

»Kako si že velik, Valter, in kako čudovito vezen jopič imaš!« klicala je Marijca.

»Da, Marijca, zato sem pa tudi sultanov oproda,« odgovarjal je deček in vspel se po koncu, da ga je sestrice tem bolj občudovala od vseh strani. »Pa tudi ti si vzrastla in bogato, svilnato obleko nosiš; na zunaj si prav, kakor kaka imenitna turška gospa. In zelo dragocene uhane imaš!«

»O te mi je pa podaril sultan sam, ko sem pela ono Marijino pesem, ki jo mati tako radi pojó. In tu sem si izprosila dovoljenja, da se smem vsak teden enkrat pogovoriti. Kaj ne, na to ti nisi mislil? Obleka je

paš lepša, kakor ona, ki sem jo doma nosila, a ne dá se primerjati z oblačili sultanke Fatime, kateri strežem. Njo da bi videl! samo najdražje blago, tanko kakor pajčevina, in lišp! Bisere ima velike kakor lešniki in svitle demante in drugačne drage kamene, katerim niti imena ne vem, zelene, rudeče, rumene in višnjeve. In koliko ima prstanov in verižic in zapon, vse iz zlata in čudovito izdelanih. In rekla mi je nekega dné, da bom dobila prav toliko dragotin in pa še več, ako bodem pametna in odrastem in me izročé sultanovim sinom. — Pa tega nočem, Valter. Kaj ne, da bi se morala tedaj poturčiti in kaj mi potem pomagajo vsa ona lepa oblačila in bliščeči lišp?

•Tako je, ljuba sestrice,« odgovarja jej brat. »Angelj varuh ti je dal dobro misel. In če bi ti postala prav sultanka in jaz sultan, in bi nam stregli vsi ti veličastni vrtovi in palače, in vsi sužnji in sultanovi vojaki: kaj bi to nam koristilo, ako bi pa ne bili otroci božji in dediči nebes? Ali še več, kaj je rekel Odrešenik? ‚Kaj pomaga človeku, ako ves svet pridobi, na svoji duši pa škodo trpi?‘

•Tako mi je zadnjič tudi Konrad rekel,« odvrnila je deklica. Sedaj sva namreč skoro vsak dan vkup, odkar so ga bili podarili moji gospé. In tako se velikokrat lahko celo uro pogovarjava, ko ždiva v sultankini prednji sobi. Odslej mi tudi ni tako dolg čas, kakor s početka; o tedaj sem pač dostikrat mislila, da žalosti umrem! Včasih se med seboj izprašujeva katekizem — Konrad ga zna gladko — in zgodbe sv. pisma ter ponavljava vse molitvice, ki jih znava od doma. Na vrvico je nabral olivnih jagod ter si tako napravil rožni venec. Kadar ga vkup zmoliva, sem vsa srečna in vesela.«

»Dobro jo je uganil Konrad. Precej jutri ga poprosim, naj napravi tudi meni tak rožni venec, ki ga bomo lahko z Antonom in Stankom skupno molili. Tako bomo najložje ostali stanovitni v svoji veri. Zakaj, od kar sta rekla Janoš in Jurij, da se hočeta poturčiti, mufti na nas silno pritiska. Jedinó govoril in svaril ne bo več dolgo, lotil se bo hujših sredstev.« Pripovedoval je nato Valter sestrici, kaj je doživel in kako je postal sultanov oproda. Potem ji je pravil, kako sta precej v začetku mislila, kako lahko je ubežati. »Res pride večkrat kaka krščanska ladija,« učil je Marijco. »Anton mi je tudi povedal, odkje so. Glej, n. pr. ona ladija, katere jambora se vidijo nad vrtnim zidom, je beneška kupčijska ladija. Pa kako morem priti čez zidovje? Na oni strani pa je že morje. Bog vé, ali bi dobila kak čoln, plavati tako daleč pa ne morem niti jaz, kako bi še le ti!«

»Izplaziti se skozi tako mnogo vrat se pa tudi ne moreva, kakor sem tedaj upala,« dodala je deklica otožno, »zakaj noč in dan stojé straže, in duri so vse zaprte.«

»Pa tudi, ako bi se to nama posrečilo,« nadaljeval je Valter, »in bi prišla celo do ladije, težko, da bi naju poveljnik ladije zopet ne vrnil sultanu, kakor mi je pravil Anton. Zakaj Turki vsako ladijo preiščejo in če najdejo kakega ubeglega sužnja, obesijo poveljnika, ladijo pa in ljudi vzamejo za plen s seboj.«

»Gorje! Ostala bodeva torej vedno v sužnosti in nikdar več ne vidiva starišev,« tožila je deklica.

»Obupala ne bova,« tolažil je brat. »Prav zaupljivo bodeva molila k ljubi Materi Božji, da nama pride na pomoč. Ona je zelo usmiljena do ubogih ujetih kristijanov. Ali še veš, kako nam je pravil nekđaj naš učitelj doma,

da se je prikazala pred veliko leti pobožnim možem na Španskem ali na Francoskem ter jim ukazala, naj ustanové red za odkupovanje ujetih kristijanov? Morebiti pride kdaj kak tak redovnik v Carigrad z veliko denarjem in nas vse odkupi od sultana.«

»To bi bili veseli!« vskliknila je Marijca in tlesnila z rokama. »Morebiti bi smela še to lepo obleko in uhane, ki mi jih je podaril sultan, s seboj vzeti, da bi videli mati in tetke, kako lepo sem bila tukaj oblečena.«

»Nečimurnost mala ti!« smejal se je Valter. »Hvalila bova Boga, ako prideva v beraških cunjah domov. — A sedaj že vpije klicar, ki vabi Turčine k večerni molitvi. Moliva tudi midva, predno se ločiva, angelovo češčenje!«

Pokleknili sta nedolžni stvarci v lopi in odmolili lepo molitev, ki nas kristijane trikrat na dan spominja milostipolne skrivnosti včlovečenja Jezusa Kristusa. Nato sta si podala roke v slovo, v nadi, da se drugi teden ob isti uri zopet snideta.

A prišlo je drugače.

6. V nemilosti.

Valter ni opazil, da je bila prav blizu za lopo, v kateri se je pogovarjal s sestrico, v goščavi skrita druga utica, v kateri je bilo mogoče čuti vsako besedo iz lope. Sultan je bil nalašč odmenil to mesto mladima sužnikoma za pogovor, ker je hotel sam čuti, kaj se bodeta menila njegova ljubljenca. Ni se mu namreč malo čudno zdelo, da si mala pevka ni izprosila druge milosti, kakor da sme govoriti z bratom. Vedel je, da se bodeta pogovarjala v materinem jeziku, ter zato vzel s seboj tolmača.

Poturic, ki so izdali svojo krščansko vero ter prestopili k turški veri, bilo je tedaj mnogo v sultanovi službi. Nekateri so prisiljeni odpadli od krščanstva, nekateri pa so zatajili vero svojevoljno.

Ahmet Efendi, katerega je bil vzel sultan s seboj v utico, odrekel se je bil sveti veri prostovoljno, iz lahkomišljenosti je bil še kot mladenič tako daleč zašel. Njegov oče je bil bogat trgovec na Nemškem; s svojo zapravljivostjo in strastnim igranjem ga je bil sin spravil skoro na beraško palico, in naposled je Ahmet, od očeta zavržen, na neki kupčijski ladiji prišel v Carigrad. Radi pomanjkanja je lahkomišljeno zatajil svojo vero in pri sultanu dobil službo tolmača.

Ahmet Efendi je torej umel, kaj sta se otroka pogovarjala. Ganjen je ponavljal pogovor sultanu. A pomenek o begu je izpustil; smilili sta se mu siroti, ki bi gotovo trpeli, ako bi sultan tudi to izvedel. Kar pa sta otroka pobožnega in ljubega med seboj govorila, ponavljal je gospodu verno.

Zamišljen se je sprehajal mogočni Mehemet še dolgo potem po vrtu. Ljubezen krščanska je tudi nanj napravila mogočen vtis.

»Čudno«, dejal je, ko se je vrnil, Abdulahu, ki ga je pričakoval pred palačo z drugimi služabniki, »kako se pri kristijanih bratje ljubijo! Mi mohamedani tega ne poznamo. Lastne brate obsodi sultan v smrt ali vsaj v večno ječo, svoje sestre pa podari kakemu paši ali knezu. Kaj je neki Alahu, usmiljenemu, v večje veselje, ravnanje kristijanov, ali naše? Pa, saj prihaja ondi Vanni-Efendi, véliki učitelj korana, ki zna knjigo prerokov (mir bodi ž njim!) na pamet. Njega povprašajmo!«

In sultan namigne muftiju, ki se je že od daleč pred njim v prah vrgel, k sebi ter ga vêde s seboj na bližnjo trato v senco košate platane. Mufti je ponižno s prekrizanimi nogami na gospodov migljaj sedel na travo, sultan pa na škrlatasto blazino, katero so mu na Abdulahov ukaz naglo preskrbeli sužnji. Mehemet povê muftiju svoj pomislek, kako da kraljuje pri kristijanih med brati večja ljubezen, kakor med prerokovimi privrženci, ter ga vpraša, kaj misli o tem.

Vanni-Efendi sklone glavo proti zemlji, da bi mu bil veliki beli turban skoro zdrsnil z gole glave, prekriža roke na prsih in pravi:

•O, senca boga, vsevednega, in sin preroka, s katerim bodi mir! Ni neznan tvoji modrosti odgovor na ta pomislek; le da izkušaš svojega hlapca znanje, katero je v primeri s tvojim znanjem kakor jeden las proti tvoji bradi, vprašuješ zadnjega svojega služabnika. Pravi pa prerok, ki ga je Bog povzdignil, v 109. suri (poglavje) koranovi, katero mu je Gospod razodel v Meki, svetemu mestu: ‚Govori: O, neverniki, . . . vi imate svojo vero, in jaz imam svojo!‘ Na videz imajo znabiti res marsikaj dobrega, morda celó boljšega kakor mi; saj ima tudi kača lepšo in svetlejšo kožo kakor človek, in vendar je strupen črv in od Boga zavržena stvar. Naj se torej le ljubijo pri njih bratje in sestre med seboj! Mi pa priznavamo v 112. suri jedinega in večnega Boga, ki ni niti Oče, niti Sin, niti sveti Dub, kakor si domišljujejo malikovalski neverniki, katere bo sodnji dan Gospod izročil iblisu (hudobnemu duhu) in za lase in za noge vrgel v pekel, v katerem je najbolj pekoči ogenj.◀

»Resnico govoriš, o Vanni, in le besede korana, svete knjige, katere bode kmalu razširila ostrina mojega meča, da bode gospodovala po vsem zahodu. Sedaj mi pa povej, kako je s sužnimi kristijani, ki poslušajo že celo leto naš nauk iz tvojih ust?«

»Naj podeli Bog in njegov hlapec Mohamed tvoji roki moč in tvojemu meču zmago, da pokončaš nevernike do konca sveta!« odvrne Vanni, »zakaj izpreobrnil se ne bodo. Njih srca so trda kot kremen in njih ušesa gluha kakor gozdna drevesa. Tudi mladi sužnji, ki mi jih je izročila tvoja dobrot, da poslušajo koranove nauke in najdejo pot v raj, so trdovratni in zametujejo moje svarjenje; le dva sta pripravljena islam sprejeti.«

»Poznam ju ter sem ju oddal Kara Mustafi«, pravi sultan. »Zaupam jima pa le malo. Kako pa je z Juzufom, mojim oprodo? Ako pripraviš plavolasega dečka do tega, da sprejme islam, deset častnih oblačil in deset mošenj zlatov bo tvoje plačilo.«

Mufti je zvesto poslušal, kako plačilo ga čaka, ako pregovori Valterja; temu je dal sultan ime Juzuf. Nato pa se mu nagrbanči čelo in počasi odvrne: »Juzuf, plavolasi deček, je najtrdovratnejši učenec! Sumim celó, da potrjuje svoje tovariše v nevernosti in zasmehuje z zasmehljivimi opazkami moje nauke. Pohvaliti pa moram njegovo marljivost. Razven one male pokveke nobeden tako lepo ne govori in ne piše turški, kakor Juzuf. Tudi zna prvo suro, ki jo mora vernik moliti, že dolgo brez napake na pamet.«

»Zahtevam torej, da sprejme islam pred prihodnjim bajramom (največji turški praznik)«, pravi Mehemet odločno. »Bodemo videli, kateri suženj se drzne ustav-

ljati moji volji. Pri bradi očetovi — mora! Abdulah, takoj ga pozovi sem!»

Kmalu je stal Valter pred sultanom. Nekoliko je deček le prebledel, ko je videl razsrjeni obraz svojega gospoda in poleg njega muftija. »Sedaj ti pojde za tvojo stanovitnost v veri«, dejal je sam pri sebi ter se priporočil varstvu svojega svetega angelja, v tem ko je klanjal po turški šegi glavo v prah. A začetek pogovora ni bil tako hud, kakor je pričakoval.

»Juzuf«, ogovori ga sultan, »veseli me, da te hvali učeni Vanni, kako se odlikuješ po pridnosti in dobrem napredku. Ako boš ustregel moji želji, povzdignem te, kakor je povzdignil egipčanski kralj onega Juzufa — mir mu bodi! čegar osodo nam pripoveduje jasni prerok v 12. suri. Saj ti je znana zgodba?«

»O, gospod«, poseže mufti vmes, »bral sem učencem to najlepšo suro božjega korana še pretekli teden.«

»O, gospod, naj sije milost tvojega obraza vedno nad menoj!« odgovori Valter. »Dobro mi je znana zgodba o egiptovskem Jožefu in znal sem jo že dolgo prej, nego sem čul prvo besedo iz korana. Povedal ti jo bom, kakor je zapisana v svetopisemskih zgodbah, katerih se moramo krščanski otroci učiti.«

Sultan je dovolil in deček je pripovedoval krasno zgodbo tako ljubko, da jo je mogočni vladar z veseljem in zanimanjem poslušal. Seveda je Valter izpustil one smešne dostavke, s katerimi je Mohamed svetopisemsko zgodbo popačil. Muftija to ni malo jezilo, in hotel je kar vmes pripovedovanje izpopolniti. A Mehemet mu je ukazal molčati in naposled rekel: »Pri bradi prerokovi, Alah kristijanov ni prezrl, ko je delil duševne darove!

Toda mnogo jim še manjka do polne resnice. Kakor sem čul, naučil si se že tudi prvo suro na pamet. Akò mi jo ponoviš brez napake, obdarim te knežje.*

Valter ni slutil, kake zanjke mu je nastavil sultan. Prva sura je mohamedansko veroizpovedanje. Kdor jo je pred javnim oblastvom ponovil, ta se je zavezal, kakor so tedaj mislili, da sprejme mohamedansko vero. Valterju se to še sanjalo ni. Ker ni v prvi suri ničesar, za kar bi tudi kristijan ne mogel prositi Boga, ponovil jo je lepo in glasno: »V imenu preusmiljenega Boga. Hvala in slava Gospodu svetov, usmiljenemu, ki vlada ob dnevu sodbe. Tebi hočemo služiti in tebe prositi, da nas vodiš po pravi poti, po poti onih, ki se veselé tvoje milosti, in ne po poti onih, nad katerimi se jeziš, in ne onih, ki v zmoti blodijo.*

Sultan je pazljivo poslušal. Nato pravi: »Vanni-Efendi, dobro si poučil tega dečka v blažilnih besedah koranovih; in ti, Juzuf, si jih dobro zapomnil in lepo ponovil. Ali pa so morda govorile le ustnice, ali ni molilo tudi srce k Bogu?*

»Tudi srce je molilo«, odvrne deček.

»Torej si pred menoj in tema pričama slovesno izpovedoval Mohamedovo vero in si dolžan odreči se Kristusu in vero vernikov sprejeti!« veselo vsklikne sultan, mufti in Abdulah pa mu glasno pritrjujeta.

»Tega namena pa tvoj hlapec ni imel«, odvrne mali suženj preplašen. »Tudi mi kristijani hvalimo in slavimo Stvarnika in Gospoda sveta, upamo, da je usmiljen, in verujemo, da bode enkrat sodnji dan sodil žive in mrtve. Tudi mi mu obljubujemo, da mu bomo služili ter ga prosimo, naj nas sodi po poti svoje milosti

in obvaruje zmote. Tako in ne drugače razumel sem besede, tako sem tudi molil k svojemu Bogu.«

»Nobeno izgovarjanje ne pomaga«, odvrne vladar, in čelo se mu nabere v gube. »Govoril si besede Mohameda, preroka božjega, in te besede so tako umeti, kakor jih je umel češčeni prerok sam. Mohamed imenuje tisto pot pravo, po kateri hodijo oni, ki se veselé milosti božje, vera vernikov, in napačna mu je pot onih, nad katerimi se Bog jezi, zmota nevernikov, med katerimi so v prvi vrsti zaslepljeni kristijani. Dolžan si torej zapustiti njihovo pot, ki véde v pogubljenje, ter hoditi po poti islama, katero nam je pokazal prerok.«

Deček je bil silno preplašen; dosti dolgo je bil med prvimi služabniki sultanovimi, da je poznal sultanovo jezo. Vkljub temu je hotel z božjo pomočjo stanovitno čuvati svojo vero.

»Izprevidim«, pravi pogumno, »da sem grešil, ker sem ponovil Mohamedove besede kot molitev in se obnašal kakor Turek. Moj gospod naj vé, da sem storil nevedé. Vere v Kristusa, ki je umrl zame na križu, pa ne bom nikdar zamenjal z islamom.«

»Kaj? Drzneš se, revše, kljubovati moji volji?« zagromi sultan. »Odreci se na mestu svojemu Kristusu, ali pa čutiš mojo jezo!«

»Rajši umrem, kakor bi zatajil Kristusa.«

»Ni ti treba zatajiti Kristusa«, poseže v besedo mufti, ki je hotel dečku rešiti življenje. »Tudi mi častimo Kristusa in Mojzesa kot preroka, od Boga poslana, in predhodnika Mohamedova.«

»Kristijani ga molimo kot resničnega Boga in ne verujemo, da je bil vaš Mohamed od Boga poslan prerok«, zavrne deček turškega učenika.

»Pes krščanski!« zarezši sultan. »Abdulah, takoj mu ukaži za to psovanje naštetih 25 udarcev po podplatih. Potem mu vzemi dragocena oblačila, kakoršna nosijo moji strežniki, ter ga obleci v hlapčevske cunje janičarske. Videli bodemo, je-li se mu ukloni trda glava, ali mu jo moramo položiti pred noge.«

Zastonj je Valter proseče povzdigoval roke in prosil milosti. Abdulah ga je vlekel s seboj in izročil rabeljnom. Zasmehovaje so okrutni sužnji položili tovariša na zemljo, in gibki trst je kmalu padal po nežnih dečkovih podplatih. Po vsakem udarcu je vprašal Abdulah: »Ali se odpoveš svojemu Kristusu? — Ali sprejmeš Mohamedov nauk? — Ali hočeš tu končati kakor pes, ali uživati kot sultanov ljubljeneč najvišje časti na zemlji, v raji pa veselje, ki je opisuje koran?«

»Ne, nikdar; rajši umrem!« odgovarjal je s početka deček.

Kmalu pa je bilo čuti le še stokanje in ihtenje, in predno je prejel določeno število udarcev, omedlel je mučenec prevelike bolečine. A rabeljni niso nehali; bili so ga, kakor jim je bilo ukazano. Nato so ga odnesli in položili v hlevu na otep slame v kotu.

7. O d p a d n i k.

Tolmač Ahmet Efendi je čul, kako pogumno je Valter očitno spoznaval svojo vero pred sultanom, videl je tudi, kako grozovito so kaznovali dečka. Smilil se mu je mladi spoznavalec in v srcu, ki ni bilo še popolnoma pokvarjeno, občudoval ga je, v prsih pa se mu je jela oglašati vest.

Ko se je ob mraku vračal iz serajila po ozkih, skoro že temnih ulicah proti svojemu stanovanju, govoril je sam sebi: »Bernard, kak strahopetec si proti temu dečku! Zatajil si Kristusa, svojega Odrešenika, prostovoljno, da bi ti le ne bilo treba v potu svojega obraza služiti kruha, potem ko si zapravil in zaigral svoje očetovsko imetje, kakor izgubljeni sin v evangeliju. Ali bodeš sedaj toliko srčen, da se vrneš in porečeš: »Oče, grešil sem zoper nebesa in zoper tebe?« A vrniti se ne moreš; zakaj Turki bistro gledajo na odpadnike. In če bi ti bilo tudi mogoče, kdo vé, kako te sprejme tvoj razsrjeni oče? Tako gotovo ne, kakor oni oče v evangeliju? Obsojen si živeti, in umreti moraš kot Turek!«

Tako je tolažil odpadnik svojo vest; a tako lahko to ni šlo. Neprenehoma je gledal pred seboj pogumnega dečka. Zvenele so mu v ušesih besede, ki jih je govoril Valter sestrici: »Kaj pomaga človeku, ako pridobi ves svet, na svoji duši pa škodo trpi?« Zvenela mu je srčna molitev, ki sta jo otroka molila, gledal je pred seboj dečka, kako pogumno je pred sultanom spoznaval svojo vero, čul neprenehoma, kako je ječal, ko so ga sužnji bili, kako je jokal; a zatajiti svojega Boga vendar ni hotel. Spomnil se je tudi besedij svetega pisma, katerih se je učil še kot deček: Resnično vam povem: »Kdor me bode spoznal pred ljudmi, spoznal ga bodem tudi jaz pred svojim Očetom, ki je v nebesih; kdor me bode pa zatajil pred ljudmi, zatajil ga bodem tudi jaz pred svojim Očetom, ki je v nebesih.« — In kaj bode s teboj potem vso večnost?« vpraševal se je. Zakaj vera, ki jo je bil po vnanje zatajil, ni mu še zamrla v duši.

»A, ne skrbi za to!« pravi naposled jezno. »Saj drugače ne morem ravnati! Ali naj me na vse zadnje tako bičajo, kakor tega malega siromaka? Saj že naprej vem, da se odpovem Kristusu že pri drugem ali tretjem udarcu. Gospod se me bode usmilil in mi odpustil slabost. Naši pridigarji tako pravijo, da sem opravičen, ako le verujem in v srcu imam res vero, dasi ne čutim toliko moči v sebi, da bi tudi očitno pokazal svoje verno srce. Neki prijatelj mi je pravil, da kalvinski Nizozemci na Japonskem križ z nogami teptajo in sveto vero izdajajo, ako upajo le kaj dobička; meni pa gre tukaj za življenje!«

Ko so odpadniku rojile te misli po glavi in ga vznemirjale, dospel je do mostu, ki je vezal glavni del Carigrada s predmestjem Galato. Nova misel mu šine v glavo. Nesrečnega dečka ni mogel pozabiti.

»Saj poskusil bi pa vendar le labko«, govoril je sam sebi, »ali ubožčka res ne bi mogel rešiti! Kako prav, da sem poslušal danes žida Benjamina! Kaj pa, ko bi ona dva meniha odkupila tudi tega mladiča? Naberčila sta precej denarja po Evropi, da rešita čim največ krščanskih sužnjev krutega jarma. Tako vsaj mi je pravil žid Benjamin. Kar tja v Galato stopim h krščanskima menihoma — kje stanujeta, povedal mi je k sreči Benjamin — in jima priporočim Juzufa, kakor mu pravi sultan, ali Valterja, kakor ga kliče njegova sestra. Pridem pač nekoliko kasneje domov.«

Kar je sklenil Ahmet Efendi, storil je tudi. Stopil je po mostu; skoro nikogar ni srečal, ker je bilo že pozno. Le par psov in beračev, brez katerih tudi tedaj Carigrad ni bil, nadlegovalo ga je. Kmalu je stal pred

hišo, v kateri sta stanovala meniha. Bila sta iz onega reda, ki je bil ustanovljen le radi sužnjev. Nabirali so redovniki med kristijani denar in potem odkupovali sužnje-kristijane. Večkrat je vzel tudi kak redovnik sužnje verige sam na svoje roke, ako je pošel denar, ali je bila cena za sužnja previsoka — le, da se je skrbni oče lahko povrnil k svoji družini, ali da je ljubeča mati lahko zopet pritisnila sina-jedinca na svoje srce.

Ahmet Efendi je potrkal, in odprl mu je oborožen služabnik, katerega sta bila dobila meniha od španskega konzula, da bi ju varoval. Služabnik vède poznega gosta v sobo, nažge luč ter mu naroči, naj nekoliko počaka, ker meniha ravno molita.

»Škoda«, pristavil je preprosti služabnik, da jima ne sveti luč islama; ne bi bila napačna meniha; vsaj tako častitljiva bi bila, kakor oni naši derviši, ki plešejo in tulijo.«

»Alah deli milosti, kakor so namenjene«, odgovarja krščanski odpadnik. »Nam pošilja solnčno luč svojega nauka, nevernikom privošči toliko svetlobe, kolikor je daje zvezdica v temni noči. A prijazno moramo sprejeti te evropske menihe, zakaj prinašajo nam zlat, težak denar, da odkupijo krščanske sužnje. Celó sultan, naš gospod, ki naj ga blagoslovi Alah, ne bi se branil prodati letos precejšnje število svojih dvornih sužnjev.«

»To je pa čudno! Take volje ni zmerom!« odvrne stražnik. »Menda potrebuje toliko denarja za vojsko. Pravijo, da je prisegel pri prerokovi bradi, da bo osvojil Dunaj, in veliki vezir Kara Mustafa — Bog mu daj zmago — nabira in sklicuje z vseh stranij vojake. Take vojske neki še ni bilo pod polumescem. — Sedaj

sta pa meniha s svojimi molitvami že pri kraju, potrpi, takoj te zglasim!«

V kratkem sta prišla v sobo redovnika, častitljiv starček z dolgo srebrno-belo brado in mlad mož, še v cvetu let. Odpadnik ju je pozdravil ter se jima globoko priklonil, kakor je pri jutrovcih navada. Meniha sta s tujcem sedla na stol.

Pogovor je pričel starček. Pripovedoval je najprej, zakaj sta se meniha napravila v Carigrad. Doslej se je zmenil z židom Benjaminom, ki mu bode tolmač, kadar bode v mestu kupoval sužnje. Benjamin, pravil je, da dobro pozna; večkrat se je že obrnil nanj. Ker so pa sedaj tudi sužnji sultanovi na prodaj, ponudim tudi vam toliko za vsakega sužnja, za kolikor sva se pogodila z Benjaminom«, končal je stari menih. »Pet zlatov dobite za vsakega sužnja, za katerega bodete posredovali. Ali vam je prav?«

»Niti beliča ne vzamem za nobenega sužnja kristijana«, pa odvrne tolmač; »ako bi mogel, izročil vama bi vse krščanske dečke zastonj, da jih vedeta, častita moža, v domovino.«

Starček menih je strmé uprl svoje oko v moža; take besede ni pričakoval. Zato pravi:

»Prijatelj, vi ste kristijan. Noben Turek, ne žid, ne Grk, ne Armenec bi tako ne govoril. Tudi niste od tu, marveč vaš dom ni daleč od našega, ker tako lepo govorite naš jezik.«

»Res, ne tajim, da sem krščansko krščen«, odgovarja odpadnik; a počasi so mu šle besede z jezika; bilo ga je nekoliko sram. »A za to se ne gre! Ne mislite, da sem sklenil postati zopet kristijan ter zato prišel

k vama. Tudi nisem bil nikdar katoličan, nikdar ud vaše Cerkve; Luter pa nas je učil, da mu je ljubši Turek nego papež.*

S to šalo si je hotel siromak pomagati iz zadrege, v katero ga je spravilo ljubeznivo, a odkrito oko, ki je je starček vanj upiral.

»Precej se mi je zdelo, da niste katoličan«, pravi starček mirno in prijazno. »Katoličan, ki zataji Kristusa, bolj globoko pade, kakor ste vi padli. Odpadnik, ki je bil prej katoličan, po navadi iz dna duše sovraži Kristusa in svoje krščanske brate. Vi ste pač le prisiljeni sprejeli islam?«

»Bodi prisiljen, bodi ne prisiljen — sedaj sem Turek in pač tudi umrem kot Turek«, odgovarja tolmač. »Vkljub temu pa bodem vedno rad postregel rojaku, ako mi bode le mogoče. Zato pa vaju, častita moža, opozarjam na krščanskega dečka, ki zelo potrebuje vajine pomoči, in sicer hitre.«

Ahmet Efendi je nato pripovedoval menihoma o Valterju, o njegovem pogovoru z malo sestrico, pa tudi, kako pogumno je spoznal pred sultanom svojo vero. Meniha sta sočutno in z velikim zanimanjem poslušala, kar jima je pravil.

»Bog naj varuje vrlega dečka!« pravi starček. »Precej jutri pojdeva v serajil ter ga odkupiva in njegovo sestrico, če bode slo.«

»O, Martin«, pripomni mlajši menih, »ali ne utegneta na vse zadnje biti to otroka gospoda s Trna, ki naju je tako nujno prosil, naj pozvedavava za njegova otroka ter ju odkupiva, naj sta še tako draga?«

»Mogoče, dragi o. Jožef«, odvrne starejši menih. »Poglejte v moj zapisnik; na strani 87. ali 88. najdete njuni imeni. Jaz pri luči težko berem.«

»Tukaj sta«, pravi o. Jožef po kratkem iskanju. »Dečku je ime Valter, deklica pa je Marijca; plavolasa sta oba, deček pa je za svojih dvanajst let velik in čvrst.«

»Prava sta«, opomni sedaj tolmač. »Tako sta se otroka ogovarjala, in dečku sem prisojal 14 ali 15 let.«

»Sta že prava! Sta že prava!« vskliknil je mlajši menih vesel. »Kako se bode veselil dobri oče, ako mu pripeljeva otroka!«

»Upajva, da se nama posreči«, pravi izkušenejši o. Martin: »Jutri priporočiva pri presveti daritvi svojo namero Materi božji, ki je ustanovila najin red, da odkupuje krščanske sužnje. Dragi o. Jožef, ne veste, kako težko je osloboditi kakêga sužnja iz serajila. Ako se sultan za katerega posebno zanima, ga navadno sploh ni mogoče odkupiti. Taka je z Valterjem, kakor je videti. Upajmo pa na Boga in pomoč njegove milostne Matere, pa tudi na vašo roko se zanašam, dragi prijatelj in rojak! Jutri po drugi molitvi Turkov snidemo se pred sultanovo palačo, ako vam je prav.«

Ahmetu Efendiju je bilo prav, in poslovili so se za ta večer.

8. Upanje.

Ob določeni uri sta prišla meniha na prostor pred sultanovo palačo. Spremljali so ju kavasi. Ahmet Efendi ju je uže pričakoval ter ju vedel, izpregovorivši nekaj besedij s poveljnikom straže, skozi zunanje dvo-

rišče v nizko, obokano sobano, ki so jo imenovali »vrata pozdravljenja«.

Abdulah vstopi ter molčé počene menihoma nasproti, tolmač pa sede tako, da mu je na desni Turčin, na levi pa meniha. Po navadnih pozdravih, katerih se jutrovec stanovitno drži, pove o. Martin, čemu se je napotil v Carigrad, ter prosi paznika, naj mu pomaga, da prav mnogo sužnjev otme. Za vsakega sužnja, za katerega bo pri sultanu posredoval, obljubi pohlepnemu Abdulahu 15 zlatov še posebej za darilo.

Abdulah si pogladi brado, češ, 15 zlatov je pač premalo. Ako mu jih obljubi ptuji menih 20 in mu stisne že sedaj kar naprej mošnjo zlatá, »da pomažem kolesa«, kakor se je izrazil Turek, dalo bi se marsikaj doseči. O. Martin je že iz skušnje vedel, da je treba vsakega uradnika sultanovega podkupiti, ter je imel mošnjo že pripravljeno. Izvleče jo iz halje ter izroči pazniku. »Bog ti blagoslovi denar«, pristavi, »in naj mi nakloni tvoje srce!«

»Vidim, ptujec,« odgovarja Abdulah in tehta mošnjo ter jo previdno skriva v svoji halji, »vidim, da ti je Alah okrasil duha z modrostjo in roko z darežljivostjo. Kdor strada svojega velbloda, ne pride, kamor je namenjen; kdor pa ni varčen pri ovsu za svojega konja, naglo jezdi. Sedaj povej, ptujec, kaj želiš!«

O. Martin pové, da bi pred vsem rad videl one sužje, ki so še kristijani; zvedel bi pa tudi rad ceno vsakega. Abdulah tleskne z roko in ukaže zamorcu, ki pride na to znamenje, naj privede krščanske sužnje. Čez nekaj časa pride po vrsti kakih 12 sužnjev. O. Martin vpraša vsakega, kako mu je ime in kje je njegova do-

movina. Tolažil je slehernega, naj se udá v svojo bridko osodo ter prosi Boga za stanovitnost v pravi sveti veri, pa tudi, da mu okrajša dneve izkušnjave in žalosti. Da je prišel z namenom, da jih odkupi, ni povedal, ker jim ni hotel delati upanja, ki bi se utegnilo še podreti. A nekateri so sami uganili njegov namen. Kako proseče so stezali k dobremu menihu svoje roke in ga rotili, naj jih reši jarma suženjstva! Bili so vrtnarski pomočniki, kuhinjski sužnji in dečki, odmenjeni za hleve; nekateri so kazali očetu brazgotince, ki so se napravile za ranami, katere so jim zadali grozoviti pazniki. Tudi nekaj onih dečkov, ki so bili prišli hkrati z Valterjem v Carigrad, videla sta meniha; solze so jim zalile oči, ko jih je nagovoril starček v materinem jeziku; sveto so mu obljubovali, da ostanejo zvesti krščanski veri, pa prosili ga tudi, naj stori, kar more, da se bodo lahko povrnili v domovino.

Dobra meniha je nesreča sužnjev hudo bolela; najrajša bi bila vse kar s seboj vzela. Toda to ni šlo tako naglo. O. Jožef je zapisal pri vsakem sproti ceno, ki jo je povedal Abdulah. Seštela sta. Zdihovaje pravi žalostni starček: »Zopet kakor po navadi. Nimava dovolj, da vse odkupiva. In sultanovih osebnih strežnikov, za katere pa zahteva štiri- ali petkrat toliko, pri vsem tem še niti videla nisva.«

Menih želi videti tudi strežnike. Privedejo mu edino naša dva mlada znanca Antona in Stanka; zakaj vse druge strežnike so bili Turčini ugrabili kristjanom še v otroških letih ter jih odgojili v islamu. Take sužnje pa so odkupovali menihi le tedaj, ako kristjanov, ki so pogumno spoznavali svojo vero, ni bilo več, denarja pa

še kaj. Anton in Stanko sta s priprostimi, a pretresljivimi besedami povedala dobrima menihoma svojo zgodovino : Stanko, kako ga je na meji ugrabila janičarska druhal in vlekla s seboj ; Anton, kako so napadli neko noč morski roparji rodno hišo blizu Barija in ga iz postelje spravili na svojo ladijo. »In sedaj«, sklenil je deček svojo povest, »sem že štiri leta sultanov suženj. Če bodem še dolgo, ne vem ; ali bodem imel še dovolj močij, da ostanem zvest svojemu Odrešeniku. Zakaj sultan odločno zahteva, da sprejmemo islam ter je dal včeraj že mojega prijatelja grozovito bičati. Oj, častiti oče, to gotovo grozno boli, in ali jaz prestanem, ne vem !«

O. Martin je osrčeval dečka ter kazal na svete mučence. Blagoslovil ju je in jima obljubil, da jima pomore, ako bode le mogoče. Že je bil Anton pri vratih sobane, tu se še enkrat obrne in pravi : »Častiti oče, ne pozabite tudi mojega prijatelja Valterja, katerega so včeraj za sveto vero bičali.«

»Ne pozabim ga, dragi sin,« odvrne starček ganjen, »pa tudi tebe ne !«

Cena, ki jo je za ta dva dečka Abdulah zahteval, bila je čezmerna. Vkljub temu, rekel je starec, ni mnogo upanja, da bi odpustil sultan kakega svojega osebnega strežnika. Žalostno sta se spogledala meniha.

O. Martin vpraša še po mladem spoznovalcu. Poročljivo odgovori starec : »Kakih 14 dnij že se poteče, predno bode zopet stal na svojih nogah. Ako želite videti trmo, iti morate z menoj v janičarski hlev. Pomagalo pa ne bo nič. Sultan ga ne da iz rok. Postati mora mohamedan, kakor je prisegel včeraj Mehemet pri pre-

rokovi bradi, in potem jo sčasoma spravi do paše in velikega vezirja.*

»In kaj je z ono krščansko deklico?« pozveduje o. Martin.

»Da bi to odkupili, misliti je še manj. Niti videli je ne bodete, če bi mi stisnili tudi sto zlatov v roko.«

»Vedite naju toraj vsaj k dečku«, zdihne starček.

Ko se je bil Valter vzbudil po noči iz omotice, ni izprva vedel, kaj je z njim. Tipal je na desno in levo in začutil, da je v tesnem kotu na otepu slame. Hotel je vstati; toda v trenutku so ga silno zasketele noge in začutil je, da jih ima zavite v mokre ovoje. Hipoma mu stopi pred oči pretekli dan: sultanova jeza in grozoviti udarci, ki jih je bil dobil po podplatih. In čudno, žalostna je bila sicer njegova osoda, silne bolečine je trpel, vendar sladka, nebeška tolažba mu je napolnjevala srce, nekaj one sreče je občutil, ki je napolnjevala apostole, ko so bili prvokrat za vredne spoznani, trpeti sramoto in udarce zaradi Jezusovega imena. Valter povzdigne svoje roke in iz temnega, samotnega kota v hlevu je kipela vroča molitev proti nebu, naj bi Bog v teh izkušnjah ne odtegnil svoje milosti.

Kje da je prav, ni še vedel; mislil je, da je v kaki podzemeljski ječi. Tu zaškripljejo vrata, neka luč se počasi približuje, in v kratkem stoji pred Valterjem deček ter mu s svetilko sveti v obraz.

»Valter, kako ti je?« vprašuje znan glas. »Ko so te nocoj prinesli, mislil sem, da umiraš. A stari Bajazit je precej rekel, da se ni bati smrti radi udarcev po podplatih, kar vé iz lastne skušnje. Učil me je nato, naj ti ohladim noge z mokrimi ovojji, in ker imam nocoj nočno stražo v hlevu, obnovim še enkrat ovoje.«

»A, ti si, dragi Francek?« vsklikne Valter. »Izprva te nisem spoznal. Kako je s teboj in drugimi?«

»Huda je z nami in tudi s Karolom. Drugi so na vrtu ali pa v kuhinji. Veliko dela, slaba hrana, tepeni smo dosti — to je naš vsakdanji kruh. Toda tako še ni bil nobeden tepen, kakor ti. Zdi se mi skoro, da nismo imeli prav, ko smo te radi tvoje službe in lepih oblačil zavidali. Kaj si pa vendar storil, da te je dal sultan tako grozovito pretepesti?«

Francek je med tem odvijal ovoje z Valterjevih nog, in sedaj šele je bilo videti, kake muke je trpel siromak. Na podplatih je bil ves razbit, rane pa so se vnmale in otok se je razširil že čez gležnje. Bolestno se je deček nasmehljaj. »To bode hudo«, dejal je, »na noge pač nikdar več ne stopim. Hodil bodem ob berglah kakor naš Jurij doma, ki so mu bili Turki odstrelili noge. Kako bode žalostna Marijca, ker v petek ne bom mogel na vrt!«

»Le potolaži se, Valter,« odvrne Francek; »Bajazit mi je pravil, da bode v treh ali štirih tednih vse dobro. Le paziti moraš, da sultana zopet ne razjeziš. Zakaj, ako te obsodijo morebiti še k večjemu številu udarcev po komaj ozdravljenih podplatih, potem ne stopiš več na noge, hrom bodeš vse življenje. Pa saj mi nisi še povedal, zakaj si bil tepen.«

Valter pripoveduje, blagi tovariš pa mu na novo povija noge. Kar strmel je: »Dobro si se držal. Kdo bi si bil mislil, da je tudi mehak, gosposko vzgojen otrok lahko tak junak! Ne vem, ali bi bil kdo izmed nas, ki smo krepkejših kostij, tako pogumen, ali bi se ne bil takoj udal. Kaj bode, ako po 14 dneh ponovi svoj ukaz?«

»Potem mi ljubi Bog zopet dá moč, da prenesem udarce. Le moliti morate zame!«

»Molili bomo, Valter! Tako, sedaj so noge že zopet lepo povite. Le zaspi, hlapci naj te nič ne motijo, ko pridejo v jutro pokladat živini.« Pomaknil je nesrečnemu tovarišu še zvito vrečo pod glavo in odšel.

Valter je res zopet zaspal. Prebudilo ga je še-le hrkanje konj. Kmalu nato sta prišla Francek in Karol, dva kmečka dečka, blizu tam doma, kakor Valter. Prinesla sta mu zajutrek. Govorila bi bila rada s tovarišem, a nista dolgo; zmerjaje ju je zapodil neki paznik na delo. Nato so ga pustili ves dan na miru ležati.

Nenadoma priteče Karol ves iz sebe v hlev ter pripoveduje, da sta dva meniha tu, h katerima so poklicali vse tovariše, menda jih bosta odkupila! Kak vtis je napravilo to poročilo na Valterja! Koliko vprašanj bi rad še stavil na Karola! A neki paznik ga je spodil, in Valter je ležal še bolj nemiren na slami. Ali tudi njega pokličejo k menihoma? Pa saj ne more hoditi! »Oj, popolnoma me bodo pozabili«, zdihoval je. »Druge bodo odkupili, mene pa bodo tukaj stepli, da ohromim!« In molil je in jokal in udajal se v voljo božjo, ki se mu je zdela le pretrda.

Še se je Valter tako bojeval sam s seboj, ko začuje blizu sebe glasove, in ko se ozre, ugleda vase uprto prijazno in sočutno oko o. Martina in o. Jožefa, katera je Abdulah s seboj pripeljal. Starejši menih je preplašenega dečka veselo pozdravil s katoliškim pozdravom, in Valter je radostno odzdravil: »Na veke, Amen.«

»Na veke, to je vedno in ob vsakem času — tudi ob uri žalosti in trpljenja — kaj ne, mladi prijatelj?«

»Da, vedno, častiti oče!« odvrne Valter. »Zahvaljujem vas za ta prijazni opomin; tudi ob tej uri naj bode hvaljen Jezus Kristus.«

»In naj ti naloži kakoršen križ koli — hvaljen naj bode! Kaj ne?« Deček potrdi, lice pa mu polije debela solza.

»Le upokoji se, drago dete! Odkupila bi te rada, a paznik tukaj pravi, da v to sultan nikdar ne privoli. Mi pa ne obupamo še. Dobri Bog je pripustil, da sva te našla, pomagal bo tudi še naprej. Tvoj oče me je prosil, naj pozvedujem zate.«

»Kaj, oče da živé? In mati, ali so tudi ušli janičarjem?«

»Srečno so prišli z očetom na Dunaj. A žalostni so radi tebe in tvoje sestrice«, odgovori menih.

»Odkupite vsaj sestrico in jo vrnite starišem«, prosi Valter, »potem rad ostanem tukaj ter živim in umrem kot suženj, ako me sultan res ne izpusti. Ali vi nimate dosti denarja, da naju oba in druge odkupite?«

Ahmet Efendi ni mogel več skrivati, tako so ga gani le plemenite besede dečkove. Meniha sta še tolažila Valterja, Ahmet pa pokliče Abdulaha na stran in ga tiho vpraša: »Ali nikdar ne umre noben deček, ako je bil tako razbit?«

»Redko«, pravi paznik. »A umrli so pa tudi že sužnji za mrzlico, ki tako ranjenega včasih napade.«

»Naj torej deček umre za mrzlico — razumite me dobro, — ako vpraša sultan zanj. Midva si potem razdeliva onih 500 zlatov, ki jih dasta krščanska meniha, da vzameta sužnja s seboj.«

»In pa mojo in tvojo glavo, prijatelj! Kako ga moreva spraviti iz serajila, ne da bi naju dobili?«

»Ako bi umrl, kam spravite njegovo truplo?«

»Kamen mu navežemo na noge in potem ga spravimo čez vrtni zid v morje.«

»Prav«, odvrne tolmač. »Spravili bomo dečka že kako ali skozi ali čez zid. V tem pa sporoči sultanu, da je deček hudo bolan, vse drugo pa prepusti meni, premodri Abdulah.«

»Ne pravim: da, ne rečem: ne. Treba premisliti. Danes se tako še ne moremo pobotati za sužnje, drevi pa naznanijo topovi, da se začne ramazan. Med tem sultan pozabi na dečka.«

Po teh previdnih besedah je dal Abdulah menihoma znamenje, da je prišel čas, ko morata zapustiti serajil.

9. Odpadnika.

Čas je, da povemo, kako se je godilo mladima sužnjikoma, ki sta bila pripravljena Kristusa zatajiti.

Janoš in Jurij sta stanovala odslej v palači velikega vezirja. Prve dni sta uživala veliko prostost; smela sta si ogledati ves Carigrad, spremljalo ju je le nekaj turških menihov. Razkazali so jima veličastne mošeje, okrašene s stebri iz mramora in alabastra, ostanki iz krščanskih časov. Pokazali so jima zadaj v mošejah dolbino, ki kaže, kje leži Meka, ter jima povedali, da smeta le proti tej dolbini obrnjena moliti. Videla sta tudi na levi strani te dolbine bogato pozlačeni prestol sultanov, na desni pa leco, s katere oznanja mufti ob petkih koran. Svete zastave vihrajo s strehe pri prižnici, in govornik drži med govorom v roki lesen meč, v spomin, da je bil Cari-

grad koranu pridobljen z ognjem in mečem. Altarjev Turčini nimajo, namesto križa in svetnikov so napisana po stenah imena Alaha in Mohameda ter razni reki iz korana. Svetilke, pavova peresa in drug prazen drobiž visi na žicah od stropa.

Malo tesno je bilo lahkomišljenima dečkoma vendar le, ko sta primerjala turško mošejo s krščansko cerkvijo. Tudi v neki mohamedanski samostan so vedli menihi svoja nova spreobrnjenca. Bivali so v onem samostanu tuleči derviši. Kakih 20 dervišev je ravno vstopilo v dvorano in pričelo ono divje tuljenje Alahu na čast. Šejk ali načelnik dervišev se je obrnil na ono stran, kjer je bila dolbina proti Meki in mrmraje opravil nekaj molitev; nato prično derviši izprva tiho izgovarjati besede »Alah il Alah«, t. j. Bog je Bog, ter upirajo roke po vrsti v prsa in ušesa, telo pa premetavajo naprej in nazaj, na desno in levo. Vedno hitreje, vedno silneje je to gibanje in premetavanje, vedno glasnejše to klicanje, naposled je čuti le še tuljenje »Alah, Alah, Alah!« Kakor vrtalka pa se vrtili sredi besnečih dervišev majhen deček ter drži neprenehoma razprostrte roke, dokler potni, hripavi, krčevito se zvijajoči, živinsko tuleči kričači ne popadajo naposled na tla. — Dečka sta bila tako preplašena, da si ju spremljevalci niso upali peljati tudi k božji službi plesočih dervišev, ki se toliko časa vrté, da popadajo vsi v krčevitem zvijanju po tleh. Zastonj so tudi prepričevali dečka, da daje duh božji to krčevito zvijanje in živinsko tuljenje. Ni ju bilo skoraj mogoče potolažiti in pomiriti.

Nekaj dnij pozneje je podaril veliki vezir odpadnikoma majhna, a iskra konja, in janičarji so sedaj

učili dečka jezdit in boriti se. Zakaj precej po ramazanu se je imela začeti vojska s kristijani, in dečka bi morala spremljati Kara Mustafa. Janoš je znal že precej dobro jezdit; ni se toraj težko privadil. A Grk, ki svoj živ dan ni še sedel konju na hrbtu, okusil je večkrat celó janičarjevo pest, vrh tega še padel ne redko s konja. Ko je nekega dne pobiral svoje razbito lice in polomljene rame s tal, vzdihnil je: »Vrat bi si bil skoraj zlomil — in kam bi bila šla moja duša?«

Dan pred ramazanom, isti dan, ko sta obiskala oče Martin in njegov tovariš hudo razbitega Valterja v janičarskem hlevu, poklicali so odpadnika nenadoma k Kara Mustafi. Ko sta stopila v sobo, v kateri ju je pričakoval veliki vezir na dragocenem divanu, opazila sta pri njem Vanni-efendija, sultanovega muftija in več drugih imenitnih Turkov. Na migljej velikega vezirja sta sedla zbrani družbi nasproti. Bilo je videti, kakor bi stala pred sodbo, in dečkoma je res prihajalo tesno pri srcu, saj prelahke vesti nista imela. Čez nekaj časa vpraša Kara Mustafa, ali imata v resnici resno voljo sprejeti islam.

»Da, gospod, jaz, prašek tvojih nog, sem pripravljen,« odgovori Grk.

»Jaz tudi«, pravi Janoš manj pogumno.

»Prerok, ki ga je Bog poveličal, razsvetlil je vašinega duha«, odvrne veliki vezir, navzoči Turki pa čestitajo dečkoma. Nato jima ukaže mufti moliti prvo suro koranovo. Ko sta jo z njegovo pomočjo odmolila, pové jima, da se morata dati sedaj obrezati. Zakaj Mohamed je med drugim tudi obrezo sprejel od Judov in jo ukazal Turkom. Dečka sta se upirala, a ni pomagalo nič.

»Nocoj se prične ramazan«, pravi še mufti. »16. dan svetega postnega časa bode veliki praznik hirkai-šerif. Dotlej ozdravita, in ta dan bodeta tako srečna, da bodeta spremila sultana v najsvetejšo dvorano, ki jo ima grad Top-tane«.

Nato so pustili odpadnika sama. Sedaj so pridrle Janošu na obraz solze, ki jih je že težko zadrževal vpričo velikega vezirja. Tarnjal in tožil je ter tovarišu očital. »Ti si me zapeljal v to nesrečo«, zdihoval je. »Ljubše bi mi bilo, da bi bil tepen kakor Valter, a ta sramota in bolečine! Valter trpi bolečine vsaj zaradi ljubega Boga, jaz pa za pekel!«

V tem trenutku zagromé topovi naznanjajoč, da se je pričel postni čas. »Ramazan geldí! — Ramazan je prišel!« odmeva s ceste. Ta post obhajajo Turki v spomin, da je moral prerok Mohamed bežati pred sovražniki v puščavo. Držé ga ves mesec zelo ostro. Ni prepovedana le vsaka jed od solnčnega vshoda do zahoda, temveč Turčin ne sme ves dan niti kapljice vode okusiti in kar je še huje, niti pipe tobaka ne zažgati. Ko sta torej dečka drugi dan prosila sužnja, naj jima prinese vode, ker ju muči mrzlica in žeja, nasmehljal se jima je, in rekel le besedo: »Ramazan!«

»Oj, Robert, ne bodi tako neusmiljen«, prosi Janoš sužnja, ki je bil hkrati z njim ugrabljen. »Omagam žeje, le jedno kapljo vode!«

»Ne smem; sedaj si Turek, živi tudi kot Turek«, odvrne suženj. »Ako se pa hočeš izpreobrniti, pomorem ti lahko. Dva meniha sta prišla, in upamo, da odkupita nas sužnje kristijane vse.«

»Za Boga, ali slišiš, Jurij? Midva ostaneva tu ter ostaneva svoj živ dan Turčina, za plačilo prideva za svoje izdajstvo pa še v pekel, kjer tudi oni bogatin zaman vpije, da bi mu kdo podal kapljo vode! Oj, Robert, preskrbi mi meniha!«

»K nama ga ne pusté«, ustavi ga Jurij srdito. »In čemu bi hodil? odkupiti naju tako ne more.«

»Bodi vendar pameten, Janoš,« pristavi pozneje, ko je suženj odšel. »Ko prideva z vojno na Ogersko, bodeva jo že upihala.«

Čez nekaj dnij ozdravita mlada odpadnika. Sedaj sta se lahko z drugimi mohamedanci vred bogato odškodovala po noči za post po dnevi. Kakor hitro namreč solnce zaide, naznani topov grom, da je prišel Turčinu čas vživanja. Carigrad se prebudi in oživi v novo življenje. Vse zagori po mestu; barvane svetilke se zablišče kakor venec okrog minaretov in kupol na mošejah ter kažejo v svetlih črkah reke iz korana. Vse ulice so prenapolnjene z ljudmi. Godba zadoni in bogate gostije trpé zjutraj do štirih, ko zopet naznani iz topa grom, da se začne post. Potem mohamedanec leže k počitku ter dan in post prespi. Tako je dandanes in prav tako je bilo ob času naše povesti.

S tem nočnim razveseljevanjem sta si dečka glušila vest. Vsi so ju slavili, in sultan sam ju je obdaroval z dragocenim orožjem in oblačili. Ko je pa prišel praznik hirkai-šerif, povabljena sta bila prejšnja sužnja, da spremita vladarja v svetišče. V stari cesarski palači Top-Kapu na najvišjem kraju serajila so namreč v veličastni dvorani shranjene tako imenovane prerokove svetinje, ki jih sultan ta dan počasti.

Ko sultan ogrne svoja prazniška oblačila, da se poda, obdan od prvih dostojanstvenikov in dvornih uradnikov, v Top-Kapu, spomni se v tem trenutku svojega oprode in vpraša Abdulaha, ali je deček vže ozdravel in pri volji poturčiti še.

»Alah ga je zaradi njegove trme hudo kaznoval«, odvrne paznik. »Zelo je bolan, bojim se, da bode umrl.«

Sultan ni pričakoval tega. »Škoda lepega dečka! Sedaj bi se nanj bolj zanesel, kakor na tega Ogra ali Grka, dasi sta se ta dva poturčila. Pa svojeglavnež si je sam kriv svoje nesreče. Vendar naj ga obišče moj osebni zdravnik še danes. Naprej!«

V sijajnem sprevedu so prišli kmalu do svete dvorane, v katero so smeli stopiti le najvišji veljaki in po posebni milosti Grk, sultanov meč noseč, in Oger s sultanovim koranom. Ko je opravil mufti molitev, vedel je sultana h krasno in umetelno z biseri in slonovo kostjo, zlatom in dragimi kameni okrašenim omaram, v katerih so tudi še danes spravljene mohamedanske »svetinje«. V prvi omari je spravljen hirkai-šerif, t. j. plašč prerokov, po katerem je dobil tudi praznik svoje ime. Prerok ga je baje podaril nekemu arabskemu učenjaku. Še imenitnejša je »zastava prerokova«. Javno se razvije le tedaj, kadar gre sultan sam na vojsko, ali je država v nevarnosti; takrat pa mora iti v boj vsak mohamedan, ki more nositi orožje. Smešnejše so bile druge stvari, ki so jih počastili sultan in spremstvo. Pokazal jim je mufti n. pr. prerokovo brado, katero mu je odvzel njegov brivec vpričo Alija in Abu Bekra; zob prerokov, katerega so mu izbili v bitki pri Bedru; sled, ki se je baje vtisnila, ko je zasedal Mohamed nebeskega konja baroka, da prejezdi na njem sedmero nebes i. t. d.

Vtis, ki so ga napravile te svetinje in muftijeva razlaga na Janoša, bil je vse drugačen, nego je upal mufti. Še nikdar, niti pri tulečih derviših, ni spoznal tako očitno, kako goljufen je islam, kakor ravno v tej sveti dvorani. Sramoval se je v dnu srca svoje lahkomišljenosti, da je zatajil vero iz strahopetnosti, da sedaj celó časti žalostne ostanke nesrečnega sleparja. In vendar je z drugimi vred uklanjal svojo glavo do tal. A Janoš je vsaj britko čutil svojo sramoto, hinavski tovariš pa je mrzel ostal.

Dovršena je bila naposled vsa slovesnost, in nesrečnega sta šla lahko po svojih potih, dobila sta posebno darilo v znak milosti. Ko sta šla po vrtu, sreča ju hromi Konrad.

»Glej, glej, pritlikavec!« zasramovaje kliče Jurij. »Odkod pa ti, prelepa stvar človeka?«

»Od nekoga prihajam, ki je ravnal plemeniteje, nego vidva — od ubogega Valterja.«

»Kje pa je? Videti ga hočem!« kliče Janoš.

»Sedaj ne gre; dobra meniha sta pri njem. Ako pa mu hočeš reči, da obžaluješ, kar si storil, bodi jutri zjutraj okoli osmih pri tem studencu.«

»Pusti to, Janoš! Pojdi z mano!« odvrne Grk ter vleče skoro s silo tovariša s seboj.

»In vendar pojdem«, odgovori Janoš. »Konrad, le pričakuj me pri studencu!«

10. Krščanska ljubezen.

Z dobrim bakšišem (darilom), posebno z nekaj zlati v Carigradu nisi nikdar zgrešil svojega namena. Zametaval ni takega darilca celó višji nadzornik sultanovih sužnjev, Abdulah, najsi mu je ponujala denar tudi roka kakega nevernika. Ta zlati ključ je odprl vrata se-

rajilska redovnikoma tudi v ramazanu, odprl tudi vrata do Abdulahovega srca. Pogajanje, da bi odkupila meniha sužnje, ni se namreč pretrgalo. Vsak večer jedno uro pred solnčnim zahodom je sprejel Abdulah redovnika in tolmača, in po dolgem razpravljanju so se zmenili, da plačata redovnika 10.000 zlatov za vse nemške, laške in španske sužnje. Abdulah je bil prav zadovoljen, saj je vedel, da bode večji del te svote zdrknil njemu v žep, ne v blagajne sultanove. O. Martinu pa je pokalo srce žalosti; zakaj bil je ob vse, kar mu je podarila krščanska ljubezen, do poslednjega vinarja je moral izprazniti svojo blagajno. In vendar ni bil ne Valter, ne njegova sestra, ne ubogi Konrad všteti med odkupljence.

Bilo je na praznik hirkai-šerif zvečer, ko so se toliko domenili; pet tisoč zlatov je dal o. Martin Abdulahu takoj, ostali dolg je poravnati prvi dan po ramazanu, in tedaj prejmeta redovnika tudi sužnje. »Vse to se bode zgodilo pošteno in natanko, kakor resnično upam, da me vzame Alah v nebesa«, govoril je Abdulah pogodbo podpisovaje, katero mu je predložil Ahmet-efendi.

»In kako je z ubogim dečkom v hlevu janičarskem?« vpraša o. Martin.

»Hm«, odvrne Turčin, »sultan je danes vprašal zanj ter mu hotel poslati celó svojega osebnega zdravnika. Namignil pa sem že Leviju Osmanu, da bode ‚zaslužnejše‘ delo, ako deček ‚umre‘. Tak migljaj je pa treba seveda tudi plačati. In tako spoznavaš pač v svoji modrosti, da je deček zelo po ceni, ako zahtevam zanj tisoč zlatov.«

»Tisoč zlatov!« vsklikne o. Martin. »In jaz nimam ni vinarja več na razpolago. Kar zahtevaš, ni mogoče!«

»Obžalujem, odjenjam pa tudi ni za vinar ne. Zid Efrajim ti posodi še dvakrat toliko.«

»Efrajim pravi, da mora izročiti ves svoj denar sultanu za vojskine priprave, in sploh ni bil še nikdar tako trd.«

»Efrajim pri vsem tem še tišči kak tisočak. — In če ne vidim kmalu cele svotice pred seboj, ne lotim se te težke kupčije, kjer mi gre lahko še za glavo, jutri pa naznani Levi sultanu, da deček ni več v nevarnosti. Nato pa postane suženj še pred bajramom Turčin, ali mu jih pa naložimo na sultanovo povelje sedaj še dvakrat toliko, ako ga morda sultan kar obesiti ne dá.«

»In da bi odkupil njegovo sestrico in ubogega pritikavca, ali res ni niti misliti na to?«

»Nikakor ne, modri menih. — Sporoči mi torej jutri o pravem času, ali dobim onih tisoč zlatov ali ne. Sedaj pa se morava ločiti; zakaj predno naznani strel iz topa, da je dan pri koncu, biti morata že v svoji hiši v Galati.«

O. Martin vstane in težkega srca zapusti s tovarišem serajil.

»Ali nam bode poveljnik ladije posodil še toliko vsoto?« vpraša o. Jožef domov prišedši, tovariša.

O. Martin zmaje z glavo in odvrne: »Zadovoljni bodimo, da nas hoče počakati do Benetek celó za vožnjo. In Efrajim, katerega sem vprašal še danes zjutraj, ne dá se, brez zanesljivega poroštva vsaj ne.«

»Potem hvaljen Bog, ki je uslišal mojo molitev in mi dal priliko, da izpolnim svojo obljubo!« vsklikne o. Jožef. »Valter mora biti prost. Radi sv. vere je v takih stiskah, da je duša njegova v nevarnosti. Zavezali pa smo

se, da v taki nevarnosti mi prevzamemo okove na svoje roke ter mesto njih vzamemo nase suženjski jarem. Oče, prosim vas, dovolite mi, radi ljubezni ujetega Kristusa, da izpolnim svojo obljubo.

»Gospod blagoslovi žrtvo, katero mu tako velikosrčno ponujaš!« odvrne starček. »A najprej sem dolžan jaz ostati namesto sužnja in sem se trdno odločil, da se ponudim Abdulahu v zastavo, dokler ne prejme zahtevane vsote, dasi se ne bojim toliko za dečkovo dušo.«

»Oče! Saj ste vi že dostikrat mesto ubogega sužnja prejeli vezi, oj, privoščite tudi meni to srečo! Dvomim pa tudi, ali vas bode sprejel Abdulah pri vaši visoki starosti kot zastavo za dečka. Jaz pa sem mlad in krepak, in nadzornik utegne biti z menoj zadovoljen.«

»Prepustimo ljubemu Bogu, dragi brat. Ako je njegova sveta volja, da sprejme tebe v dar namesto mene, ne bodem ti staval zaprek, da prejmeš to plačilo.« S temi besedami je končal prednik pogovor. Opravila sta skupno nato molitve in legla k počitku.

Pozno popoldne drugi dan — v ramazanu prej tudi za bogat bakšiš (dar) ni bil dovoljen vstop — napotila sta se meniha zopet v serajil. Spotoma obiščeta še enkrat žida Efrajima. Slučajno zadeneta ondi na odpadnika Ahmed-efendija, ki je bil zastavil pri židu težko zlato verižico, sultanovo darilo, za možnjo zlatov.

»Noči v ramazanu so drage«, pravi o. Martin v šali Ahmedu, ki je ravno spravljal denar, ter ga prosi, naj nekoliko počaka ter ju potem spremi k Abdulahu. Tako je bil Ahmed priča naslednjega pogovora. Ko je poprosil o. Martin žida, naj mu posodi tisoč zlatov na menjico Valterjevega očeta, zajavkal je možiček ter po-

menljivo povzdignil jedno ramo: »Ni mogoče, ne gre! Izguba! Grad požgan, posestvo razdejano; kar pa ima gospod na Dunaju, bo morda prav kmalu v turških rokah. Ne gre torej, preljubi gospod!«

»Pomagali nam boste torej vsaj na mojo častno besedo, in tudi obresti naj le bodejo visoke, kaj ne?« prosi o. Martin.

Toda Efrajim je trd: »Ne dvomim, prav nič ne dvomim, da imate dobro voljo povrniti glavnico in obresti. A če Turki podró Dunaj, kamor se podajo v kratkem, kakor sem pozvedel od velikega vezirja samega, če Turki podró Dunaj — in ga bodo, vse kaže, — če se Turkom to posreči, pravim, vašega človekoljubnega reda ne bo nikdo več podpiral. Okradel bi sebe in svoje dete, svojega Rubena, ako bi v teh okoliščinah brez zanesljivega poročstva dal onih tisoč zlatov.«

»Prav, Efrajim, ostanem pa jaz tukaj za zastavo!« popravi starček.

»Bog Abrahamov! Vi, oče Martin!« vsklikne jud. »Kaj vendar počnem z vami?«

»Tovariši-redovniki bi pač mene še odkupili?«

»Hm, tako star mož! Naposled mi še pred letom umrete, in kje imam potem poroka?«

»Vzemite torej mene v zastavo! zakliče o. Jožef.

»Vas — Bog, pravični! Ti Nazarejci — kako so čudni ljudje, da se drug za drugega prodajajo!« kliče Efrajim, debelo gledaje. »Vas? Mladi ste in krepki. Hm, tukaj bi si že lažje upal. A le pod j e d n i m pogojem: da vas imam pravico na javnem trgu prodati za sužnja tudi v Perzijo ali kamorkoli, ako ne dobim v enem letu onih tisoč zlatov nazaj, zraven obresti po deset od

sto — tisoč in sto zlatov torej. Kakor gotovo sem Efrajim, slaba kupčija, slaba! Več ko 400 zlatov ne dobim za vas nikdar. A človeško srce imam in onih 700 zlatov že zastavim, naj bo, človeško srce imam! A pogodbo napravimo prvi dan po ramazanu pismeno pred kadijem (sodnikom) in navzoča priča Ahmed-efendi jo podpiše.«

»Prav Efrajim. Zadovoljni smo«, pravi o. Martin, »sedaj pa, Ahmed, prosim, spremite naju v serajil.«

Odpadnik je šel molčé za redovnikoma po ulicah; prizor, katerega priča je ravno bil, ganil ga je globoko. Komaj se je zdržaval solz. »In veri, ki napolnjuje duše svojih spoznovalcev s tolikim pogumom, odrekel si se v svoji lahkomišljenosti in plašljivosti?« govoril je sam s seboj. »Še danes bom govoril z očetom Martinom, drugače mora biti, naj je tudi življenje moje v nevarnosti!«

Z Abdulahom so se hitro domenili. Levi bi drugo jutro naznanil sultanu Valterjevo smrt. Potem, kadar bi imel nadzornik svojih tisoč zlatov, spravili bi po noči dečka čez zid, na drugi strani bi ga pričakoval pa čoln. Vesela se napotita sedaj meniha k Valterju, da mu sporočita veselo novico.

Deček ni bil več v konjskem hlevu, kjer smo ga videli zadnjič. Bogat bakšiš je pregovoril starega Bajazita, da ga je sprejel v lastno sobo. Tudi boljša hrana in postrežba je mladega spoznovalca že dobro okrepila; na palico oprt je čakal že težko napovedana gosta.

»Oče Martin, oče Jožef! Ali vendar prideta? Glejta, kako dobro že hodim!« klical je menihoma nasproti.

»To je prav, dete moje«, pravi o. Martin. »Zakaj v kratkem boš že rabil nogi. Veseli se in zahvali ljubo Mater božjo. Z njeno pomočjo — «

»Ali prost sem! Vi ste me odkupili?« klical je Valter radosten ter poljubil o. Martinu roko. »Pa moja sestrico seveda tudi in ubogega Konrada? In tudi Janoša, ki je bil včeraj pri meni in zelo obžaloval svoj greh, morate odkupiti, — sicer ne morem biti prav vesel!«

»Kolikor smo mogli, dete«, odvrne starček. »Pa že zate smo dali toliko zlatov, da ti še povedati ne smem, in sedaj nimamo niti vinarja ne, in oče Jožef mora za zastavo tukaj ostati. Če pa pridem drugo leto sem, da odkupim o. Jožefa, posreči se mi gotovo, da odkupim sestrico in Konrada. Za Janoša pa, ki se je poturčil, ne morem nič storiti.«

Žalosten je bil Valter, in solze so mu zalile oči. »Jaz«, pravi, »da bi bil prost in se povrnil k starišem, sestro pa bi tukaj pustil? In še celó da bi morali radi mene oče Jožef tukaj biti? Ne, ne — tega ne morem. Tukaj ostanem ter počakam zvesto in stanovitno še jedno leto ali tudi več, dokler zopet ne pridete in ne odkupite tudi Marijce in Konrada.«

»Ali denar zate je že pripravljen, in jaz sem se zavezal, da ostanem tu«, priganja oče Jožef.

»Pomagajte z denarjem Janošu, ki se bode izpreobrnil, ali kupite še drugih sužnjih kristijanov«, odvrne Valter.

»Tega ne smeva; saj je zate podpisal oče menjico«, pravi o. Martin.

»Naj bo, recite očetu, da nisem mogel zapustiti uboge sestrice in da je bil Janoš bolj potreben podpore, potem ne bodo hudi.«

»Pa je že vse dogovorjeno, in Abdulah je že nanzanil sultanu, da si mrtev«, pravi o. Jožef.

»Ako je Abdulah lagal, naj sam gleda, pa si bode že pomagal.«

»Ali sultan te bode dal iz nova bičati, ali pa še umoriti!«

»Oj, potem bi prišel pa v nebesa! Oče Martin, oče Jožef, ne govorita več! Pomagajte z denarjem drugim! Brez sestre ne grem od tukaj.«

11. Lepa povest.

Drugi dan zvečer je čepel hromi Konrad v kotu nekega dvorišča, katerih je v palači sultanovi mnogo, poleg male Marijce ter tolazil bridko jokajočo deklico. Marijca je ravno zvedela, kako hudo je bil bratec kaznovan, ker ni hotel zatajiti svete vere, kako so mu odvzeli lepa oblačila ter ga predstavili med najzaničevanejše hlapce. Oj, kako je dekletce jokalo zavoljo tega! Zvedela je tudi, kako sta se dobra meniha trudila, da bi odkupila Valterja, ter seveda upala, da se povrne tudi sama k očetu in materi na lepi dom. In sedaj ji je povedal Konrad, da o tem še govoriti ni, in da tudi Valter noče brez sestrice oditi z menihoma.

Konrad ni motil več deklice, vedel je, da je najboljša, ako se izjoka. Šele čez nekaj časa sočutno pravi: »Marijca, prav lepo je od Valterja, da neče sestrice zapustiti, ljubi Bog mu gotovo povrne, ker je tako blagega srca. Pa tudi ti bodi tako blagodušna in priganjaj ga, da vendar odpotuje. Le glej, ako ostane tukaj in se seveda še naprej brani, ter se ne odpove ljubemu Odrešeniku, kakor je storil nesrečni Janoš, dal ga bode sultan do smrti bičati. Ako pa odide, povrne se lahko čez leto in dan sam ali pa kateri menihov, prinese s seboj mnogo denarja

in odkupi tebe. Med tem časom pa ostanem jaz pri tebi, ter te tolažim.«

Ljubeznivo je govoril hromi deček te besede, a še huje se oblivala deklico solze; vendar pa ihté odločno izpregevori: »Da, da Konrad, Valter mora iti! Oj, jaz pa bodem tako žalovala po domu, da umrem; toda Valter mora k očetu in materi. In če bodem tedaj že mrtva, ko se povrne Valter ali dobri menih z denarjem, odkupijo lahko tebe, in takrat poveš materi in očetu in Valterju, da sem jih zmirom ljubila, in da sem vsak dan molila k ljubemu Bogu in Materi božji in angeljčku varhu, kakor so me učili. In kaj ne, Konrad, če tudi ne bode na mojem grobu križa in mi ne bodo dali s seboj nobenega venčka, kakor sem videla doma pri Liziki, kaj ne, da pridem vendar v nebesa?«

»Seveda, Marijca, prideš v nebesa, ako ostaneš tako pridna in tako pobožno umreš,« odvrne Konrad. Sedaj moram pa v palačo k sultanki; saj veš, da me pokliče navadno vsak dan ob tem času; pripovedati ji moram povesti. Moli v tem k ljubi Materi božji, da mi položi prave besede na jezik; zakaj nocoj ji hočem povedati prav posebno povest.«

Deček je odšel v službo. V sobi pred sultankinim stanovanjem se je pohlevno stisnil na pripravljeno blazino. Ni se zmenil za zbadanje drugih sužnjev, mirno je čakal, kdaj ga pokličejo k sultanu. Dolgo ni bilo nič, Konrada je že skrbelo. Naposled se vendar odgrne težko zagrinjalo iz damasta, ki je bilo namesto vrat v Fatimino sobo, in stara zamorka zakliče z zamolklim glasom: »Pritlikavec!«

Konrad takoj vstane in se napravi v Fatinino sobo. Med potjo opravi še kratko molitvico. Fatima je počivala na ležišču, iz blazin napravljenem; namignila je hromemu dečku, naj se vsede na blazino, ki je skrita za vezeno, prenesljivo steno. Rekla mu je: »Gledati te nočem, pritlikavec, besede tvoje pa poslušam rada; zakaj tvoj glas je sladek kakor glas slavca, a tvoj obraz je grd kakor čuka.«

»Tebe pa je Alah obdaril z lepoto kakor rožo med cvetlicami, in kar je več, dal ti je srce dobro kakor srce matere«, odvrnil je Konrad.

»Mislim pač, da je tudi tvoje srce boljše kakor tvoja postava«, smijala se je sultanka. »Modrosti ti je pa Alah tudi dovolj dal; zakaj še nikdar nisem videla pritlikave starke, ki bi se bila v enem letu tako dobro naučila našega jezika in znala že tako lepo pripovedovati v ptujem jeziku. In kakšno novo, lepo, krščansko pripovedko poveš mi danes, da potem s to povestjo razveselim lahko tudi jaz svoje tovarišice? Zgodovino pobožne Genovefe sem jim včeraj pravila, bila jim je zelo všeč.«

»Oj, gospa, tvoja usta so pač vse lepše govorila, kakor moja. Še marsikatero lepo, krščansko pripovedko znam, katero povem svoji gospej, ako mi dovoli. Danes pa bi ti rad povedal dogodbo iz zgodovine Mavrov, ako je tvoji dobroti prav.«

»Mavrovsko povest? Le povej, pritlikavec, in če bode lepa, izprosiš si lahko kako milost.«

Pri teh besedah je Fatima posrkala nekoliko sladke pijače iz kristalne skledice, vzela v usta cev iz pipe na vodo in dala dečku znamenje, naj prične pripovedovati.

»Sedaj, ljuba mati božja, stoj mi na strani!« še vzdihne deček tiho in začne pripovedovati.

»Dolgo je že od tega časa, ko so si Mavri osvojili del Španjskega. Čula si gotovo o divnem kraljestvu, kneginja, ki leži daleč na zahodni strani in kjer so mavrovski sultani sezidali najkrasnejšo palačo na svetu? Še lepša je neki ta palača kakor grad, ki ga je Soliman, krasoto ljubeč, tukaj v Stambul postavil. Z glavo majaš gospa; a tako so pripovedovali tvojemu hlapcu. V onem času torej je živel pri slavnem mestu Toledi na nekem gradu, ki je bil prej last nekega španjskega kralja, mavrovski emir, Hasan po imenu. Imel je ženo, bila je lepa in modra, in ljubil jo je zelo. Zulejka ji je bilo ime. Imela sta dva kaj ljubka in lepa otročiča, dečka ki je obetal, da bode moder in pogumen kakor emir, in hčerko lepo in dobro kakor angel iz nebes. In Hasan pravi nekega dne svoji soprogi: »Alah mi je mnogo dal. Ta grad in toliko sveta okrog in mnogo konjev in vojniki in zlata in dragih kamenov polne zaboje, in tako milost sultanovo, da bi mi dal še lepši grad in še več sveta in več plemenitih konj in večje množine vojniki in strežniki in desetkrat večje zaklade, ako bi ga prosil. Toda žene, kakor si ti, in otročičev, kakoršna sta najin Juzuf in najina Miri, ne mogel bi mi dati, ako bi mi ju Bog vzel.«

»Ne bode ju nama vzel«, odvrnila mu je nato soproga.

»Oj, Zulejka, to je v božjih rokah. Ali ne veš, da živimo v tej deželi v vednih bojih, in da se prav sedaj bližajo ponosni Španjci z novimi vojnimi močmi pod junakom Cidom? Ravnokar je pridiral sultanov sel na dvorišče; sultan me kliče, naj pridem s svojimi možmi

v njegov tabor v Toledo. Ako je zapisano v zvezdah, da bode naša vojska zmagana, prideró zmagovalci pred grajsko zidovje. Pustim ti sicer Muleja in sto mož, ki te bodo znali braniti; vendar ne čakaj, da pridejo Španjci ampak ubeži z našim najdražjim zakladom, z Juzufom in Miri v gorovje. Našega gradišča, ki ga ondi zakriva skala in gozd, sovražnik ne bo tako hitro izvohal, v tem pa nam pride na pomoč sultan iz Granade s svojo vojsko.*

Tako je govoril hasan svoji soprogi, objel otročiča, zasedel svojega arabca ter na čelu svojih vojnikov odjezdil. Osem dni je Zulejka zaman čakala poročila o soprogu. Deveti dan, ko so kakor navadno gledali s stolpa po okolici, ugledajo daleč nastajajoče oblake prahu. Veselo vsklikne Zulejka: »Prihajajo!« Zakaj drugega ni mislila, nego da prihaja zmagovita sprogova četa. Vriškaje sta torej tekla otroka po stopnjicah s stolpa in rekla Muleju in straži: »Oče prihaja! Oče prihaja! Hitro, odprite vrata!« Stražniki poslušajo in spusté most. Toda namesto Hasana in Mavrov pridirjajo jekleni španjski vitezi; prepozno je bilo, da bi se stražniki ustavili. Grad so sovražniki osvojili in oropali; plakajoča otroka vzame neki vitez ujeta s seboj, češ, da se odškoduje za sebi ugrabljena otroka. Ko sta se Juzuf in Miri iz doline še enkrat ozrla na očetov grad, videla sta ga v ognju in kriknila: »Oj, mati, mati!«

»Uboga otročiča!« seže sultanka v povest dečkovo. »In oni krščanski pes, ki ju je ugrabil, umoril ju je gotovo grozovito, kakor je hotel dete uboge Genovefe oni hudobnež, o katerem si pravil včeraj.«

»Ta je bil hudobnež, nadaljuje Konrad, »vitez don Rodrigo, ki je osvojil Hasanov grad, pa ni bil hudobnež. Peljal je ujeta otroka s seboj na svoj grad ter ju izročil svoji soprogi Donni Elviri. Dobra gospa z jetnikoma ni ravnala kakor s sužnjema, marveč kakor z lastnima otrokoma. Vkljub temu Juzuf in Miri nista mogla pozabiti svojega očeta in svoje matere. Zakaj, o gospa, grenko in hudo je, ako je treba živeti daleč od starišev v tujini, po domu se je tožilo otrokoma srce.«

»Kakor znabiti tebi?« pripomni Fatima. »Povej nadalje!«

»O gospa, kdo vpraša po srcu bornega pritlikavca? — V tem se je obrnila vojna sreča, in Mavri so zopet osvojili Toletansko; na to so sklenili premirje. Emir Hasan je dobil svoj grad nazaj ter ga iz nova pozidal. Tudi soprogo, ki je bila z nekaterimi služabniki po skrivni poti ubežala, našel je zopet; a otroka sta se izgubila. »Kristijani so ju ugrabili«, pravili so mu. Obljubil je bogato plačilo onemu služabniku, ki bi mu naznanil, kje bivata njegova ljubljenca. In res se je posrečilo Muleju, da je dobil otroka. Emirov služabnik ponudi v gospodovem imenu vitezu Rodrigu veliko svoto denarja, da izpusti otroka. Don Rodrigo je bil obubožal v vojski, zato je bil pripravljen izročiti dečka očetu. Deklice pa nista hotela prepustiti, da bi ne bila popolnoma brez otrok. Ko pa ugleda ob slovesu Juzuf v očeh sestrice solze, zbadlo ga je tako v srce, da je rekel Muleju, očetovemu služabniku, da se ne more ločiti od sestre Miri ter ostane raje v tujini, dokler ne pošlje oče za oba dovolj zlata.«

»Kako blagodušen deček!« vsklikne sultanka.

»Tako je, gospa, in ker rodi blagodušnost v vsakem plemenitem srcu zopet blagodušnost, ganjena je bila tudi Donna Elvira in rekla: »Don Rodrigo, oba otroka pustiva na dom brez odkupnine. Naš gospod in Izveličar, ki nas je iztrgal iz hujše sužnjosti, bode v nebesih naše plačilo!« Zadovoljen je bil Don Rodrigo, in oba otroka sta smela iti z Mulejem. Veselja, ki je napolnjevalo Hasana in Zulejko, ko sta se Juzuf in Miri vrnila, ne morem ti opisovati, o gospa, in tudi hvale ne, ki sta jo izkazala vitezu in njegovi soprogi.«

»In jeli tvoja povest resnična?« vprašuje sedaj Fatima, »ali jo je izumil tvoj duh? Dvomim, da bi se kak brat tako žrtvoval za svojo sestro.«

»Dogodba se sicer ni zgodila v daljni Španiji«, odgovarja Konrad, ki je pričakoval to vprašanje, »a vendar ni gola iznajdba, in od tebe, plemenita kneginja, zavisi, ali se tudi tako konča, kakor se je v moji povesti.«

»Oj, sedaj se godi in jaz sem med sodelujočimi osebami!« vsklikne Fatima ter z ležišča vstane. »Mislila sem si že med pripoveditjo, da imaš poseben namen! Mala Miri, ki streže meni, in Juzuf, ki je bil prej oproda mojega gospoda, sta pač ista kakor Juzuf in Miri na Španjskem?«

»Oj, gospa, Alah je napolnil tvojo dušo z modrostjo — tako je! In Juzufovi in Mirini stariši jokajo po svojih otrocih kakor Hasan in Zulejka. Poslali so dva pobožna meniha, da bi odkupila njih otroka. Odkupnina pa, ki jo zahteva Abdulah za Juzufa, je tako visoka, da ne moreta meniha nič več ponuditi za Miri, dasi sta tudi že sebe zastavila. Sinoči sta povedala Juzufu ter ga hotela z drugimi tovariši vred peljati na ladijo, ki bode

srečne odkupljence peljala nazaj v domovino, starišem v naročje. Toda Juzuf se brani brez sestrice domovrniti se.«

»Saj je bil vendar pred kratkim hudo tepen in še hujše ga tukaj čaka!« pravi sultanka, čudeč se. »Vi kristijani ste čudni ljudje, v bajkah ni dobiti kaj podobnega! In kaj naj storim, da se povest stambulska jednako konča kakor mavrovska povest na Španjskem?«

»Oj, gospa, Alah ni le tvojega duha z modrostjo, napolnil je tudi tvoje srce z dobrotljivostjo. Izpregovori le jedno besedo pri našem gospodu sultanu, in odpusti ubogo Miri, da se s svojim bratom lahko povrne k starišem, in Alah ti bo povrnil! Saj imaš še toliko sužnjev!«

»A nobenega, ki bi mi bil tako drag kakor Miri. — In tudi tebe naj odpustim — kaj ne? Zakaj nisi vpletel v povest tudi bromea pritlikavca?«

»Oj, gospa, sirota sem, po kateri v domovini nobeden ne žaluje, dasi jaz tako ljubim dom. Lahko pač tu živim in umrjem in v nebesih upam plačilo!« Te besede so šle Konradu tako od srca, da se je sultanka težko ubranila solz. A skrila je, kako je ganjena in mirno rekla: »Dovolj za sedaj. A ne poznaš mojega gospoda. Moje prošnje bi pač nič ne pomagale; mislim, da tudi ne ve nič o Abdulahovi kupčiji. Plavolasega dečka bi za zlato ne oddal. Sedaj odidi, pritlikavec; premislim še, kaj bi bilo storiti.«

»Alah te blagoslovi«, pravi Konrad, »tvoja modrost najde pravo pot, po kateri pojde tvoja dobrotljivost!«

Globoko se priklone in odide iz sobe.

12. V domovini.

Še isti večer se je sultanka dolgo razgovarjala s starim Alijem. Pokazala mu je dragocen prstan, katerega prejme za plačilo, ako ji bode pomagal, da reši otroke. Zamorec je izprva majal z glavo, a lesketajoči se dragi kamen ga je tudi mikal in naposled se je udal. »Že zato moram, da ponagajam lisjaku Abdulahu, ki bi bil zopet skoro par tisoč zlatov vložil v svoj nenasitljiv mošnjiček, meni pa še poduhati ne bi bil dal!« mrmral je starec.

Drugi dan je Fatimi že poročal, kolikor je izvohal; Abdulah in Levi sta bila sultanu res naznanila, da je Valter umrl; v največjo zadrego ju je spravil deček, ker se je branil oditi. Siloma sta ga hotela spraviti na beneško ladijo, da bi le ne izgubila tako lepe nagrade; pa tudi to bi bilo težavno; zakaj suženj bi ju lahko izdal. Za sedaj ga ima Abdulah zaprtega v svojem stanovanju ter mu preti s smrtjo, ako se ne udá. »In tako imava«, sklene Ali poročilo, »Abdulaha in Levija popolnoma v svoji oblasti. Izročiti morata dečka nama, ali pa plačati laž z glavo.«

»Dobro si opravil, Ali«, odvrne Fatima. »In za tega sužnja ne smeta niti jednega zlata zahtevati od ptujih duhovnikov. Tudi ne sme nobeden menih ostati v judovih rokah za poroka — rada bi vedela, ali bi se izmed naših menihov kateri ponudil! Ali si slišal? — ni jednega zlata od menihov za dečka! Jaz sama odškodujem Abdulaha — a ceno odločim tudi sama. Med tem naj Mirinega brata skriva; toda gorje mu, ako skriví dečku le jeden las! Svojo namero izvršimo prvi dan po bajramu, tvoj nasvet je bil pameten.«

Kaj pa da stari Ali ni bil prav zadovoljen, ker je Fatima tako odločila; preračunal je bil že, koliko zlatov od onega tisočaka se bode prijelo njegovih smolnatih prstov. Pa ukloniti se je moral svoji gospej. Preudarjal pa je pri vsem tem, da bode vendar lahko še prav lepo vsotico po strani izžmel iz botra Abdulaha. Napoti se torej k njemu, kakor hitro so muezini naznanili četrto molitev. Hud boj je bil na to med starima paznikoma; pa kaj je hotel Abdulah? Bog, da je bilo še tako! Ali je kmalu lahko sporočil Fatimi, da gre vse gladko — saj je pa tudi bilo mazano!

Dan je minul za dnevom, ne da bi bila zvedela mala Marijca ali ubogi Konrad, kaj sultanka namerava. Tudi nista vedela, kako se godi Valterju. Da so ga prenesli iz janičarske vojašnice, zvedel je bil Konrad pač že v jutro po onem večeru, ko je pripovedoval Fatimi zgodbo o Juzufu in Miri. A sužnji mu niso mogli povedati, kaj se je tovarišem zgodilo. Spravili so ga vsekakor že na ladijo, ki ga popelje v domovino, ugibali so. In tako je pravil Konrad tudi mali Marijci. Oj, kako je sirotica jokala! Saj mu je privoščila srečo iz srca, pa nadejala se je, da se bode mogla vsaj še posloviti od njega. In kako srčne pozdrave bi sporočila materi in očetu! Sedaj pa je odšel in še besedice ni izpregovoril z njo — to je dobri deklici trgalo srce!

Fatima je pač videla krvavo objokane oči Mirine, opazila vprašujoče oko hromega Konrada; toda iz njenih ust ni bilo tolazilne besede. Žalostni so bili za otroka zadnji dnevi ramazana. Topov strel naposled naznanil konec dolgega posta in pričetek velikega praznika bajrama. Večja pa nego veselje Turkov je bila oni bajram radost

odkupljenih krščanskih sužnjev. Na praznik proti večeru sta prišla meniha k Abdulahu ter sta vsprejela dečke, katere je bil zbral na serajlskem dvorišču. Abdulah je bil zelo slabe volje; dečki pa so veselja plakali ter dobrima menihoma poljubovali roko in rob obleke. Valter je pri oknu svoje ječe gledal pretresljivi prizor. Poznal je vse; radosten ugleda med srečnimi odkupljenci tudi svoja prijatelja Antona in Stanka; namignil jima je, a nista ga opazila, in ko so kristijani vriskaje odhajali na prosto, v zlato slobodo, premagala ga je otožnost, pota solzam ni mogel zastaviti; dozdevalo se mu je skoro, da se je preveč žrtvoval iz ljubezni do sestrice.

Ni še utešil svoje boleti, ko odpre Abdulah vrata njegove celice ter mu osorno ukaže, naj gre za njim. Znočilo se je bilo v tem; toda od neštetihi lučij in svetilk na minaretih in stolpih, v hišah in palačah in z jambor v bližnji morski luki je prihajala potrebna svetloba celó na najbolj skrita pota serajlskih vrtov, po katerih je stari paznik vodil dečka. Privedel ga je do majhnih vrat prav na koncu serajila. Krog in krog je bilo vse tiho; le od cest je bil čuti krik praznujočih bajram, in na drugi strani zidú so šumljali valovi Bospora.

»Niso še tu«, zagodrnja Abdulah. »Ali poznaš te vrática?«

»Ne poznam, gospod.«

»Hm, dokaj princev naše knežje hiše je romalo že tu skozi v smrt«, pravi Turek. »Opravili so vedno kar na kratko. Stopili so v čoln; brodarji so parkrat zavesljali; na to so popadli sultanovega brata, zadržnili mu za vrat zanjko s kamenom, pahnili ga iz čolna — in mir v kraljestvu je bil ohranjen.«

»In sedaj hočete tudi mene tako umoriti?« vpraša Valter prestrašeno.

»Saj zaslužil si, zgaga trmasta! Pa ondi že prihajajo!« odgovarja starec. Bili so čuti koraki. »Ali ste vi, Ali?« vpraša Abdulah.

»Ali je, in tudi koši so pripravljene«, zamolklo odgovarja stari zamorec.

»Le naprej torej!« priganja Abdulah ter odklene vrata. Valter ugleda pred seboj strme stopnjice na obrežju in spodaj majhen čolniček, v katerem sta bila le dva veslarja. Abdulah potegne dečka s seboj ter ga spravi v čolniček. Valter je strahú trepetal in molil; zakaj mislil je, da je prišla njegova zadnja ura. Krepke roke so položile naglo še dva velika koša v čoln, in Abdulah zakliče: »Veslajte!«

Molčé veslarja odveslata v Bospor, potem v loku okrog serajila; izogibata se vsem prazniško razsvetljenim ladijam, pri veliki, zasidrani ladiji pa se ustavita.

»Vse je v redu — Santa Maria!« vsklikne jeden veslarjev.

»Santa Maria!« odvrne poveljnik ladije. »Najprej koše na ladijo, potem dečka.« Tako so storili. Malo trenutkov kasneje je bil Valter, ki še ni umel, kaj se godi ž njim, v kajuti, tudi koša so prinesli. Strmé poslušá vesele pozdrave menihov in nekdanjih tovarišev v sužnjosti, ki so ga obkolili. Vedel ni, ali bi se jokal ali smejal; zakaj najprej mu je šinila v glavo misel, da ga hočejo siloma odpeljati v domovino. Ko sta pa o. Martin in o. Jožef odkrila koša, ter sta se prikazala iz košev sestrice Marijca in hromi Konrad — smejal se je in jokal hkrati od veselja. Pripovedovanja ni bilo ne konca ne kraja.

Konrad in Marijca sta pripovedovala, kako ju je dala sultanka poklicati ter ju pred pol ure sužnjosti oslobodila.

»Skrivaj moram vaju izpustiti, rekla je«, pripovedovala je deklica; »zakaj sultan bi tega nikdar ne dovolil. Jutri pa odpotuje, da si ogleda zbrano armado, in ko se povrne, pozabil bode že male pevke in pritlikavca. Zato vaju odnesó v teh koših in ne smeta se zganiti, dokler nista na ladiji, da se ne izdasta. — Tako je rekla ter nama podarila dragocenega lišpa za stariše, katerim naj poveva, da Turkinja Fatima ni manj plemenitega srca nego Španjolka Elvira. Kaj je neki s tem mislila, Konrad?«

Konrad je moral ponoviti svojo povest. Vsi so hvalili njegovo pametno misel. In meniha sta pripovedovala, kako jima je Fatima po tolmaču sporočila, da bode poslala vse tri otroke brez odkupnine na ladijo, in kako sta dvomila še sedaj, ko je hotel poveljnik že odriniti, je-li bode izpolnila obljubo. »In sedaj je ljubi Bog vse tako prav uravnal«, končal je o. Martin. »Preblažena Devica je položila Konradu prave besede na jezik, kakor jo je prosil. O. Jožefu ni treba ostati za poroka, vsi pridemo pod njenim varstvom srečno v domovino. Molimo torej njej v hvalo in zahvalo rožni venec!«

Iz hvaležnih otroških src je kipela vroča molitev proti nebu, v tem ko je ladija dalje plula po mirnem Marmarskem morju in so se polagoma razsvetljeni minareti in kupole carigradske izgubljale izpred očíj.

Naslednji dan so se vozili skozi Dardanele. Ko je izginil poslednji turški grad in so se odpeljali že precej daleč po grškem morju, iznenadil jih je nov dogodek. Iz podpalubja ladije prideta tolmač in Janoš.

»Vi tukaj, Ahmet Efendi!« vsklikne o. Martin skoro preplašen.

»Ne več Ahmet Efendi in ne več Turek!« odvrne mož ter vrže z glave svoj turban. »Ne, k očetu se povrnem in skesan kristijan sem zopet, ki vas, častiti gospod, prosim, da me vsprejmete v katoliško cerkev. Zakaj, kar sem videl na vaju, meniha, in teh otrocih, izpreobrnilo mi je z božjo milostjo srce.«

»Tudi jaz prosim, da mi odpustite, ker sem vas pohujšaval«, pravi Janoš osramočen, »in me spravite z Odršenikom, katerega sem bil tako strahopetno zatajil!«

Ljubeznjivo je vsprejel o. Martin oba spokornika. Sedaj je bila radosti mera polna, kakor je tudi v nebesih večje veselje nad jednim spokornim grešnikom, nego nad 99 pravičnimi. Beguna sta se bila spoznala v poslednjih dneh in sklenila, da skupno pobegneta po noči na bajramski praznik. Posrečilo se jima je, da sta se zatekla na beneško ladijo, kjer ju je poveljnik za dobro plačilo skrnil.

Ladija je priplula srečno v beneško luko. Ondi se je Anton ločil od svojega prijatelja Valterja, katerega je odpeljala ladija v rodno mesto Bari in starišem v naročje. Avstrijce, Polaka in Ogra je spremil o. Martin do Linca. Do tu so prišli Valterjevi stariši otrokom nasproti. Ali naj popisujemo veselje, ko so se sešli? Tudi ubogega Konrada sta Valter in Marijca obdržala pri sebi, ostal je kot sin v hiši. Vsi pa so zahvaljevali Mater božjo, po njeni priprošnji so bili oslobojeni iz žalostne suznjosti.

KAZALO.

	Stran
I. Železnični čuvaj	1
II. Ubogo srce	10
III. Vojak	17
IV. Jetnikova povest	20
V. Sultanovi sužnji	39

